

Palackého univerzita v Olomouci

Filozofická fakulta

Katedra dějin umění

Bc. Gabriela Kodysová

SV. JAN SARKANDER V BAROKNÍM UMĚNÍ

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. Martin Pavlíček, Ph.D.

OLOMOUC 2014

Obsah

Obsah	1
Prohlášení	2
Úvod.....	4
Přehled literatury a dosavadního bádání	6
Život sv. Jana Sarkandera	11
Mučednictví	22
Kult Jana Sarkandera	24
Beatifikace a svatořečení.....	30
Ikonografie sv. Jana Sarkandera	36
Závěr	43
Poznámkový aparát	45
Výběrový katalog.....	55
Obrazová příloha	183
Seznam obrazové přílohy.....	184
Tabulka děl seřazených chronologicky dle data vzniku	201
Summary	212
Anotace.....	214
Seznam zkratk.....	216
Použité prameny (chronologicky)	217
Restaurátorské zprávy (abecedně)	219
Evidenční listy památek	221
Použitá literatura (abecedně)	224
Elektronické zdroje	241

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala sama, bez pomoci cizí osoby.

V Olomouci dne 22. 4. 2014.

.....

Poděkování

Mé poděkování je směřováno veškerým lidem, bez kterých by vypracování této práce nebylo možné. Ráda bych především vyjádřila svůj velký dík zadavateli a vedoucímu této magisterské práce, panu docentovi Martinu Pavlíčkovi, Ph. D., za pomoc při výběru tématu, jeho konzultace, podnětné připomínky a nápady. Druhým jmenovaným je pan docent PhDr. Lubor Kysučan, Ph. D., který mi velmi ochotně pomáhal s překlady z latiny do českého jazyka.

Úvod

Následující text má za úkol čtenáře seznámit s životem a posmrtným kultem sv. Jana Sarkandera (1576–1620), který byl uvězněn a mučený pro vlastizradu v době vlády „kacířského“ krále Fridricha Falckého roku 1620. Jeho životní osudy byly zasazeny do velmi složité politické situace, která nenávratně ovlivnila Sarkanderův tragický konec. Po smrti Jana Sarkandera vznikají četné barokní spisy, ovšem nejen díla literárního charakteru se chopila osudu mučedníka. Stal se velmi oblíbenou postavou, která byla námětem nespočtu uměleckých děl. Sarkanderovská látka konvenuje s dobovou zbožností, jeho mučednická smrt připomíná Kristovu smrt, jako jeho následovník se stává členem duchovního společenství tvořícího „*coelum vivum*“, kde se setkává i s Janem Nepomuckým.

Tato diplomová práce je zaměřena na výtvarná díla vzniklá v období baroka v českých zemích s ikonografickou tematikou Jana Sarkandera, která jsou zpracována ve formě přehledného výběrového katalogu rozděleného podle datace památek, tedy chronologicky od nejstarší po nejmladší v uceleném souboru, který obsahuje významná dobová architektonická, malířská, sochařská a grafická díla. Nejranějším námětem výtvarného projevu se sarkanderovskou tematikou jsou výjevy mučení, jež byly šířené především formou grafických listů, které často doprovázejí text tištěných legend. Velké množství sochařských a malířských prací vzniká během celého 17. a 18. století, kdy existovala v našich zemích silná vůle prosadit Sarkanderovo blahoslavení a následnou kanonizaci – vedle oficiální podpory se kult těšil i přirozené náklonnosti věřících.¹ Významnými uměleckými počiny doby jsou dvě architektury spojené s Janovou smrtí – konkrétně bývalá věžeňská mučírna, která byla přetvořena v kapli, a místo jeho

posledního odpočinku, jež zaniklo spolu se zbořením jezuitského kostela Panny Marie na Předhradí.

Je nutné zmínit, že sv. Jan Sarkander byl uctíván obzvláště na Moravě, kde se z jeho postavy stal jakýsi protipól sv. Jana Nepomuckého, který je především českým světcem, jehož obliba však silně zasáhla i Moravu. Tito dva světci bývají v moravském prostředí často znázorněni společně, v Čechách se sv. Jan Sarkander objevuje zcela výjimečně.² Sarkander nepatří mezi patrony olomoucké arcidiecéze, jeho význam je přesto klíčový. Stal se v podstatě politickým mučedníkem, padlým ve sporu s moravskými heretiky, jež nese veškeré požadavky zbožného vzoru, které byly definovány posledními dekrety tridentského koncilu roku 1563.³ Přes to všechno trvalo dlouhá staletí, než dosáhl mučedník svatořečení roku 1995 za episkopátu papeže Jana Pavla II. V neposlední řadě je třeba uvést, že postava Jana Sarkandera je v historických souvislostech velmi spornou osobou. Pro mnohé je oslavovaným mučedníkem, jiní jej označují za zrádce a symbol násilného pokatoličťování předbělohorského i pobělohorského období.⁴

Pro úplnost upozorním na záležitost týkající se podoby jména moravského kněze. Sarkanderovo jméno bývá při skloňování uváděno ve dvou variantách – k rozdílu dochází na konci slova, kdy část autorů vypouští vkladný vokál „e“, naopak ostatní používají formu zápisu s touto hláskou. Rozhodla jsem se pro zanechání vokálu, protože se mi tato verze jeví jako více historicky správná. Nedílnou součástí práce je rozsáhlý katalog, na jednotlivé obrázky je odkazováno během textu.

Přehled literatury a dosavadního bádání

V hagiografické literatuře je postava světce tradičně konstruována jako typ tvořený úzkou škálou jednoznačných vlastností. Ty jsou zvoleny tak, aby umožnily postavě přesáhnout hranice profánního prostoru a vymanit se ze závislosti na reálném čase a místě.⁵ U sv. Jana Sarkandera však silnou pozici zaujímá právě vztah k realitě, který nebyl nijak oslaben a naopak se stal významnou konstitutivní složkou sarkanderovské legendy, pro texty je tedy příznačná zakotvenost v konkrétním čase a prostoru.⁶

Existuje velké množství barokní literatury oslavující moravského kněze. První vlna zájmu vzniká velmi záhy po Janově úmrtí, kdy začaly ústně šířené údaje a legendy o Sarkanderově životě a smrti nabývat písemné podoby. Tiskem vycházely nejen na našem území, ale i v zahraničí, například ve Francii (Paříž 1620 – brožura s názvem *La grande cruauté et tyrannie [...]* ⁷, kterou vydal Pierre Menier), Polsku (*Głos krwie b. Jozaphata Kunczewica, archiepiscopá Połockiego. Tákże b. Jana Sarkandra, męceniká Moráwskiego; y obrázu Bransbergskiego [...]* ⁸, Krakov 1629 – publikace kázání polského kněze Fabiana Birkowského)⁹ a Rakousku (Vídeň 1639 – spis papežského nuncia C. Carafy *Commentaria de Germania sacra*).¹⁰ Kult jeho osobnosti se dostává až do Španělska, kde se těšil tradiční úctě.¹¹ Hlavním výchozím materiálem pro tato díla byl spis městského sudí Jana Scintilly,¹² jež byl přítomný Sarkanderovým výslechům, během kterých zpracovával zápisy jednotlivých setkání spojených s torturou. Vedle Scintillova svědectví patří k nejstarším pramenům světcovy úcty i olomoucká kronika *Olmützer Chronik*¹³ z roku 1621, kterou vydal v roce 1851 Beda Dudík (vlastním jménem František).

Jan Sarkander se v barokní éře stává protagonistou žánrově bohatého hagiografického diskursu, který pokrývá všechny stylové úrovně dobové tvorby a realizuje se v několika jazycích (v češtině,

latině, němčině, polštině), tato skutečnost přispívá k možnosti nabídnout sarkanderovskou tematiku recipientům různých společenských vrtev.¹⁴ V textech nacházíme jasné úsilí oslovit konfesijní odpůrce (stranu evangelickou), upřednostňován je však katolický čtenář jakožto stoupenec pravé víry – Sarkanderův příběh se tak stává účastníkem konfesijně-politického boje vedeného mezi oběma tábory.¹⁵ „V druhé polovině 17. století pak ustavil pevné hagiografické kontury sarkanderovského kultu holešovský děkan Ondřej Eustach Schwarz, který v šedesátých letech sepsal první Sarkanderův životopis,“¹⁶ z rukopisu jej tiskem vydal Jan Jiří Středovský roku 1712 v Brně s názvem *Rubinus Moraviae*,¹⁷ jeho součástí byl i seznam vzniklých obrazů s tematikou světce.

Druhá vlna zasahuje delší časový úsek, přibližně od poslední třetiny 17. století do první třetiny 18. století. V té době je rodící se kult podpořen souběžným úsilím o blahořečení a následné svatořečení Jana Nepomuckého, Sarkanderova českého předchůdce. Již v závěru 17. století Sarkandera oslavil rytíř Jiří Protivín ze Žalkovic ve svém latinském pojednání *Tortura seu elogium vitae mortisque reverendi ac venerabilis Joannis Sarcander de Scoczowia, dignissimi Holessowiensium curionis*,¹⁸ objevuje se zde martyrovo vyobrazení od olomouckého malíře a rytce Antonína Martina Lublinského.¹⁹ Na počátku 18. století se pak kumulovalo vydání několika děl,²⁰ z mnoha autorů, kteří se v této době zabývali postavou Jana Sarkandera, bych ráda zmínila kazatele a spisovatele Bohumíra Hynka Josefa Bílovského (1659–1725), rodáka ze slezského Hlučina. Jeho česká životopisná básnická skladba *Ecclesiasticus Cherub, Cýrkewnj Cherubín A nebo Slavný a stalý w Ohni a Mukách Wjry a Swate Spowědi Zástupce: Jan Sarkander*²¹ „líčí v exaltovaných verších, uspořádaných do sedmiveršových strof, martyrium Jana Sarkandera.“²² Postava moravského mučedníka se objevuje i v několika dalších spisech tohoto autora,

příkladem je *ZoDlaCVs [...] soLarIs gLorlae, MaIestatIs [...] Ioanne SarcanDro*,²³ jež je zvlášť bohatě vyzdoben mědirytinami Antonína Freindta, a sápfická báseň o patnácti ódách *Stella nova [...]*²⁴ z roku 1703, která byla doplněna obrázky rytce F. V. Püta.

Důležitým dílem, dokládajícím světcovu popularitu v ikonografických zobrazeních, je kniha z roku 1725 *Život velebného Jana Sarkandera Skočovského*²⁵ od Jakuba Jana Dukáta, který zde popisuje četná znázornění sv. Jana Sarkandera v Olomouci.²⁶ Jak sám autor píše: „zobrazení sv. Jana Sarkandera se sv. Janem Nepomuckým jsou téměř v každém domě i na štítech domovních.“²⁷ V této době je sepsán i útlý spisek *Oslava Marchionatus Moraviae Flumen*²⁸ pojednávající o životě, mučení a smrti moravského kněze, který sepsal Jakub Felix Pacher pro náboženské bratrstvo Ježíš, Marie, Anna ve Velkém Meziříčí. Světlo světa spatřil roku 1728 v Brně v oficíně Jakuba Maxmiliána Svobody, kde byl doplněn mědirytinami od pražského rytce Antonína Birckhardta.²⁹ Záštitu nad dílem převzal olomoucký kardinál Schrattenbach, kterého připomíná jedna z celostránkových rytin umístěná v úvodu svazku. Kromě hojné literatury vznikaly o moravském mučedníku i divadelní hry – roku 1721 zažádal Joseph Franz Hadwich společně s Friedrichem Hadwichem a Johannem Kuntzem magistrát o povolení uvést hru o Janu Sarkanderovi s živými herci, tato žádost však byla zamítnuta.³⁰

Dalším významným jedincem, jenž propagoval postavu sv. Jana Sarkandera v první polovině 18. století, byl uničovský děkan Andreas Antonio Richter, který na faře v Uničově působil v letech 1727–1750. Tento probošt ze slezského Falkenburgu³¹ značně šířil kult Jana Nepomuckého v době jeho kanonizace, souběžně sepsal i několik oslavných tisků, ve kterých jsou Jan Nepomucký společně s Janem Sarkanderem představováni jako klíčoví domácí patroni a ochránci věřících: *L. J. C. Gloriosa*

*Triumphantis, Silentarii pro sacratissimi Poenitentiae Sigilli Custodia Magnanimi Christi Athletæ Honoris et famæ custodis Divi Proto-martyris Joannis Nepomuceni, Opaviæ 1732; Ter magnus Sanctus: das ist Der Heilige Ertz-Martyrer Joanes von Nepomuck, Troppau 1731.*³² Děkan Richter získal papežské povolení ctít Jana Sarkandera a jeho obrazy i sochy, což souviselo s výraznou podporou obou kultů. Při uničovském kostele Nanebevzetí Panny Marie dokonce existovala zvláštní fundace podporující kanonizaci Jana Sarkandera.

Během zdlouhavého procesu Sarkanderova blahoslavení nechává Ferdinand Maria hrabě Chotek roku 1835 vydat tiskem beatifikační akta z dob kardinála Troyera. Všechny materiály nechává opsat a má na starosti římský postulátor a beneficiát vatikánské basiliky Josef Coster. Vychází tak objemná kniha s názvem *Positio super martyrio et causa martyrii necnon super signis seu miraculis*.³³ Po opětovné prodlevě v beatifikačním řízení jsou roku 1855 vydána nová beatifikační akta.³⁴ Tehdejší postulátor procesu Francesco Liverani, kanovník lateránské basiliky v Římě, pak na základě těchto materiálů vydává italsky psaný životopis Jana Sarkandera.³⁵ Ten byl přeložen do německého jazyka a následně vydán olomouckým kanovníkem Gustavem hrabětem Belruptem – Thyssacem.³⁶

Roku 1920 vychází v Olomouci jedna ze základních sarkanderovských monografií *Bl. Jan Sarkander. Jeho doba, život a blahoslavení*³⁷ od autorů Jana Tenory a Josefa Foltynovského, kteří zde podávají vyčerpávající přehled dosud vydaných českých, latinských, německých, italských a polských prací o moravském mučedníkovi se stručnou charakteristikou jejich obsahu. Tato monografie představuje nejdetailnější a nejobsáhlejší záznam životních osudů Jana Sarkandera včetně zachycení dobových poměrů na Moravě i přehledu tehdejších konfesí.³⁸ O dvacet let později

vychází v Praze dílo historika Františka Hrubého *Kněz Jan Sarkander, moravský mučedník doby bělohorské a jeho legenda*.³⁹ Autor se zde staví do opozice k monografii Tenory a Foltynovského, celkově je zcela změněn dosavadní přístup k životu kněze, který je zbaven „adorujícího“ líčení a oslavných frází. Hrubý se snaží „vyložit a vymezit Sarkanderovu skutečnou účast na zrádných piklech proti moravskému povstání,“ zastává názor, že „Jan S. nepatří k žádným velkým dějinným duchům Moravy a že lze v něm skutečně vidět spíše neústupného člena té katolické generace české, která počátkem 17. století svým jednáním přímo hnala český život ke katastrofě.“⁴⁰ Tato monografie představuje moravského martyra „spíše jako výbojného protireformačního bojovníka, opírajícího se vědomě o moc vrchností, a nikoli jako oddaného hlasatele slova božího a trpělivého služebníka Kristova.“⁴¹

Další význačný Sarkanderův životopis, vycházející z kritického historického zkoumání, byť se přidržuje spíše oslavné linie, sepsal roku 1969 Bohumil Zlámal,⁴² monografie byla později znovuvydána v roce 1990 v Praze.⁴³ Zlámal shrnuje dosavadní bádání, zejména však přináší nové doklady úcty blahoslaveného Jana, kterého považuje za oběť své doby. Reaguje na starší výtky, že Jan Sarkander pro národ nic neznamenal – jeho životopisu používá k rozšíření pohledu na ideje epochy, v níž světec rostl a byl vychováván.⁴⁴

Zajímavým protikladem k výše zmíněným dílům je sborník *Evangelíci o Janu Sarkandrově*,⁴⁵ který byl vydán ku příležitosti kanonizace nového katolického kněze roku 1995. Autoři článků kritizují a odmítají Sarkanderovo svatořečení, samotného moravského mučedníka označují „pionýrem netolerance a násilného pokatoličt'ování národa.“⁴⁶ Jednotlivé Janovy životní etapy jsou zde rozebrány a komentovány podle dochovaných dobových materiálů. Z posledních let byl pro tuto práci zcela zásadní text Ondřeje

Jakubce s názvem *Ikonografie barokního kultu Jana Sarkandera v Olomouci*, který byl otištěn v úvodním svazku třídílné edice *Olomoucké baroko*.

Podstatnou platformu pro psaní práce tvoří obecněji zaměřené publikace věnující se českému a moravskému sochařství, malířství, architektuře a všeobecným dějinám našich zemí. Kromě řady diplomových prací, obvykle lokálně zaměřených na rozbor daného uměleckého díla, místa, autora či fenoménu, jsou hojně využity i obdobně laděné informační brožurky vydávané příslušnými obcemi.

Život sv. Jana Sarkandera

Situace na počátku 17. století byla pro Moravu neklidným obdobím, v té době se vyhrocují dlouho trvající náboženské rozpory zahájené Lutherovým vystoupením roku 1517.⁴⁷ Obyvatelstvo země se hlásí k více vyznáním, proti sobě stojí především tradiční katolicismus, jehož stoupenci jsou v menšině, a poměrně nová konfese luteránská, která je doprovázená českým utrakvismem či Jednotou bratrskou.⁴⁸ „*Obě nábožensko-politické strany doby, katolíci i nekatolíci, toužili, pracovali a šli za vítězstvím své věci. Slovo vítězství je nutno podtrhnout, neboť se o náboženství skutečně bojovalo.*“⁴⁹ Konfesijní spory jsou komplikovány se spory politickými i ryze osobními, které se však často schovávají právě za náboženství. Celková nejistota byla podporována neshodami mezi stavovskou obcí a panovníkem zapříčiněná nevyjasněnými vztahy Čech a vedlejších zemí Koruny české, stejně tak i krizí v Habsburské dynastii. Celému dobovému dění nenapomáhaly ani zprávy z tureckých bojišť, které se nacházely nepříjemně blízko u moravských hranic. Nashromážděné napětí vyvrcholilo zvolením nového českého krále, kterým byl Ferdinand II. Habsburský, známý jako aktivní rekatolizátor. Pražská defenestrace započala v roce

1618 povstání, ke kterému se o rok později připojila i Morava. Tyto dramatické události byly završeny bitvou na Bílé Hoře následovanou Třicetiletou válkou, jež postihla celou Evropu. Výše zmíněná fakta kladou dobu Sarkanderova života do prvních, nejostřeji vyhraněných důsledků církevního a náboženského rozdělení Evropy. Pro pochopení života Jana Sarkandera je však celkové ovzduší přelomu 16. a 17. století naprosto klíčové.

Na základě dochovaných historických archiválií můžeme sledovat životní osudy Jana Sarkandera prakticky od jeho narození až po mučednickou smrt. Jan Sarkander se narodil ve slezském Skočově⁵⁰ na Těšínsku⁵¹ 20. prosince 1576, jeho rodiči byli Řehoř Matěj Sarkander⁵² a Helena rozená Gurecké z Kornic.⁵³ Měl čtyři sourozence, staršího bratra Mikuláše, který sehrál v jeho pozdějším životě důležitou roli, dva mladší bratry (Pavla a Václava) a sestru, snad Salomenu,⁵⁴ o které však nemáme žádné bližší informace. V rodném městě žil Jan do svých třinácti let, roku 1589 se po smrti otce odstěhovala celá jeho rodina do Příbora k Matoušovi Vlčkovskému, synu paní Heleny z prvního manželství.⁵⁵ Jan zde navštěvoval českou katolickou školu, která stávala pod farním chrámem Narození Panny Marie. Jeho následné studium po základní docházce ho zavedlo do Olomouce, kde studoval od roku 1597 filosofická studia na jezuitské latinské univerzitě,⁵⁶ a zároveň se zde stal členem studentské Mariánské družiny externích akademiků nazývané Družina Nanebevzetí Panny Marie.⁵⁷

Po morové ráně, která Olomouc postihla roku 1599 a celé město ochromila,⁵⁸ odchází Sarkander na poslední dva roky studia logiky a fyziky do Prahy na jezuitskou univerzitu v Klementinu.⁵⁹ Za svého pražského pobytu byl přijat i do tamní sodality Nanebevzetí Panny Marie.⁶⁰ Ve školním roce 1600–1601 studoval logiku, v následujícím ročníku pak navštěvoval fyziku na fakultě artistické.⁶¹ V Praze úspěšně dovršuje své vzdělání – 1602 byl

jmenován bakalářem.⁶² Za další rok studií, kdy se učí metafyzice a filozofii, dosáhne titulu mistra filozofie a svobodných umění (*Magister Philosophiæ*). V Praze je Jan Sarkander promován dne 14. května 1603.

Během svých studentských let často navštěvuje svého bratra Mikuláše ve Velkém Meziříčí,⁶³ který zde zastával od roku 1597 post kněze na faře, jež byla do té doby nekatolická. Jan se tu pravděpodobně zapojil i do příprav na rekongiliaci farního kostela, památkou na jeho krátké působení ve Velkém Meziříčí zůstal nápis: „*Anno 1598, 14. Augusti, quae Vigilia Assumptionis B. V. M. sub A. R. D. Nicolao Sarcandro existence decano. R. D. Joanne Sarcandro, germano fratre iuniore*“ na dřevěném kříži umístěným uprostřed kostela sv. Mikuláše. Kříž byl (patrně i s celým chrámem) vysvěcen oběma bratry dne 14. srpna 1598.⁶⁴

6. září 1604 se zapisuje na bohosloveckou fakultu ve Štýrském Hradci, akademii zde vedli stejně jako v Olomouci a Praze jezuité. Není jisté, z jakého důvodu odchází studovat tak daleko, pravděpodobně ho zlákal věhlas tamní teologie či Ferdinandský konvikt, nazývaný *Ferdinandeum*, určený k vydržování chudších studentů.⁶⁵ I zde se stává členem Mariánské družiny – fungovala zde družina pro bohoslovce a filozofy od roku 1595 s označením Zvěstování Panny Marie, zvaná též *Sodalitas maior*.⁶⁶ Bohoslovecká studia však nedokončuje, když po dvou letech (třech školních semestrech) mění své rozhodnutí stát se knězem a navrácí se zpět do své vlasti.

Roku 1606 přijíždí na Moravu⁶⁷ ke svému bratru Mikuláši, aby si domluvil sňatek. Pravděpodobně u něj zvítězila láska k ženě, jež poznal při svých návštěvách Velkého Meziříčí, nad láskou k Bohu, svátost kněžství měla být nahrazena svátostí manželství. Dne 30. května 1606⁶⁸ se Jan stává brněnským občanem, z 18. srpna téhož roku se zachovala i kupní smlouva nově pořízeného domu

Janem Sarkanderem v Brně na Zelném trhu,⁶⁹ kde se pravděpodobně chtěl se svou budoucí ženou usadit a vést rodinný život. Dne 3. září 1606 vzniká svatební smlouva s jistou Annou Plachetskou ve Velkém Meziříčí, dcerou meziříčského měšťana Jana Plachetského z vážené luteránské rodiny.⁷⁰ Tento nový směr Janova života s Annou, která konvertovala ke katolictví, však nevydržel příliš dlouho – již na podzim 1607 došlo s největší pravděpodobností k její smrti,⁷¹ 5. listopadu 1607 se pak dozvídáme o prodeji brněnského domu jistému Jiřímu Lederovi.

Celá tato událost Janova sňatku ukazuje na fakt, že ještě zdaleka nebyl rozhodnut věnovat se kněžské dráze. Sarkanderův odklon a pozdější návrat k duchovnímu životu můžeme chápat jako hledání místa ve společnosti, která byla na počátku 17. století velmi ostře konfesijně rozdělena. Zároveň je možné, že se k duchovnímu povolání navrátil poté, co jeho život naplánovaný s Annou v Brně byl nenávratně ztracen.

21. prosince 1607 se Jan podrobuje zkoušce z obřadů u olomouckého arcijáhena Benedikta Knaura. Druhého dne přijímá v Kroměříži čtyři nižší svěcení z rukou kardinála Dietrichsteina a začíná vypomáhat coby klerik svému bratru Mikuláši v duchovní správě, který v té době působil v Opavě. Po uplynutí roční lhůty byl Sarkander 20. prosince 1608 v olomoucké katedrále vysvěcen na podjáhena z rukou světícího biskupa Jana Křtitele Civalliho. Jáhenské svěcení pak proběhlo 19. března 1609 kardinálem Dietrichsteinem a o tři dny později přijímá kněžské svěcení v brněnském kolegiálním kostele sv. Petra a Pavla opět z rukou Civalliho. Stal se knězem ve věku 33 let – ve zralém věku nastoupil na cestu duchovního olomoucké diecéze, která zahrnovala území celé Moravy.

Po jeho vysvěcení roku 1609 vystřídal několik farností, přesněji sedm míst olomoucké diecéze, pro jeho nerudnou povahu

nebyl nikde příliš oblíben. „*Byl neústupný, vynikal příkře protireformačním radikalismem, sám Dietrichstein mu vytýkal nestálost a vrtkavost.*“⁷² Prvním místem jeho duchovní správy byla fara v Jaktaři u Opavy s kostelem sv. Petra a Pavla, kde pomáhal bratru Mikuláši – ten byl po dlouhé době prvním katolickým farářem a děkanem v Opavě. Na jaktařskou faru ale nebyl ani uveden, velmi záhy žádal kardinála o přeložení na jiné působiště. Do života obou bratrů Sarkanderů v tento moment významně zasáhla tehdejší politická situace a vzájemná rivalita mezi císařem Rudolfem II. Habsburským a jeho mladším bratrem arciknížetem Matyášem. Matyáš v té době formuje v Uhrách a rakouských zemích stavovskou opozici proti Rudolfovi, na jaře 1608 se k němu připojují i stavy moravské pod vedením Karla Staršího ze Žerotína.⁷³ Napjaté poměry se řeší prostřednictvím mírové smlouvy ustanovené v červnu 1608 v Libni u Prahy, podle jejího znění se Rudolf vzdává vlády ve prospěch Matyáše v Uhrách, rakouských zemích a na Moravě, v jeho správě naopak zůstává Slezsko, obojí Lužice a Čechy, kde na nátlak stavů schvaluje roku 1609 náboženské svobody Majestátem Rudolfa II.,⁷⁴ jenž byl v dobovém kontextu naprosto ojedinělým počinem.⁷⁵ Přestože moravská šlechta pod vedením Žerotína stála jasně na straně mladšího z Habsburků, existovala zde katolická opozice, která se snažila zvrátit stav na Moravě ve prospěch císaře.

„*Bratr císaře Ferdinanda II., arcikníže Leopold Habsburský, biskup pasovský a štrasburský, seskupil při císařském dvoře v Praze některé členy českých panských stavů s cílem upevnit císařskou moc v Čechách, svrhnout vládu krále Matyáše na Moravě a znovu ji připojit k pražské vládě Rudolfově.*“⁷⁶ Pro tuto věc získal na Moravě jen malou skupinu konvertitů ke katolictví. Jako prostředník a agent biskupa Leopolda s těmito moravskými stavy jednal opavský děkan Mikuláš Sarkander, Janův starší bratr. V květnu 1609 byly v Opavě

zadrženy jeho dva listy zaslané z Prahy do Opavy. Tato skutečnost vedla k tomu, že byl o měsíc později, tedy v červnu 1609, zatčen a uvězněn na olomoucké radnici, neboť jeho počínání bylo označeno jako příprava tajného spiknutí. Jako duchovní osobě spadal jeho osud pod kompetenci církevního soudu, což však kardinála Dietrichsteina stavělo do velmi nevýhodné pozice – přílišnou obranou Mikuláše by mohlo padnout podezření z konspirace i na jeho hlavu, naopak vydáním kněze do rukou stavů by jeho život skončil mučením a smrtí. Proto se biskup rozhodl Janova bratra i nadále držet ve vězení, v listopadu 1609 byl poté převezen do Brna. Právě v této chvíli Jan Sarkander žádá Dietrichsteina o své přeložení na jinou farnost.

Jeho novým domovem se stalo město Uničov, kam byl podle uničovské účetní knihy přijat za místofaráře 10. října 1609.⁷⁷ Jeho působení ve městě trvalo pouhých 84 dní, důvodem odchodu byly další záležitosti týkající se Mikuláše. Ve dnech 17. a 18. listopadu probíhal s Mikulášem Sarkanderem soud, který jej uznal vinným z rušení veřejného míru a ze snahy mařit libeňská ujednání mezi císařem Rudolfem a králem Matyášem. Na základě rozsudku byl Mikuláš suspendován a měl být vyslýchán útrpným právem, kvůli kterému byl převezen do biskupské rezidence ve Vyškově. Jan Sarkander se ihned se svým mladším bratrem Pavlem rozhodl jednat ve prospěch Mikuláše u panovnických dvorů v Praze a Vídni. Jejich jednání vypadala nanejvýš slibně, Mikuláš však z vězení 24. prosince uprchnul.⁷⁸ Podezření z napomáhání při útěku ihned padlo na jeho bratry, proto byl Jan společně s Pavlem, Václavem a dalšími lidmi uvězněn v Kroměříži, kdy svobody se dočkali až v lednu 1611. Zde se objevuje jedna z prvních sporných událostí Sarkanderova života, kdy část pramenů poukazuje na Janovu nevinnu, druhá naopak zmiňuje jeho jasný podíl na bratrovu útěku z vězení. Podle prostudované literatury se přikláním k Janově účasti

– podle všeho byl instruován přímo Dietrichsteinem, aby Mikuláše ve vězení vykoupil. Zároveň se vyšetřováním zjistilo, že Jan byl posledním Mikulášovým návštěvníkem, přitom předal 50 širokých tolarů zvoníkovi.⁷⁹

Poté v krátkém časovém úseku vystřídal několik farností: Charváty u Olomouce (1611–1612),⁸⁰ Zdounky u Kroměříže (1612–1615),⁸¹ Boskovice (1615–1616), kde byla silná tradice českobratrská, a Holešov (od 26. dubna 1616).⁸² Na všech místech dával horlivě najevo své ryze katolické smýšlení, i proto nebyl příliš oblíben a často střídal své pole působnosti. Například v Charvátích se jakožto nový farář dostal do sporů s místními farníky kvůli jejich českému lidovému zpěvu při bohoslužbách,⁸³ kdy on naléhal na latinskou bohoslužbu. Jeho snaha byla příznivě přijata až představiteli jezuitského řádu, kterým nejspíše vděčí za své osudné umístění na faře v Holešově od roku 1616.⁸⁴

Holešovské panství, jehož majitelem byl zemský hejtman Ladislav Popela z Lobkovic, bylo vcelku problematické – převládajícím vyznáním byl protestantismus, pouze zlomek poddaných odpadlých od katolické církve se podařilo Lobkovicovi rekatolizovat. Tyto jeho snahy špatně snášeli Václav Bítovský z Bítova na Bystřici pod Hostýnem a Karel Starší ze Žerotína v Dřevohosticích,⁸⁵ majitelé okolních nekatolických panství. Sarkander po příchodu do Holešova pokračoval v započaté obnově katolického života, což mezi převládající českobratrskou vírou nebylo vůbec snadné. Janovu situaci velmi komplikoval i fakt, že zde po dlouhá léta nebylo katolického kněze. S okolní nekatolickou šlechtou, především pak s panem Bítovským, jenž byl luteránského vyznání, se Sarkander dostal do sporu ohledně odvádění církevního desátku, což se mu za několik let pořádně vymstilo, Václav Bítovský z Bítova na Bystřici pod Hostýnem byl jedním z jeho pozdějších soudců. Matrika holešovské fary byla v letech 1617–

1618 zaplněna zprávami o vymáhání farních desátků – snaha o hmotné zabezpečení bylo typickým rysem Sarkanderova jednání na všech jeho místech působení.⁸⁶

Dne 23. května 1618 proběhla pražská defenestrace, která započala české stavovské povstání, v té době Morava ještě váhala nad svými dalšími kroky. Po smrti císaře Matyáše (20. března 1619) se k povstání přidávají Slezané, lužická šlechta a hornorakouští a dolnorakouští stavové, ti všichni odmítají přijmout Ferdinanda II. za svého panovníka. Květen roku 1619 byl pro celkovou situaci zásadní, dochází k obratu na politické scéně a Morava se přidává k české vzpouře 4. května 1619.⁸⁷ Důsledkem bylo vypovězení jezuitů, kteří byli označeni jako hlavní původci náboženských třenic, ze země,⁸⁸ domácí vězení pro kardinála Dietrichsteina a Karla ze Žerotína a sesazení Ladislava Popela z Lobkovic z postu zemského hejtmana⁸⁹ – to se neblaze odrazilo i na životě Jana Sarkandera, který se těšil šlechticově přízni a ochraně. Kostel sv. Jakuba v Brně a farní chrámy v Olomouci, Hradišti a Uničově byly odevzdány protestantům ke službě boží.⁹⁰ V čele moravské zemské správy stanulo 30 direktorů.

Na popud daným událostem se Jan rozhodl v červenci opustit Moravu,⁹¹ duchovní správu Holešova svěřil zámeckému kaplanu Samuelu Tučkovi. Poté se vydal s Lobkovicovým podkoním na pouť do Čenstochové, kde se nachází nejslavnější polský mariánský obraz, který velmi ctil – vyobrazení *Panny Marie Čenstochovské*. Pobyl zde měsíc, poté pokračovala jeho cesta do Rybnika u Ratiboře na Lobkovicovy statky, odkud se následně vydal do Krakova žádat o volné místo v duchovní správě, tato mise však nebyla úspěšná. Krátce po svém příjezdu zpět do Rybnika pak obdržel dopis od svého ochránce, který ho zval zpět do Holešova. Dodnes se nám zachovala Sarkanderova latinsky psaná odpověď datována 22. říjnem 1619 – nabízí zde Lobkovicovi svoji rezignaci na

holešovskou faru, na jeho post má být dosazen kaplan Samuel Tuček, jeho místo by pak rád nahradil sám Sarkander. Lobkovic, Sarkanderův majorátní pán, tuto nabídku nepřijímá, proto se čenstochovský poutník navrací koncem listopadu zpět na Moravu.⁹²

V době, kdy byl Sarkander na území Polska, u nás došlo k jednání mezi císařským generálem Michalem Adolfem hrabětem Althanem⁹³ a polským králem Zikmundem III. Vasou⁹⁴ týkajícího se pomoci císaři proti vzbouřeným českým stavům.⁹⁵ Tato shoda náhod, kdy se sbíhají události Janova pobytu v Polsku s politickými jednáními, mu byla později osudná. Prosba o pomoc byla na polské straně vyslyšena v podobě asi 4000 vojáků lehké kozácké jízdy,⁹⁶ která napadla Moravu počátkem února 1620. Počinání lisovčků bylo kruté, rychlé a ničivé, kromě žoldu se živili válečnou kořistí. Když kozácká jízda přicházela k Holešovu, byl už Sarkander zpět na farnosti a snažil se zalarmovat obyvatelstvo k pokusu o záchranu města – lisovčci plenili obzvláště protestantská území, proto bylo potřeba dát najevo katolické smýšlení. Když se vojsko blížilo, vyšlo mu vstříc procesí Nejsvětější svátosti podle tradičního vyprávění v čele s knězem Sarkanderem držícím monstranci s eucharistií, výsledkem pak byl menší zázrak, když se vojáci zbožnému městu zcela vyhnuli, okolní panství však byla krutě poničena a vyrabována.⁹⁷ Správa země již byla v rukou nekatolíků a tento fakt nečekané záchranu Holešova podpořil podezření, jež na Sarkandera padlo již pro jeho cestu do Polska, při které měl právě on povolat lisovčiky do země. Záchranu Holešova však nelze považovat za zázračnou a ojedinělou, podobně byl ušetřen i Bzenec, kde své farníky vyvedl místní farář František Malý.⁹⁸ Daná skutečnost se stala záminkou pro vydání zatykače na všechny katolické kněze z Holešova a obvinění Jana Sarkandera ze spojenectví s nepřítelem. Jan si své postavení velice dobře uvědomoval a začal se skrývat v Lobkovicově tovačovském zámku, odkud pocházela jeho druhá

manželka Anna Eliška ze Salmů, Janovo útočiště bylo ale brzy prozrazeno. Do zajetí byl podle tradičního vyprávění chycen v lese u Troubek a následně převezen do Olomouce, kde byl vystaven výslechu útrpným právem.

Tato verze příběhu podle mého názoru „nadržuje“ Janu Sarkanderovi a dělá z něj nevinnou oběť náhody. Proto se podíváme i na druhou stranu mince – Jan Sarkander mluvil zcela plynně polsky, proto by byl jako prostředník pro jednání výtečnou volbou. Svůj úmysl vykonat cestu do Čenstochové uskutečnil v nejkritičtějších okamžicích moravského stavovského povstání, tedy v červenci roku 1619. Od svého bratra Mikuláše, tajného rady biskupa Leopolda ve Vídni, zajisté věděl, že ve stejné době odjíždělo z Vídně přes Uhry do Krakova zvláštní poselstvo císaře Ferdinanda II. a biskupa Leopolda. O nájmu kozáků i vojska Jan věděl nejen od svého bratra, ale i od svého pána Lobkovice, se kterým Leopold v této záležitosti prostřednictvím obou bratrů Sarkanderů jednal o spolupráci.⁹⁹ Svědčí o tom dopis Pavla Michny zaslaný 29. července 1619 z Vídně do Frankfurtu pánu Zdeňkovi z Lobkovic.¹⁰⁰ Na svou pouť do Polska se Sarkander vydává na Lobkovicově bryčce společně s jeho štolbou, vezli zásoby sudů s vínem. Cílem jeho cesty bylo pravděpodobně podplacení žoldáků vínem a penězi. Dokud nebylo vše dojednáno, nemohl se Sarkander vrátit zpět na Moravu, do Holešova tedy přijíždí až koncem listopadu 1619, kdy došlo k definitivnímu nájmu kozáků poselstvem hraběte Althana.¹⁰¹ Brzy po jeho návratu napadli Moravu vojska, která se Holešovu skutečně vyhnula. Je velmi nepravděpodobné, že by zdivočelé kozáky zarazila úcta k monstranci se Svátostí oltářní, spíše zde padl jasný rozkaz respektovat majetek Lobkovice, na jehož popud Sarkander do Polska putoval.

Kritika ze strany nekatolíků se vztahuje i na samotný akt procesí vstříc kozácké jízdě. Ačkoliv všude jinde byl vpád žoldáků

překvapením a napadení se nestačili nijak bránit, Holešovu se lisovčáci vyhnuli. Toto uchránění Holešova přirozeně vyvolalo nová podezření proti Lobkovicovi. Aby vše bylo vyšetřeno, byli na příkaz stavovských direktorů okamžitě zatčeni zámecký kaplan Samuel Tuček a panský trubač Jan Pražák, kteří samotné procesí vedli. Při následném výslechu v Olomouci, se kaplan Tuček hájil faktem, že mu Lobkovic přikázal vyjít Polákům vstříc a farář Sarkander mu uložil vzít s sebou kříž jako znak katolického smýšlení. Je tedy historicky prokázáno, že vojákům nešel v ústrety „*s nejsvětější svátostí Jan Sarkander oblečen v bohoslužebná roucha za zpěvu náboženských písní*“, jak popisují jeho životopisci.¹⁰² Kdyby se Jan účastnil samotného průvodu, byl by komisaři zatčen spolu s vyjednavateli Tučkem a Pražákem. Na jeho postavu byli vyšetřovatelé upozorněni až během samotných výslechů.

Další obvinění, která padla na Sarkanderovu hlavu, se týkala nařčení o jeho podílu na nucené rekatolizaci Holešova. Údajně měl násilím zabrat bratrský kostel sv. Anny, kam měl následně přivést jezuity. V kostele se měl dopustit exhumace nekatolických hrobů a uložení ostatků kdesi v zahradě areálu. Zde se s jistotou jednalo o nepodložená a prokazatelně nepravdivá obvinění, rekatolizaci svého panství s pomocí jezuitských misionářů započal již roku 1615 sám Ladislav z Lobkovic, na podzim téhož roku došlo i ke zmíněné exhumaci, tedy půl roku před příchodem Jana Sarkandera na faru v Holešově. Ostatky nekatolických nebožtíků ale nebyly pohřbeny v zahradě, nýbrž na holešovském hřbitově nazývaném „*v zahradách*“, který v té době sloužil nekatolickým pohřbům.¹⁰³

Mučednictví

*„Události, které následovaly po zatčení Jana Sarkandera, byly odrazem snahy nekatolických stavů v čele s Ladislavem Velenem z Žerotína obvinít Lobkovice a jeho spolupracovníky z osnování a přípravy vpádů lisovčků na Moravu.“*¹⁰⁴ Výsledky vyšetřování byly nedostatečné, členové soudního dvoru se bez ohledu na Sarkanderův kněžský stav a jeho podřízenost biskupské jurisdikci nezastavili před ničím. Soud, který nakonec nevynesl ani žádný rozsudek, skončil bez jakýchkoliv důkazů.¹⁰⁵ Celý proces byl vysloveně soudním řízením politickým, kdy šlo o usvědčení bývalého zemského hejtmana Lobkovice z velezrady.

Již zmíněný nejvyšší zemský sudí Václav Bítovský z Bítova se stal v procesu hlavním žalobcem – snoubí se zde nevraživost politická s nenávistí náboženskou. K prvnímu výslechu došlo 13. února roku 1620 před narychlo svolaným soudním tribunálem, ten tvořilo 6 šlechticů (jmenovitě Ladislav Velen ze Žerotína na Břeclavě, Moravské Třebové, Zábřehu a Rudě, Václav Bítovský z Bítova na Bystřici pod Hostýnem a Prusinovicích, Hartman z Puchhaimů, Beneš Pražma z Bílkova na Lešné, Kyjovicích, Těškovicích a Slatině, Jan Skrbenský z Hříště na Fulneku a Dřevohosticích, Karel Kryštof Sedlnický na Dívčích Hradech, Fulštejně a Hrozové), 3 olomoučtí radní (Tobiáš Markvart, Albrecht Muttal, Jiří Richter) a syndik Jan Scintilla¹⁰⁶ – z jeho pera se dochoval podrobný popis průběhu tortury s informacemi o jeho smrti a pohřbu. Výslechů se jako přisedící účastnili i Petr Kopřický z Kopřic, Vít Östereicher a Vilém Ulersdorf. Všichni byli, vyjma katolík Scintilly, luteránského vyznání.¹⁰⁷

Cílem toho líčení bylo zjistit, co přesně dělal Sarkander v Polsku a jaký byl jeho podíl na vpádu lisovčků.¹⁰⁸ Útrpné výslechy proběhly celkem čtyři. Prvním dvěma předsedal Václav Bítovský, třetí a čtvrtý výslech vedl Ctibor Žernovský ze Žernova.

Jan Sarkander veškerá nařčení popíral a zarytě mlčel. Kruté mučení bylo spojeno s natahováním na skřipec a pálením svícemi s horkou smolou na bokách, prsou a ramenech, i přesto Jan podle zápisků stále odmítal jakoukoli vinu či podíl na vpádu polských žoldáků. Z toho důvodu byl dne 18. února, po posledním výsledku útrpným právem trvajícím tři hodiny, ponechán svému osudu v žaláři věznice, následkům tortury podlehl o necelý měsíc později dne 17. března 1620. Před smrtí jej zaopatřil svatými svátostmi a připravil na smrt týnecký farář Vincenc Kalixt Šivek společně s charvátským farářem Jakubem. Na prosbu katolíků bylo tělo za velkého průvodu měšťanů přeneseno do domu Markéty, vdovy po Ondřeji Světlíkovi. Pohřeb se konal 24. března v chrámu Panny Marie na Předhradí.

Celý tento proces byl v kontextu doby vyřizováním si účtů mezi moravskou nekatolickou šlechtou a bývalým katolickým zemským hejtmanem Ladislavem Popelem z Lobkovic. Jan Sarkander se stal jakýmsi obětním beránkem, podobně jako tomu bylo před několika staletími s Janem Nepomuckým ve sporech Václava IV. s pražským arcibiskupem Jenštejnem.¹⁰⁹ Necírkevní soud, jenž byl veden zcela protiprávně, měl vedle politických pohnutek i silně náboženský charakter. Navždy zůstane utajeno, zda byl Jan Sarkander skutečně nevinný nebo svojí mlčenlivostí pouze chránil nejen Lobkovice, ale i celou katolickou akci zrady Moravy.

Kult Jana Sarkandera

Pro baroko v českých zemích bylo typické zaměřit se na nové světce s jejich kulty, kteří byli spjatí se současnou duchovní situací. Lidé měli zájem o propojení víry se svojí přítomností. „*Pro český barok je zejména příznačná snaha vytvářet živé příklady náboženského života, mít svoje svaté a kult, který by odpovídal duchovním sklonům a potřebám současným. I veliké oslavy, s nimiž přijímá na počátku 18. století nově kanonizovaného světce Jana Nepomuckého, jsou dokladem této snahy, neboť v té podobě, v níž jej apostrofuje, vzývá a rozličně ztvárňuje, je tento světec zpovědního tajemství především světce své doby, odrazem o ušní zpověď mezi katolicky pravověrným táborem a jeho protestantskými odpůrci a odezvou jiných momentů současného života.*“¹¹⁰ Barokní Morava, stejně jako barokní Čechy, se také pokusila dosáhnout svatořečení moderního zemského světce a patrona, symbolizujícího barokní ctnosti.¹¹¹ Měl se jím stát Jan Sarkander, jehož úcta se spontánně šířila mezi lidem, byla podporována zemskou církví, vládou i císařským dvorem. Po Sarkanderově smrti byl zejména olomouckými jezuitami vytvářen kult hlásající, že pravou příčinou Sarkanderovy smrti bylo náboženství a jeho nevyzrazení zpovědního tajemství.

Jak již bylo v úvodu zmíněno, sv. Jan Sarkander nepatří mezi patrony olomoucké arcidiecéze, jeho význam je přesto zcela zásadní – je jedním z mála skutečně regionálních moravských světců. Představuje typického protireformačního svatého, ačkoliv k jeho beatifikaci (1859) a svatořečení (1995) došlo se značnou časovou prolukou. V průběhu celého 17. a 18. století však existovala silná vůle jeho blahoslavení a následnou kanonizaci prosadit.¹¹² Kult Jana Sarkandera jako mučedníka pro víru začal ihned po jeho smrti, kdy byl pochován 23. března 1620 v kapli sv. Vavřince¹¹³ v kostele Panny Marie na Předhradí v ornátu červené

barvy (důkaz světecké úcty) a na jeho hrob byl umístěn náhrobní kámen s nápisem zdůrazňujícím jeho nevinu: „*Ctihodnému panu Janovi Sarkanderovi ze Skočova, církve holešovské nejbedlivějšímu strážci, jenž život pastýřskou péčí velenamáhavý slavnou smrtí v největších mukách co nejneviněji pro spravedlnost snešených šťastně dokonal v Olomouci dne 17. března roku spásy 1620.*“ Později byla u hrobu osazena kamenná deska s reliéfem Janova mučení a latinským nápisem oslavujícím „*Kristova slavného mučedníka*“, tento epitaf nechali pro Sarkandera vytvořit jeho bratři Mikuláš a Pavel, kteří Jana jen krátce přežili.¹¹⁴

Mučedníkem ho nazývá ve svých listech i kardinál Dietrichstein již v roce jeho smrti – zhruba měsíc po Sarkanderově pohřbu nechal ve Vídni vytisknout latinsko-německý leták, který věřícím předkládal obraz mučení Jana Sarkandera na skřipci, jenž byl doprovázen oslavným textem, prokazatelně nejstarším dokladem šíření sarkanderovského kultu: „*Nejctihodnější pan Jan Sarkander ze Skočova [...] proslulý bezúhonností celého svého života, se proslavil statečností, jakou prokázal ve chvíli smrti [...] ačkoliv byl krutě mučen, neustoupil před zlobou, zůstal věrný Bohu a zachoval si pevnou odhodlanost; uprostřed nejkrutějších muk nevyšla z jeho úst jiná slova než přesvatá jména Ježíš, Marie a Anna [...] zesnul bez jediného stesku či nářku, plně doufaje v Boha [...] Říká se, že již tehdy s ním byly spojeny zázraky.*“¹¹⁵ Osudy Dietrichsteinova letáku však neskončily rokem 1620. Jeho podobu známe zásluhou brněnského městského kancelisty Pavla Jeronýma Skřivánka, který jej před 24. červencem 1621 vložil do bání brněnského kostela sv. Jakuba,¹¹⁶ v roce 1725 pak byla pořízena kopie téhož letáku olomouckým rytcem Antonínem Freindtem.¹¹⁷

Kardinálovo úsilí se setkala v Evropě s kladnými ohlasy, ve Francii¹¹⁸ (1620) a Polsku (1629)¹¹⁹ vychází brožurky o jeho martyriu. Ve stejné době uvádí Sarkanderovo mučednictví

i vídeňský papežský nuncius Carlo Carafa ve svých *Commentaria de Germania Sacra Restaurata* a Leonardus Mayr v knize *Mariæ Stammen Buch*.¹²⁰ Janova sláva a úcta se dostává až do Španělska, kam byla přenesena španělskými vojíny, kteří přišli na pomoc Ferdinandovi II. a v době Sarkanderovy smrti zrovna prezimovali v Olomouci.¹²¹ Sarkanderova smrt byla zprvu využívána jako propaganda prohabsburské katolické strany. Jak uvádí Jiří Fiala ve svém článku zabývajícím se sarkanderovským kultem,¹²² biskup kardinál Dietrichstein striktně odmítl akceptovat nekatolickou dynastii na českém trůně – tento fakt zamýšlel podpořit obratem k osobě mučedníka Sarkandera.

Následnými významnými kroky kardinála bylo získání kousků pláten a vaty nasáklé Sarkanderovou krví od městského radního Rudolfa Mandelia, které uložil v dómské sakristii mezi ostatky svatých,¹²³ a vyžádání si podrobné relace o průběhu výsledků od přímého účastníka Jana Scintilly¹²⁴ – jeho zpráva pojednává o výsledku, mučení a smrti Sarkanderově, zachovala se nám dodnes v olomouckém městském archivu v původním konceptu vlastnoručně opravovaném samotným Scintillou.¹²⁵ Roku 1630 pak kardinál zakázal užívat městské mučírny k útrpným výsledkům.

Další dobový doklad Sarkanderova uctívání pochází z rodinného archivu Lobkoviců, konkrétně z pera kancléře Království českého Zdeňka Vojtěcha Popela z Lobkovic, příbuzného Ladislava Popela. Řeč je o dopise ze dne 20. června 1620 zaslaným Vilémovi, mladšímu z Lobkovic na Bílině. Pisatel dopisu vzdává Sarkanderovi úctu zejména z pohledu příbuzného Lobkovic, jehož zpovědní tajemství nebylo při tortuře vyzraženo: „*Tejnosti že bratr můj žádné nepravil, než že jest mu se zpovídal, což mu vyjevovati nikoli nesluší, a tak umřel s velkou trpělivostí, Pánu Bohu se poroučeje, za své nepřátele se modlíce.*“¹²⁶

Kult Jana Sarkandera nedlouho po jeho smrti překročil hradby samotné Olomouce a začal se šířit především do míst, která byla spojena s Janovým životem – tak byla roku 1670 zřízena kaple k počtě Jana Sarkandera v Příboře.¹²⁷ Zhruba ve stejné době byl koncipován i první domácí Sarkanderův životopis tehdejším holešovským děkanem Ondřejem Eustachem Schwarzem (roku 1712 vydal tiskem Jan Jiří Středovský pod názvem „*Rubín Moravy*“). V době episkopátu osvěceného biskupa Karla Liechtensteina (1664–1695) se rodí snahy vykonat něco více pro věhlas mučedníka z oficiálních pozic.¹²⁸ Výsledkem byly sbírky určené k výzdobě hrobu, který byl od roku 1703 zděný – nechal jej pořídit děkan Martin Mittwohner, téhož roku ho dokončuje Václav Grüner, farář kostela Panny Marie. V průběhu 17. i 18. století bylo místo Sarkanderova posledního odpočinku vyhledávaným místem, „*mezi mnohými poutníky, kteří chodili k jeho hrobu, byl v roce 1683 i polský král Jan Sobieski a roku 1748 císařovna Marie Terezie.*“¹²⁹

Roku 1704 se začíná výrazněji projevovat propagace Sarkanderova kultu, onou první významnější událostí byla žádost olomouckého městského soudce Ferdinanda Jakuba Bischoffa z Ehrenbergů, aby mohl z podzemní mučírny učinit kapli. Žádosti bylo vyhověno a prostor byl slavnostně vysvěcen biskupem Františkem Julianem hrabětem Braidou ke cti Všech svatých mučedníků. Pro tuto kapli vznikl v první polovině 18. století i jeden z prvních oltářních obrazů zobrazujících Jana Sarkandera – bylo jím rozměrné plátno od Josefa Františka Wickarta pro hlavní oltář umístěný v bývalé světcově věžeňské kobce. V roce 1720, při staleté památce jeho blažené smrti, byla ustavena komise,¹³⁰ která měla prohlédnout mučedníkův hrob. Po svaté mši a přísaze všech členů výboru byl hrob otevřen, všechny ostatky byly uloženy do plachty a vloženy do dvojí rakve – vnitřní měděné a vnější dubové. Později, za beatifikačního procesu, byl hrob znovu otevřen a prohlédnut,

v čele komitétu stál sám kardinál Troyer. Z důvodu velké vlhkosti v kapli sv. Vavřince byly ostatky s dovolením římské kongregace ritů přeneseny do vedlejší oratoře sv. Judy Tadeáše dne 15. listopadu 1751. Relikvie byly umístěny do čtyř ozdobných schránek, jež byly následně uloženy do dutého podstavce sochy sv. Jana Nepomuckého.

Když byl roku 1784 za císaře Josefa II. kostel P. Marie na Předhradí zrušen, došlo k přenesení Janova hrobu do oratoře na straně evangelijní olomouckého kostela sv. Michala. Při oslavách jeho beatifikace dne 6. května 1860 byla Sarkanderova lebka spolu s částí ostatků uložena v novém relikviáři v olomoucké katedrále sv. Václava, druhá část pak byla poslána do Říma a třetí zůstala v bočním oltáři bl. Jana Sarkandera u sv. Michala, kam ji uložil farář Florian Schön. 21. května 1995 byl v Olomouci Jan Sarkander svatořečen z rukou papeže bl. Jana Pavla II.

Olomouc, jako místo spjaté s mučedníkovou smrtí, bylo samozřejmě jedním z hlavních míst jeho kultu již od 17. století. Vznikaly zde četné obrazy a sochy zobrazující ještě nekanonizovaného martyra, v průběhu let se rodila sarkanderovská ikonografie. Velkými propagátory tohoto uctívání byli kupříkladu premonstráti z olomouckého Hradiska – roku 1707 zažádal opat Norbert Želecký biskupskou konzistoř o postavení sochy Jana Sarkandera před kanonií jako protějšek ke stávající soše sv. Jana Nepomuckého. Známkou opravdového nadšení pro Sarkandera pak byla žádost olomoucké konsistoři o posvěcení ke cti ctihodného Jana Sarkandera 11 soch, 2 oltářů a kaple v rozmezí let 1714–1732.¹³¹ Tomuto požadavku však nebylo vyhověno v důsledku známého nařízení Urbana VIII. z roku 1625 „*de non cultu*“, který byl opakován roku 1634 a 1659.¹³² Přísný zákaz veřejné úcty k mučedníku jistě odradil mnoho obdivovatelů, nikoli však všechny. Sochy se stavěly i bez posvěcení, nezapomínali na něj především

v místech jeho působení, kupříkladu v Uničově, kde je na Mariánském sousoší z let 1729–1743 umístěna Sarkanderova socha a reliéf s výjevem z jeho umučení, nebo v Holešově, kde v průčelí farního kostela (1708–1741) byla osazena socha Jana Sarkandera držícího kříž. Objevuje se i mezi světci na morovém sloupu v Potštátu, který byl zhotoven v letech 1715–1718 sochařem Janem Sturmerem. Úcta lidu byla vynalézavá, když nebyla možnost dosáhnout svěcení samostatných pomníků, připojila se jeho postava k mariánským či jiným sousoším již uznávaných světců. Nejzdrárnějším příkladem je samotná Olomouc, kde na památném sloupu Nejsvětější Trojice, posvěceném roku 1754, je v řadě českých světců osazena i figura Jana Sarkandera.¹³³

Po Sarkanderově smrti se objevuje i víra v léčebné schopnosti mučednickovy aury.¹³⁴ Legenda praví, že po jeho posledním vydechnutí se z jeho zuboženého těla začala šířit příjemná vůně a bledost jeho pleti byla vystřídána svěží zdravou barvou. Věřícími byly odřezávány třísky z trámů skřipce a kola, které jsou dodnes umístěny v dnešní kapli sv. Jana Sarkandera. K tomu docházelo v takové míře, že autentické památky začaly být chráněny prkny, ale i z těch lidé štípali třísky, které jim sloužily jako amulety (z dřívěků si například vyráběli drobné křížky, které sloužily jako ochrana majetku či léčebné prostředky). Druhým medikamentem se stala voda z věžeňské studny, která podle legendy vytryskla v místě, kde upadl mrtvý Sarkander k zemi.¹³⁵ Její účinky byly zaručeny, pokud se smíchala s prachem z mučednickova hrobu – „*mnozí prachem z hrobu vzatým jsou se uzdravili a truňkem vody přijatým zimnice zbavili.*“¹³⁶ Podobné magické rituály byly spojené především s katolickou kulturou. Vedle této lidové polohy sarkanderovského kultu existovala i oficiální podoba ze strany církevních autorit. Dochovaly se modlitební lístky vydané v Olomouci zdejší kapitulou roku 1749 v souvislosti s přípravami beatifikačního procesu – je na

nich zobrazen ve formálně prosté podobě kultovní obraz Jana Sarkandera ve formě *vera effigies*, doplněny jsou textem s náboženským i politickým obsahem.¹³⁷

Zajímavou skutečností je i založení dne 17. března 1720 sarkanderovského Bratrstva sv. jmen Ježíš, Maria, Anna¹³⁸ ve Velkém Meziříčí, které inicioval u příležitosti stého výročí Sarkanderovy smrti tamní farář Jakub Felix Pacher.¹³⁹ Jeho záměr, založit zbožné bratrstvo pro šíření úcty k Jana Sarkanderovi, podpořil meziříčský děkan Gundakar Ondřej hrabě Egkh, svou záštitu poskytla i Marie Rebeka hraběnka z Ugarte.¹⁴⁰ Název bratrstva chytře obcházel papežské nařízení z roku 1625 „*de non cultu*“, uskupení se těšilo biskupskému patronátu kardinála Schrattenbacha a jako takové bylo potvrzeno i papežem Inocencem XIII. Sdružení nezůstalo pouze ve Velkém Meziříčí, ale rozšířilo se i do okolí. Členy byli kapucíni, křížovníci s červenou hvězdou, jezuité z Prahy, Opavy a Brna, cisterciáci ze Žďáru nad Sázavou a Sedlce, novoříšští a olomoučtí premonstráti, piaristé z Kroměříže, uršulinky z Olomouce, cisterciáčky z Tišnova a další. Bratrstvo však ještě v témže století zaniklo při zrušení všech zbožných sodalit Josefem II. roku 1783.¹⁴¹

Beatifikace a svatořečení

Po smrti kardinála Dietrichsteina roku 1636 panovaly na olomouckém biskupském stolci neblahé poměry. Tento stav a probíhající švédská a později turecká válka byly příčinou, že nebyl dán podnět k Sarkanderovu blahoslavení. První krok, který vedl k jeho beatifikaci, učinil až roku 1715 olomoucký biskup Wolfgang hrabě Schrattenbach (episkopát v letech 1711–1738). Ve stejné době v Čechách probíhá započatý beatifikační proces s Janem Nepomuckým, shodný začátek obou procesů není žádnou náhodou. „*Už roku 1697 barokní kazatel Jestřabský ve svém kázání praví, že*

Morava již nemusí závidět Čechám Jana Nepomuckého, neboť má v Janu Sarkanderovi stejného a ještě většího mučedníka zpovědního tajemství, neboť Jan Nepomucký byl mučen od krále z důvodů soukromých, zatímco Jana Sarkandera mučili bludaři z nenávisti proti církvi.“¹⁴² Dalo by se říci, že tento moment poznamenal celý vývoj sarkanderovské tradice a její spojení s kultem Jana Nepomuckého, který se na Moravě zpočátku velice těžko prosazoval, protože zde bylo hlavní prosadit vlastního mučedníka zpovědního tajemství. Díky těmto skutečnostem je Sarkander hojně ve výtvarné tvorbě znázorňován právě se sv. Janem Nepomuckým, jehož beatifikační proces byl roku 1721 korunován úspěchem.

Schrattenbach svěřil záležitost opatu Šebestiánovi Baptistinovi v Římě, členu posvátné kongregace obřadů. Dne 25. listopadu 1715 se pak konala předběžná porada čtyř členů této kongregace, zda je vůbec možné začít beatifikační řízení.¹⁴³ Konference konstatovala, že kardinálu Schrattenbachovi přísluší právo začít předběžné beatifikační řízení o Sarkanderově mučednictví a jeho příčinách.¹⁴⁴ Výsledek porady oznámil opat Battistini kardinálovi listem datovaným 1. prosince 1715, současně žádal Schrattenbacha o zprávy o zázracích, které by byly spojeny s Janem Sarkanderem, kterému v té době již příslušel dodatek „ctihodný sluha Boží“. Dalším významným datem ve vývoji Sarkanderova kultu bylo sté výročí jeho smrti roku 1720, kdy proběhly velkolepé oslavy v kapli Všech svatých mučedníků. Při této příležitosti došlo k otevření Janova hrobu, jeho ostatky byly poškozeny vlhkostí, na prsou však mezi zbytky šatů ležel vonící rozmarýnový věneček – jakýsi malý barokní zázrak.

Roku 1724 se znovu oživuje otázka Sarkanderovy beatifikace, kardinál Schrattenbach dává dohromady dějepisné doklady o mučedníkovi, jeho životě a smrti. Hlavní zájem byl kladen na nalezení originální Scintillovy zprávy podané kardinálovi

Dietrichsteinovi¹⁴⁵ – našla se až v srpnu roku 1726 v olomouckém městském archivu mezi soudními akty z roku 1620. 19. července 1724 je do těchto beatifikačních snah zapojena i olomoucká městská rada, která ze svých řad volí čtyřčlennou komisi¹⁴⁶ určenou k dohledávání všeho, co by přispělo k úspěchu této záležitosti. Dochází i k prověřování a dokazování hodnověrných zázraků, potřebných k Sarkanderově blahoslavení – 18. května 1726 byl vydán kardinálem dekret, který ustanovil výbor, jenž by dané zázraky vyšetřoval.¹⁴⁷ V dubnu 1737 pak bylo kardinálem vydáno nařízení, kdy byl kněžstvem vyzván lid k tomu, aby se přihlásil každý, kdo díky Sarkanderově přímluvě dosáhl nějakého dobrodiní, milosti či daru.¹⁴⁸ Velmi brzy byla hlášena řada takových případů (je z nich velmi dobře patrné, na kterých místech byl Sarkander uctíván).

Po smrti Wolfganga Schrattenbacha (1738) se jednání o beatifikaci ujal nový olomoucký biskup kardinál Ferdinand Julius Troyer (1746–1758). Ten dodržoval podmínky regulérního postupu, které stanovil papež Urban VII. – tyto podmínky vyžadovaly tzv. „*processus de non cultu*“, což je nařízení z roku 1625 (obnovené roku 1634), které zakazuje prokazovat zemřelým, kteří jsou v procesu vedoucím k blahoslavení či svatořečení, veřejnou úctu. Z toho důvodu byly ze všech kostelů diecéze odstraněny známky úcty ke ctihodnému sluhovi Božímu.¹⁴⁹ Leckterá památka tedy zapadla neznámo kde, zároveň však docházelo k jejich zachraňování pomocí přejmenování a drobných úprav.

Krátce po svém nastolení se biskup ujal blahoslavení svého diecesána a započal přípravy k procesu prvnímu, tedy informačnímu. Hlavní úkol při tomto procesu měl *postulator causæ*, kterým byl jmenován Matěj Josef Šťáva, farář kostela Panny Marie. Prokurátor musel zkoumat život Jana Sarkandera, hledat svědky zázraků a shromažďovat důkazy k blahoslavení sluhy Božího.

Opačnou funkci pak zastával promotor víry, kterým byl ustanoven František Leuchsering. V říjnu 1747 byla do celého procesu zapojena olomoucká konzistoř a s ní i celé kněžstvo v diecési. Informační proces byl ukončen prohlídkou Sarkanderova hrobu 8. července 1748, s akty dosavadního bádání byl do Říma vyslán olomoucký kanovník Heřman sv. p. Blümegen.¹⁵⁰ Tuto Troyerovu žádost adresovanou papeži Benediktu XIV. podpořili významní mocnější představitelé, kupříkladu císařovna Marie Terezie, její manžel František I., polská královna Maria Josefa, či zástupci mnoha univerzit, kapitul a dalších institucí.^{151, 152}

Započal tak proces druhý – apoštolský, *relatorem causæ* byl jmenován kardinál Mellini. V Olomouci se mučedníkovým obhájcem stává Blažej Floravantius a prokurátorem Josef Luna. Jejich úkolem bylo ze všech získaných materiálů učinit výtah akt a římské kongregaci podat ucelený přehled dané otázky. Námitky pak měli na starosti subpromotor Jan Prunettus a promotor Ludvík Valentini.¹⁵³ Na základě těchto faktů bylo roku 1750¹⁵⁴ beatifikační řízení skutečně zahájeno, z prvního informačního procesu bylo vybráno pouze šest případů vyslyšení, které by mohly vést k Sarkanderovu blahoslavení. Byla založena soudní komise, jejíž příslušníci museli složit přísahu, že budou věrně a svědomitě konat svůj úřad. Po ukončení výslechů svědků o uzdraveních následoval rozbor písemných památek, které měly k Janu Sarkanderovi nějaký vztah.¹⁵⁵ Nashromážděný materiál obsahující údaje o životě světce a zázracích vedl v roce 1754 k závěrečné fázi řízení, k tzv. papežskému procesu. Vzápětí však došlo k jeho pozastavení, když roku 1758 zemřeli papež Benedikt XIV. († 3. května 1758) i olomoucký kardinál Ferdinand Julius Troyer († 5. února 1758).

Trvalo dalších 78 let, než bylo možné v prvotní myšlence pokračovat. Důvodem pozastavení těchto jednání byla doba nastupujícího osvícenství, v rakouských zemích známé pod jménem

josefinismus, a opětovná změna politické a společenské situace. V té době vypukla sedmiletá válka mezi Rakouskem a Pruskem,¹⁵⁶ jezuitský řád byl zrušen a celou zemí probíhaly protestantské bouře za toleranci. Roku 1780 stanul v čele rakouské mocnosti Josef II., jenž kult svatých otevřeně potíral, jeho reformy vedly roku 1784 ke zrušení mnoha kostelů a klášterů, mimo jiné byl zrušen i farní kostel Panny Marie na Předhradí, kde byl Sarkander pohřben. Po dlouhé časové prodlevě bylo možné na předchozí úsilí navázat až na konci první třetiny 19. století, kdy roku 1827 císař František I. znovu rozpoutal zájem o Sarkanderovu beatifikaci.

Bratr císaře, olomoucký arcibiskup arcivévoda-kardinál Rudolf Jan, byl pokračovatelem v jednáních. V roce 1831 se obrátil na papeže Pia VIII. a Sv. Stolec s žádostí o obnovení procesu beatifikace, v červenci téhož roku však arcibiskup umírá, což způsobuje další zdržení řízení. Rudolfovým nástupcem se stává v letech 1831–1836 hrabě Ferdinand Maria Chotek, který jmenoval postulátorem v Římě Josefa Costera.¹⁵⁷ Promotorem se stává P. V. Pescetelli, subpromotorem Ondřej M. Frattini, obhájcem František Bartoleschi a prokurátorem Jan Rosatini. Ponentem byl jmenován papežem Řehořem XVI. kardinál Josef della Porta Rodiani († 1853). Tragická smrt arcibiskupa Chotka však opět pozastavuje celé řízení. Uplynulo několik dalších let, než snaha dospěla ke zdárnému konci, až kardinál Bedřich Fürstenberk (1853–1892) mohl Sarkanderovu beatifikaci dokončit. Po dosednutí na arcibiskupský stolec v Olomouci se ujímá beatifikační záležitosti, roku 1855 je novým postulátorem zvolen Francesco Liverani, kanovník lateránské basiliky v Římě. Téhož roku jsou vydány nová beatifikační akta tiskem. Předsedou výboru a aktivním účastníkem římského procesu se stává olomoucký kanovník Gustav hrabě Belrupt – Thyssac (1818–1895).¹⁵⁸ Po valném shromáždění kongregace byly uznány tři zázraky nutné pro blahoslavení, jednalo

se o uzdravení Jana Kimmla z pakostnice, Josefa Winklera ze žloutenky a Filipa Kunerta z nosního polypu. Se souhlasem papeže Pia IX. byl Jan Sarkander, s definitivní platností 11. září 1859 prohlášen za blahoslaveného. Beatifikační slavnost se konala 6. května 1860 v římském chrámu sv. Petra.

Ke svatořečení však vedla stejně zdlouhavá cesta. Až o více jak sto let (roku 1980) nabylo úsilí o Sarkanderovo svatořečení na síle zásluhou biskupů Herberta Bednorze z Katovic a Josefa Vransy z Olomouce. Celé situaci velmi pomohlo, že papež bl. Jan Pavel II. celý tento příběh znal a současně pocházel ze stejného kraje jako Jan Sarkander. Po ustanovení Františka Vaňáka, velkého ctitele Jana Sarkandera, olomouckým arcibiskupem, byl jmenován nový postulátor Sarkanderova svatořečení, monsignore Jaroslav Němec. Po splnění nezbytných podmínek, včetně prokázaného zázraku, bylo mnohaleté snažení dovršeno úspěchem dne 5. dubna 1993, ke slavnostní kanonizaci došlo o dva roky později při návštěvě papeže v Olomouci. Jan Sarkander byl svatořečen bl. Janem Pavlem II. dne 21. května 1995, současně se Zdislavou z Lemberka.

Ikonografie sv. Jana Sarkandera

Jan Sarkander představoval typickou postavu protireformační Moravy, později se stal jedním z těch, jejichž beatifikací se snažil český barok rozšířit slávu českého jména.¹⁵⁹ „*Historická situace v 17. století dodává baroku na Moravě několik charakteristických rysů – barokní kultura a zároveň barokní umění jsou především nástrojem rekatolizace.*“¹⁶⁰ Obnovuje se kult světců, Panny Marie, slavnostní liturgie a umělecká reprezentace posvátných ctností.¹⁶¹ V ikonografii musíme za zobrazeními církevních světců hledat dobový racionalismus i citovost.¹⁶²

8. listopad 1620 se stal významným mezníkem v českém myšlení. „*Roku 1621 byla zrušena utrakvistická konzistoř a kněží i kazatelé evangelických vyznání byli postupně vypovídáni ze země. Podle ustanovení Obnoveného zřízení zemského vyhlášeného v Čechách roku 1627 se stala jedinou povolenou konfese katolická.*“¹⁶³ Řádům pak od počátku protireformace připadala významná úloha v organizaci náboženského života, ve stavební činnosti a zakládání, obnovování a udržování poutních míst a jiných středisek kultu. „*V ikonografickém repertoáru tehdy skrovně vznikajících soch se odrážel složitý vztah člověka k světu, z jehož proměnlivosti a nejistot se snažil vymanit.*“¹⁶⁴ Sakrální tematika oproti profánní nacházela širší uplatnění a vedla věřící k prohlubování zbožnosti uctíváním světeckých obrazů a soch.¹⁶⁵ V rekatolizovaných českých zemích se do obrazu vlasti včlenil rozvíjející se ochranný kult světců a zemských patronů. To vysvětluje velké množství nově vznikajících uměleckých děl znázorňujících Jana Sarkandera, který byl pro celé toto období velmi aktuální a živou postavou. Na mnohých místech se kněží setkávají s obtížnou situací, když jediným nově povoleným náboženstvím se stává katolicismus, proto k jeho šíření a připomínkám událostí minulých volí (především na Moravě) výše

zmíněného katolického mučedníka, který pro svoji víru trpěl a následně zemřel.

Iluzivní realita pomáhala v sochách a obrazech barokních světců posilovat víru prostřednictvím křesťanských ctností.¹⁶⁶ Největší sarkanderovská propagace se pak hromadí v okolí Olomouce či místech spojených s Janovým životem a jeho kněžským působením. Tato snaha o rozkvět katolické víry mezi širokou veřejností je pravděpodobně důvodem, proč v baroku vznikají díla s Janem Sarkanderem i přesto, že nebyl prohlášen blahořečeným a jeho zobrazování bylo tedy proti nařízení papeže Urbana VIII. z roku 1625 „*de non cultu*“, zakazujícím veřejnou počtu mučedníkovi, dokud nebude beatifikován. V moravském prostředí byl martyr přetvořen v jakéhosi „vojáka vítězné katolické církve“, který si zaslouží být zobrazován na významných monumentech – barokní sloh s velkým důrazem obrátil figurativní umění k náboženské tematice římské *Ecclesiae Militantis*, tedy Církve bojující.¹⁶⁷

Ideové pojetí osoby Jana Sarkandera bylo dáno obsahem jeho života a úcty. Podle publikace Ludvíka Skružného jsou typickými atributy Jana Sarkandera biret, klíč, kniha, kříž, lóže, pečeť, pochodeň, pouta, pramen, prst a vězení.¹⁶⁸ Byl znázorňován jako trpítel pro víru, tomu odpovídal jeho vzhled a šat – černý kněžský oděv a plášť podtrhovaly smutek. Nejčastěji byl v průběhu celého 17. a 18. století vyobrazen v klerice se světlou stužkou kolem kolárku, ta byla velmi častá a populární v olomoucké diecézi,¹⁶⁹ nebo s kolárkem ze dvou stuh, který je vidět pod vázáním rochety [81]. Kvůli zálibě baroka v liturgická roucha bývá odíván i do rochety či ornátu se štolou, která má na obrazech či polychromovaných sochách fialovou barvu, jež odkazuje k jeho údajnému úřadu zpovědníka.¹⁷⁰ Charakteristickým doplňkem je pak biret (kvadrátek), který mývá zpravidla na hlavě nebo jej drží ve své

ruce [19]. Proč se mezi symboly Jana Sarkandera objevuje vězení, pouta či lóže, je zcela zřejmé. Ikonografická zobrazení světce smrti byla častá, především pro svůj narativní ráz, který podával divákovi určitý vhled do Sarkanderovy záležitosti. Zároveň se mohlo jednat o typ adorované formy ležícího „*vera effigies*“, který se objevuje již v podobě Sarkanderova náhrobku [16] v kapli sv. Vavřince.

Na počátku vývoje a formování světce ikonografie stála grafika. Za nejstarší takovou grafiku je považována rytina vídeňské proveniencce z roku 1620 od Tobiáše Bidena [3, 48], která nám představuje *Martyrium Jana Sarkandera*.¹⁷¹ Nechal ji vytisknout kardinál Dietrichstein a je nejstarším dokladem šíření sarkanderovského kultu.¹⁷² Mučedník je zde přivázán ke skřipci, kolem něj se objevuje devět dalších osob, které jsou účastníky výslechu útrpným právem. Dva z nich pálí z obou stran Janova žebra horkou smolou, což je zdůrazněno stoupajícím kouřem. Sarkander je zobrazen jako muž ve středních letech s upravenými vousy a vlasy střiženými do tonsury. Celý výjev je zasazen do oválného medailonu lemovaného nápisem. V podstatě totožný výjev se objevuje i na nejstarším dochovaném sochařském díle s tematikou tohoto světce, tedy na *Sarkanderovu nástěnném epitafu* [1] vzniklým mezi lety 1620–1622. Stejně jako na výše zmíněné grafice se zde objevuje Jan svázaný na skřipci, jeho boky jsou páleny dvěma muži, za nimi stojí třetí postava držící nádobu s horkou smolou (jemu podobný se objevuje i v popředí vídeňské grafiky). Scéna je umístěna do kruhového medailonu a stejně jako vídeňský leták má i náhrobní deska tvar obdélníku, v jeho horní třetině se nachází scéna mučení a spodní část je věnována oslavnému textu mučedníka. Je tedy zřejmé, že obě díla jsou vzájemně ovlivněna, spojovacím prvkem je pravděpodobně sám olomoucký kardinál Dietrichstein.

Ze stejné doby pochází i velký obraz na plátně s výjevem *Sarkanderova mučení* od neznámého malíře, který býval umístěn v olomouckém kněžském semináři, podobná vyobrazení z roku 1621 se nacházela i ve františkánském a bernardinském klášteře v Olomouci.¹⁷³ Pro počátek znázorňování sv. Jana Sarkandera jsou výjevy tortury typické, staly se základním prvkem v celé sarkanderovské ikonografii. To nám dokládají i jiná díla vzniklá v druhé polovině 17. století, ze kterých jmenujeme konkrétní tři. První z nich je volně zavěšený obraz anonymního autora, který se nachází v kostele sv. Trojice v Novém Jičíně – ústřední motiv ukřižovaného Krista je doprovázen *čtyřmi scénami z mučení sv. Jana Sarkandera* [4-8]. Druhým je univerzitní teze Františka Karla Prokesche z roku 1678 s námětem *Oslava mučednické smrti Jana Sarkandera*. Autorem návrhu je Johann Steger (kolem 1640 – po 1700), podle kterého ji zhotovil augsburský rytec Georg Andreas Wolfgang (1631–1716). Svoji kompozicí s množstvím alegorických postav, putti a tradičně uklánějícím se defendentem se teze nevymyká z běžné dobové produkce. Poslední je grafika [12] od J. Tscherninga vytvořená podle návrhu Antonína Martina Lublinského z roku 1689. Zde je v oválné kartuši zachycen modlící se Sarkander před vztyčeným krucifixem, vedle kterého leží kniha zapečetěná zámkem. Klíč od tohoto zámku svírá Jan v podpaží. Zidealizovaný portrét je ve spodní třetině doplněn o Janovo natahování na skřípec. Sarkander má podobu muže ve středních letech se zastřiženým vousem, tento profil se stal pro jeho podobu v průběhu celého 18. století charakteristickým. Světec je na Tscherningově grafice oděný do černé kleriky s bílým límcem a ohrnutými manžetami, přes ramena má přehozený plášť. Totožné roucho se objevuje na soše *sv. Jana Sarkandera z morového sloupu v Holešově* [60] z roku 1730 od anonyma, kde má taktéž oblečenou pouze kleriku a na ramenou položený plášť, stejně je tomu i v díle

Štěpána Pagana z roku 1716 [36]. Tato kamenná socha z Jaroměřic nad Rokytnou má ale jiný ojedinělý doplněk – Sarkanderovu hlavu zdobí svatozář v podobě paprscité hvězdy ve formě kované zlacené příkrasy. Jak již bylo řečeno, mimo mešní roucho bývá světec nejčastěji oděn v sutanu, rochetu, štólu a biret.

K symbolům sv. Jana Sarkandera, označovaného jako mučedníka zpovědního tajemství, patří prst na ústech a uzavřená kniha s klíčem, jakožto znak dodržení zpovědního tajemství. Tyto prvky odkazují na Sarkanderovo mlčení, kdy ani při největších mukách tázajícím se komisařům nic nevyzradil. Ojedinělým prvkem bývá exponace Janova prstu do úrovně úst, jak je tomu u modelu sochy Jana Sarkandera od neznámého moravského sochaře [93] nebo Jelínkova díla ve Stařeči [94], jedná se o tzv. gesto „*tacui*“. Mnohem obvykleji se objevuje moment kladení Sarkanderovy pravice k srdci, tento pohyb připadá majoritě statuí [18, 19, 34, 36, 38, 41, 43, 58, 60, 85]. Kniha bývá většinou nějakým způsobem zapečetěna [85], aby se jasně vyjevilo, že má v sobě skryta veškerá tajemství, stejně jako měl Sarkander během svého mučení. Pokud není uzamčena, bývá zavřená a označená jako „*conscientia*“ (svědomí), jak je tomu kupříkladu na Tscherningově mědirytině [12]. Klíč od knihy pak svírá moravský kněz v podpaží, nebo jej drží v ruce [21].

Na mnohých zobrazeních drží světec v ruce krucifix jako připomínku Kristovy smrti, ukázkou *Sv. Jan Sarkander v průčelí kostela Nanebevzetí Panny Marie v Holešově* [75]. Zahájení roku 1715 kanonického procesu za blahořečení českého Jana Nepomuckého a moravského Jana Sarkandera bylo jakýmsi povellem pro umělce, kteří začali oba mučedníky zobrazovat společně. „*Jako příklad tohoto myšlenkového sepětí nám může sloužit plátno předního moravského barokního umělce Jana Kryštofa Handke (1694–1774), které zdobilo oltář oratoře kněžského semináře*

v *Olomouci*.¹⁷⁴ Od stejného malíře byla vymalována i původní olomoucká kaple Všetech Svatých mučedníků, která byla 6. 7. 1704 vysvěcena. Jan Sarkander ve společnosti Jana Nepomuckého, který byl patronem olomoucké právnické fakulty, se objevuje i na jedné z rytin olomouckých doktorských tezí z roku 1722. Jedná se o *Diplom Františka Meixnera z Olomouce*, který je dílem rytce Antonín Freindta. Zobrazuje nám scénu již blahorečeného Jana Nepomuckého sedícího v oblacích se svatozáří a jeho typickými atributy, jak se přimlouvá za Jana Sarkandera, na kterého poukazuje svojí pravicí, toto gesto je ještě podtrženo očima obrácenýma vzhůru a pootevřenými ústy. Sarkander, sluha Boží, je znázorněn z profilu při modlitbě, s černými, krátce upravenými vlasy a bradkou, oděný v černý kněžský plášť. Dvojice je obklopena šesti putti, z nichž jeden drží klíč a palmu, druhý upozorňuje diváka na skřípec, pouta, louče a kotlík se smolou, vedle je pak scéna svržení Jana z Nepomuku z mostu do řeky Vltavy.

Oba světce spojují i tři společné motivy: jsou jimi voda, zázrak a zaslíbení Panně Marii. Voda u Jana Sarkandera vytryskla ze skály v šatlavě a napojila ho, u Jana Nepomuckého byla nástrojem smrti, když byl vhozen do Vltavy, kde se utopil. Z toho důvodu se dvojice Nepomuckého a Sarkandera velmi často objevuje na mostech jako protějškové pandány. Přírodní živly ovládá Bůh, jedná se o jakési spojení mezi ním a mučedníky, proto je také druhým společným motivem zázrak. Sarkander se ho dočkal v podobě zázračného pramene [122, 123], Nepomuckému vyjevila světla nebeskou svátost. Posledním prvkem je zaslíbení Panně Marii – toto zasnoubení je v katolické církvi obvyklé a souvisí s mariánským kultem, ve spojení s ním se oba Janové vydali před zatčením na pouť ke své nevěstě.¹⁷⁵

Dalšími častými znaky Jana Sarkandera jsou okovy, kolo, v němž byl Jan věšen na skřípec a posléze mučen, palmová ratolest

a červená barva – tato barva spojuje světce s cherubíny, zároveň souvisí s jeho torturou. Jan byl ochoten trpět za pravdu, to se propojuje se symbolickým významem červené barvy, která je zároveň i barvou krve. V díle Ignáce Lengelachera z roku 1740 [83], jež je osazeno na atice kostela sv. Václava v Mikulově, se pak objevuje kovový doplněk palmové ratolesti jako symbol vítězství nad smrtí, jež často doprovází uznané mučedníky křesťanské víry. Naopak Sarkander na olomouckém sloupu Nejsvětější Trojice v ruce svírá zcela ojediněle lilii [84], jakožto symbol čistoty.

Celá umělecká tvorba by se pak dala rozdělit do dvou základních celků – zatímco skupinových výjevů ze Sarkanderova mučení se věnovali malíři velkých pláten a rytci, sochaři a řezbáři si vybírali jednotlivé dramatické chvíle, ve kterých mučedníka spodobnili, což odpovídalo baroknímu rázu vzrušeného okamžiku. Takovým charakteristickým příkladem je vyřezávaná socha [71] z kostela sv. Mořice v Olomouci od Jiřího Antonína Heinze, kdy světec v hlubokém pokleku s tváří obrácenou k nebesům volá otevřenými ústy o sílu vytrvat a nepodlehnout. V malířských kompozicích je světec zpravidla doprovázen anděly, posly Boha a zprostředkovateli jeho vůle a jejího uskutečnění.¹⁷⁶

Započatý beatifikační proces paradoxně zabránil tvorbě některých artefaktů se sarkanderovskou ikonografií kvůli nutnosti dodržování „*de non cultu*“, a to především v druhé polovině 18. století, kdy můžeme sledovat jasné pokroky v rozběhlém procesu. V tomto období se pak objevuje lehký úbytek hmatatelných projevů kultu, což může souběžně souviset i se zlomením výsadní role katolicismu spojeného s nucením uzavíráním kostelů a klášterů.¹⁷⁷ V tomto období jsou sochy často přetvářeny v jiné, již uznané světce. Sarkander bývá pravidelně zaměňován za sv. Františka Xaverského, v tomto případě stačilo danou skulpturu přejmenovat, protože obecný vzhled a základní atributy obou světců

jsou zcela totožné. U pražské sochy [32] dochází k přetesání moravského martyra na sv. Filipa Neri. V neposlední řadě je podoba Sarkandera záměrně co nejvíce podobná vzezření sv. Jana Nepomuckého, aby nebylo na první pohled zcela jasné, o koho se ve vyobrazení skutečně jedná. Tato „kamufláž“ dovolovala umělcům tvořit a plnit tak přání svých objednavatelů.

Závěr

Jan Sarkander byl typickou postavou protireformační Moravy, později jeden z těch, jejichž beatifikací se snažil český barok rozšířit slávu českého jména.¹⁷⁸ Je jedním z „nových“ světců, vyrůstajících pod tlakem dobových událostí, vypjatých politických a konfesijních konfliktů, které předcházely bitvě na Bílé hoře. Jeho příběh nebyl vytržen z dávné minulosti a následně aktualizován pro dobové potřeby, byl současný a aktuální.

Psát o Sarkanderově životě bylo velmi ošemetné. Snažila jsem se o objektivní vyličení světcova života s využitím dosažitelných dokumentů a literatury. O jeho postavě se během staletí nakupilo mnoho protichůdných názorů, proto bylo v leckterých částech životopisu velmi náročné udržet nestranný postoj. Základní překážkou k hlubšímu proniknutí k Sarkanderově osobnosti je nedostatek osobních projevů. V jeho vlastní písemné pozůstalosti je jen málo míst, která by nám pomohla zachytit jeho myšlenkový svět – zachovalo se pouze několik dopisů z prvního věznění, jež byly adresovány uničovským farníkům. Každý úsek Janova života je jedněmi interpretován kladně a druhými naopak záporně, příkladnou ukázkou je časté střídání far. Katolíci to označují jako znak neutuchající pastorační horlivosti, nekatolíci naopak rysem nestálosti, vrtkavosti a hmotných zájmů.

Celý Sarkanderův tragický životní osud byl ideálním nástrojem katolických kněží pro šíření jediné povolené konfese

v českých zemích po bitvě na Bílé hoře, dalo by se dokonce říci, že Sarkanderova smrt „hrála do karet“ rekatolizaci moravského prostředí. Máme-li pochopit Jana Sarkandera jako osobnost, je třeba ho vidět jako člověka bezvýznamného a ničím vynikajícího nad ostatní. Neřadil se k intelektuálům doby, jeho život nebyl spojen s žádnými významnými počiny a skutky. Byl jen jedním z mnoha zapálených katolických kněží, kterého nešťastná shoda náhod dovedla před soudní tribunál, jehož základním cílem byli ryze politické zájmy. Přesto ho nad ostatní vyzdvihuje fakt, že jako jeden z mála vydržel všechny procedury tortury bez jakéhokoliv přiznání. Je dobře známo, že v čarodějnických procesech časově ne příliš vzdálených Sarkanderově smrti docházelo k úplnému rozpadu vůle a osobnosti týraných, kteří byli ochotni přiznat i ty největší nesmysly.¹⁷⁹ Sarkander se stal obětí mocenského zápasu mezi šlechtou a císařem, který byl ovlivněn ideály náboženství. O svůj úděl neusiloval, pouze se s ním smířil jako pravý katolický kněz, který má svůj vzor v Kristových mukách.

Přestože byl Sarkander svatořečen až roku 1995, po většinu textu je uvedeno jeho jméno s přívlastkem svatý.

Poznámkový aparát

¹ Ondřej Jakubec, Ikonografie barokního kultu Jana Sarkandera v Olomouci, in: Martin Elbel – Ondřej Jakubec (ed.), *Olomoucké baroko. Proměny ambicí jednoho města*, I / Úvodní svazek, Olomouc 2010, s. 182.

² Nejzápadněji osazenou sochou v katalogu je sv. Jan Sarkander z Plzně.

³ Viz Jakubec (pozn. 1), s. 182.

⁴ Pavel Keřkovský (ed.), *Evangelíci o Janu Sarkandrovi. Sborník ke kanonizaci nového katolického světce*, Heršpice 1995, s. 8.

⁵ Hana Bočková, Cherubín Jan Sarkander, in: Václav Bok – Jiří Fiala – Helena Chýlová (ed.), *Viator Pilsnensis neboli Plzeňský poutník. Literárnímu vědci Viktoru Viktorovi k sedmdesátinám*, Plzeň 2012, s. 94.

⁶ Ibidem.

⁷ Celým názvem *La grande cruauté et tyrannie exercée en la personne du Rév. Père en Dieu et bienheureux Jean Sarcander, doyen pasteur de Holoshouen en Moravie, province de Boesme, par les pervers hérétiques et infideles, en l'année 1620; ensemble les miracles qu'il a fait après sa mort.*

⁸ [...]Przy tym o śś. obrazách, iáko máia bydž szánowane. *Kazania czworo.* – O bl. Janu Sarkanderovi pojednává kázání druhé (s. 34–50).

⁹ Jan Mracký – Gabriela Niklová, *Sarkandrova kaple*, Litomyšl 1995, s. 22.

¹⁰ Carlo Carafa, *Commentaria de Germania Sacra Restaurata*, Coloniae Agrippinae 1639.

¹¹ Pavel Štěpánek, Ozvuky španělské kultury v barokní Olomouci, in: Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (ed.), *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura let 1620–1780*, III / Historie a kultura, Olomouc 2011, s. 89.

¹² Johann Scintilla, *Glorreiche Marter des Seeligen Ioannis Sarcander von Skočzow. Kurtz Verfaste folgende Erzehlung der Peinigung und Todes des Wohl-Ehr-würdigen Herrn Joannis Sarcander Pfarr-Herrn und Dechand zu Holleschau, welchen Er von den Calvinischen Rebellen zu Olmitz gelitten und ausgestanden ist von Magister Joannes Scintilla der Zeith Stad-Richter und augenscheinlichen Zeigen in Teutscher Sprach geschriben und Ihro Emminenz Cardinal Francisco und Bischoff zu Olmitz offerriret worden. Anno 1621.*

¹³ František Beda Dudík, *Chronik der Stadt Olmütz über die Jahre 1619 und 1620*, Brünn 1851.

¹⁴ Daniela Macháčová, *Jan Sarkander v obrazu literatury doby barokní*, Diplomová práce, Masarykova univerzita, Brno 2012, s. 14.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Viz Jakubec (pozn. 1), s. 183.

¹⁷ Jan Jiří Ignác Středovský, *Rubinus Moraviae Id est: Venerabilis Joannis Sarcandri de Skoczovia [...]*, Brunae 1712.

¹⁸ Jiří Protivín ze Žalkovic, *Tortura seu elogium vitae mortisque reverendi ac venerabilis Joannis Sarcander de Scoczovia, dignissimi Holessowiensium curionis*, Olomucii: Typis Joannis Josephi Kylian, 1689.

¹⁹ Josef Foltynovský – Jan Tenora, *Bl. Jan Sarkander. Jeho doba, život a blahoslavení*, Olomouc 1920, s. 457.

²⁰ Spisy provázely zahájení příprav pro beatifikační proces, který roku 1715 inicioval olomoucký biskup Wolfgang Hannibal kardinál ze Schrattenbachu.

²¹ Bohumír Hynek Josef Bílovský, *Církevní Cherubín, anebo, Slavný a stálý v ohni a mukách víry a svaté zpovědi zástupce Jan Sarkander*, Brno 1703 (nově Olomouc 1933).

²² Marie Sobotková, *Literatura v barokní Olomouci*, in: Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (ed.), *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura lez 1620–1780, III / Historie a kultura*, Olomouc 2001, s. 205.

²³ Bohumír Hynek Josef Bílovský, *Zvěrokruh sluneční slávy a majestátu [...]* Jana Sarkandera, Rosenberg 1712.

²⁴ Bohumír Hynek Josef Bílovský, *Stella nova serenissimo archi-duci Carolo in Hispaniarum regnum bono omine praevia, seu Joannes Sarkander status apostolici sacerdos, Holeschoviae in Moravia parochus et decanus, magnus Christi atleta [...]*, Olomouc 1703.

²⁵ Jakub Jan Nepomuk Sarkander Dukát, *Phoenix Moravicus [...]*. *Život Velebného Jana Sarkandera Skočovského*, Litoměřice 1725.

²⁶ Ondřej Jakubec, *Struktury patronálních aktivit a mecenátu v barokní Olomouci*, in: Martin Elbel – Ondřej Jakubec (ed.), *Olomoucké baroko. Proměny ambicí jednoho města, I / Úvodní svazek*, Olomouc 2010, s. 257.

²⁷ Ibidem.

²⁸ Jan Felix Pacher, *Oslava Marchionatus Moraviae Flumen in tot rivos, quot Annô dies se uberrimè diffundens atque foederato fluctu Aquis Sarcandrinis reverenter illabens Sive Alma Congregatio Magno Mezriczij ad Oslavam Sub terno Sanctissimo Nomine JESUS, MARIA, ANNA, Annô 1720. Gloriosae Mortis Venerabilis servi DEI JOANNIS SARCANDRI, Sanctissimorum horum Nominum Cultoris Maximi Jubilaeô erecta*, Brunæ: Typis Jacobi Maximiliani Svoboda, 1728.

²⁹ Pavel Suchánek, *Triumf obnovujícího se dne. Umění a duchovní aristokracie na Moravě v 18. století*, Brno 2013, s. 136.

³⁰ Jana Spáčilová, Barokní hudba v Olomouci, in: Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (ed.), *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura let 1620–1780*, III / Historie a kultura, Olomouc 2011, s. 194.

³¹ Polský Niemodlin.

³² Filip Hradil – Ondřej Jakubec, *Uničovský kostel Nanebevzetí Panny Marie a Jan Sarkander*, Uničov 2009, s. 25.

³³ *Sac. Rituum Congregatione [...] card. Della Porta Rodiani relatores Olomucen. beatificationis, seu declarationis martyrii ven. servi Dei Joannis Sarcander presbyteri sæcularis, et parochi Holleschowiensis, dioecesis Olomucensis. Positio super martyrio et causa martyrii necnon super signis miraculis*, Romæ 1835.

³⁴ *Sacra Rituum Congregatione [...] cardinali Patrizi relatores Olomucen. beatificationis seu declarationis martyrii ven. servi Dei Joannis Sarcander presbyteri sæcularis et parochi Holleschowiensis dioecesis Olomucensis. Novissima positio super martyrio et causa martyrii nec non super signis seu miraculis*, Romæ 1855.

³⁵ Francesco Liverani, *Della Vita E Passione Del Venerabile Servo Di Dio Giovanni Sarkander*, Roma 1855.

³⁶ Gustav Belrupt – Thyssac, *Das Leben und Leiden des seligen Märtyrers Johannes Sarkander... / bearbeitet von Francesco Liverani ; aus dem Italienischen übersetzt von Gustav von Belrupt-Tissak*, Olmütz 1860.

³⁷ Viz Foltynovský – Tenora (pozn. 19).

³⁸ Viz Machačová (pozn. 14), s. 12–13.

³⁹ František Hrubý, *Kněz Jan Sarkander, moravský mučedník doby bělohorské a jeho legenda*, Praha 1940.

⁴⁰ Ibidem, s. 67.

⁴¹ Ibidem, s. 66.

⁴² Bohumil Zlámal, *Jan Sarkander, moravský mučedník*, Řím 1969.

⁴³ Bohumil Zlámal, *Blahoslavený Jan Sarkander*, Praha 1990.

⁴⁴ Viz Machačová (pozn. 14), s. 13.

⁴⁵ Viz Keřkovský (pozn. 4).

⁴⁶ Ibidem, s. 7.

⁴⁷ Viz Zlámal (pozn. 43), s. 9.

-
- ⁴⁸ Viz Mracký – Niklová (pozn. 9), s. 12.
- ⁴⁹ Viz Zlámal (pozn. 43), s. 35.
- ⁵⁰ Město bylo národnostně i konfesijně smíšené.
- ⁵¹ Těšínské knížectví bylo od roku 1291 součástí České koruny. Tuto oblast obývali Poláci, Češi a Němci. Roku 1573 zde byla čeština prohlášena za úřední řeč, což bylo znakem převládajících mocenských vlivů Českého království, kde vládl Maximilián II., současně i císař římský.
- ⁵² Původem z rozvětvené rodiny drobné německé venkovské nižší šlechty.
- ⁵³ Pocházela ze slezského rodu zemanů z Kornic, jednalo se o její druhé manželství, první sňatek uzavřela se zemanem Vlčkovským, se kterým porodila syna Matouše, jenž se přizemil do Příbora.
- ⁵⁴ Martin Štindl, *Sv. Jan Sarkander. Působení a kult ve Velkém Meziříčí*, Velké Meziříčí 1995, s. 4.
- ⁵⁵ Viz Mracký – Niklová (pozn. 9), s. 12.
- ⁵⁶ V imatrikulačním seznamu univerzity v Olomouci dne 8. června 1597 je uvedeno: *Joannes Sarcander Priboriensis Moravus*.
- ⁵⁷ Starostou celé družiny byl tehdy Jan Scintilla, který se s Janem později setkává při chvílích jeho útrpného výslechu.
- ⁵⁸ Nákaza vypukla koncem května roku 1599, školy byly zavřeny a žáci rozpuštěni 27. července téhož roku.
- ⁵⁹ 13. května 1600 byl zapsán za chovance „domu chudých“ – jezuitský seminář. 22. října téhož roku se konala imatrikulace, při které byl Sarkander zapsán již jako posluchač filozofie.
- ⁶⁰ Tato Mariánská družina akademická byla první, která byla založena v českých zemích. Stalo se tomu v lednu roku 1575 chovanci konviktu u sv. Bartoloměje v Praze.
- ⁶¹ Viz Foltynovský – Tenora (pozn. 19), s. 511–512.
- ⁶² Promoce, při které byl Jan Sarkander povýšen na bakaláře filozofie a svobodných umění, se konala 9. května 1602.
- ⁶³ Mikuláš Sarkander pobýval ve Velkém Meziříčí od roku 1595, kdy na žádost tehdejšího majitele panství Ladislava Berky z Dubé nastoupil po zemřelém Martinu Mathesovi na místo zámeckého kaplana.
- ⁶⁴ Viz Štindl (pozn. 54), s. 10.
- ⁶⁵ Viz Zlámal (pozn. 43), s. 41.
- ⁶⁶ Viz Foltynovský – Tenora (pozn. 19), s. 522.
- ⁶⁷ Miloslava Hošková, *Jan Sarkander a jeho doba. Katalog k výstavě pořádané při příležitosti svatořečení sv. Jana Sarkandera*, Olomouc 1995, s. 6.

⁶⁸ Brněnskému městskému úřadu toho dne předložil svůj rodný list, na jeho základě byl přijat za řádného brněnského měšťana.

⁶⁹ Dům zakoupil od sirotků po nebožtíkovi Jiřím Moserovi za 1600 zlatých, k zakoupenému domu dále patřil další dům v Kloboukách u Brna, vinice, pole a vinařské lisy.

⁷⁰ Viz Hradil – Jakubec (pozn. 32), s. 6.

⁷¹ Svatební smlouva nebyla zrušena, proto lze náhlou změnu vysvětlit úmrtím Anny Plachetské, není však jisté, zda zemřela před svatbou či krátce po ní.

⁷² Eva Stupková, *Ze života Jana Sarkandra, fakta, domněnky a fámy*, in: Miloslav Čermák (ed.), *Olomoucký archivní sborník 7*, Olomouc 2009, s. 98.

⁷³ Člen Jednoty bratrské a jeden z nejvýznamnějších politiků své doby, na zemském sněmu v Ivančicích, který se konal v dubnu 1608, byl zvolen do funkce moravského zemského hejtmana.

⁷⁴ Dne 9. července 1609 vydává Rudolf II. Majestát, v němž je uvedena náboženská svoboda všem obyvatelům českého království bez rozdílu stavu, tedy i sedlákům a poddaným lidem, kteří se přiznávají k České konfesi z roku 1575. Dále obsahoval explicitní odmítnutí zásady „*cuius regio, eius religio*“ – poddaní neměli být vrchností nuceni ke změně vyznání. Originál archiválie je uložen v Národním archivu v Praze (AČK 2293).

⁷⁵ Kateřina Horníčková – Michal Šroněk (ed.), *Umění české reformace (1380–1620)*, Praha 2010, s. 38–39.

⁷⁶ Viz Keřkovský (pozn. 4), s. 21.

⁷⁷ Městské účty uničovské k r. 1609: „*V sobotu před sv. Havlem zaplaceno a utraceno při přijímání kněze Jana Sarkandra místofaráře 3 R. 18 gr.*“

⁷⁸ Mikuláš Sarkander uprchl k pasovskému biskupovi arciknížeti Leopoldu Habsburskému, hlavnímu vůdci celé akce, a díky jeho ochraně se stal jeho radou a kanovníkem ve Štrasburku, do vlasti se navrátil až po roce 1620, kdy došlo k politické změně po bitvě na Bílé Hoře.

⁷⁹ Viz Keřkovský (pozn. 4), s. 32.

⁸⁰ Již po dvou měsících působení žádá kardinála Dietrichsteina o přeložení, jako důvod uvádí nedostatečné příjmy.

⁸¹ Získal zde pověst osvědčeného a nekompromisního rekatolizátora.

⁸² Viz Mracký – Niklová (pozn. 9), s. 14.

⁸³ Viz Hradil – Jakubec (pozn. 32), s. 9.

⁸⁴ Za Sarkandra náležely k farnosti: Holešov, Bořenovice, Dobrotice, Chomýž, Janovice, Martinice, Pacetluky, Tučapy, Všetuly, Zahnašovice a Žopy.

⁸⁵ Nejvýraznější postava moravského protestantského tábora, na čas se sblížil ve svých názorech s kardinálem Františkem z Dietrichsteina – z odpůrců se stali spojenci, když závažnost otázek stavovských zatlačila do pozadí napětí konfesijní.

⁸⁶ Viz Keřkovský (pozn. 4), s. 24.

⁸⁷ 2. května 1619 byl na stavovském sněmu do čela zvolen Ladislav Velen ze Žerotína.

⁸⁸ Holešovští jezuité město opouští 17. května 1619.

⁸⁹ Nakrátko byl i uvězněn, poté došlo k propuštění do domácí internace v jeho brněnském obydlí.

⁹⁰ Viz Foltynovský – Tenora (pozn. 19), s. 556.

⁹¹ Duchovní správu světil zámeckému kaplanu Samuelu Tučkovi.

⁹² Viz Zlámal (pozn. 43), s. 48.

⁹³ Švagr císaře Ferdinanda II. a biskupa Leopolda.

⁹⁴ Polský král Zikmund III. byl švagrem Ferdinanda II.

⁹⁵ „*Generál předložil královi čtyři císařovi prosby: 1. Aby král poslal do Čech poselstvo za účelem smíru s českými stavy, 2. aby král dovolil vojenské výpravy, 3. aby dal dovolení vyvést z Polska 600 kopiníků do služeb císařovu bratru arciknížeti Leopoldovi, 4. aby král a sněm podporovali nějakým způsobem českého krále,*“ in: Foltynovský – Tenora (pozn. 19), s. 560–561.

⁹⁶ Zvané lisovčiči po Alexandru Lisoveckém.

⁹⁷ Nejhůře dopadla Bystřice na panství pana Bítovského.

⁹⁸ Viz Štindl (pozn. 54), s. 8.

⁹⁹ Viz Keřkovský (pozn. 4), s. 26.

¹⁰⁰ V dopise se píše, že se právě vrátil posel vyslaný k hejtmanu moravskému, tedy Ladislavu z Lobkovic, který „*sice vzkázal mnoho uctivých zdvořilostí biskupu Leopoldovi, avšak nevyřídil nic z toho, co mu poručeno bylo, aby učinil.*“

¹⁰¹ Viz Keřkovský (pozn. 4), s. 26.

¹⁰² Ibidem, s. 27.

¹⁰³ Viz Štindl (pozn. 54), s. 8.

¹⁰⁴ Viz Hradil – Jakubec (pozn. 32), s. 18.

¹⁰⁵ Viz Štindl (pozn. 54), s. 8.

¹⁰⁶ Jako jediný z přisedících byl katolického vyznání, některé zdroje poukazují na to, že zde byl jako zvěd kardinála Dietrichsteina.

-
- ¹⁰⁷ Václav Kronus, *Bl. Jan Sarkander, vzor křesťanské statečnosti*, Praha 1934, s. 6.
- ¹⁰⁸ O několik let později tyto informace uvedl sám hlavní vyšetřující soudce Václav Bítovský.
- ¹⁰⁹ Viz Hradil – Jakubec (pozn. 32), s. 19.
- ¹¹⁰ Zdeněk Kalista, *Česká barokní pouť, Žďár nad Sázavou 2001*, s. 202.
- ¹¹¹ Jiří Kroupa (ed.), *V zrcadle stínů. Morava v době baroka 1670-1790*, Brno 2003, s. 83.
- ¹¹² Viz Jakubec (pozn. 1), s. 182.
- ¹¹³ Sv. Vavřinec taktéž zemřel mučednickou smrtí, byl upálen na rozžhaveném roštu. Umístění Sarkanderova hrobu v kapli zasvěcené tomuto světci není náhodné – barokní doba jistě shledávala paralelu mezi mučednickou smrtí obou světců.
- ¹¹⁴ Mikuláš zemřel 29. listopadu 1622, Pavel Sarkander podlehl roku 1623 morové nákaze, která se rozpoutala v Příboře.
- ¹¹⁵ Viz Machačová (pozn. 14), s. 10.
- ¹¹⁶ Deponát uložen v archivu města Brna.
- ¹¹⁷ Zachována ve fondech Státního okresního archivu v Olomouci.
- ¹¹⁸ Ve Francii v dozvuku událostí bartolomějské noci probíhala paralelně s kardinálovým úsilím šířit Sarkanderovo mučednictví prokatolická propaganda.
- ¹¹⁹ Kázání polského dominikána Fabiana Birkovského vydané tiskem v Krakově.
- ¹²⁰ Leonardus Mayr, *Mariae Stammen Buch Oder Täglicher im[m]erwehrender Unser Lieben Frawen Calender*, Neuburg a. Donau 1637.
- ¹²¹ Viz Foltynovský – Tenora (pozn. 19), s. 590.
- ¹²² Jiří Fiala, Počátky kultu Jana Sarkandra, *Hanácké noviny* 13. 5. 1995, příloha Na neděli, s. 11.
- ¹²³ V průběhu švédských válek byl dómský poklad vydrancován a sarkanderovské relikvie byly spolu s dalšími předměty odvezeny do Švédska.
- ¹²⁴ Viz Machačová (pozn. 14), s. 11.
- ¹²⁵ Viz Hrubý (pozn. 39), s. 25.
- ¹²⁶ Viz Fiala (pozn. 122), s. 11.
- ¹²⁷ Viz Štindl (pozn. 54), s. 19.
- ¹²⁸ Viz Mracký – Niklová (pozn. 9), s. 24.
- ¹²⁹ Jan Graubner, Jan Sarkander – kněz a mučedník, in: Helena Zápalková (ed.), *Fontána sv. Jana Sarkandra v Olomouci*, Kyjov 2007, s. 4.

¹³⁰ Předseda: František Julian hrabě Braida (světící biskup a generální vikář olomoucký); svědci: kanovníci Jan Matěj hrabě z Turri a Valle Saxina a Vít Eusebius Trauthson hrabě Falkenstein, místní farář Jan Václav Grüner, lékaři Ondřej Bernard Panenka a Jan František Korvin, konsistorní notář Jindřich Patzelt, městský rada a sudí Jan Josef z Walkenheimů, chirurgové Pavel Neubert a František Neunachbar a notář Ignát František Ehrlich.

¹³¹ O posvěcení soch žádali: roku 1714 faráři v Kunčicích, Moravské Ostravě a Lanžhotě, 1715 v Herolticích a Slavkově, 1717 administrátor v Jevíčku, 1725 dva měšťané z Nového Jičina, kteří chtěli postavit sloup se sochou Jana Sarkandera, 1728 farář v Bučovicích, 1739 farář v Mostkovicích, 1740 děkan v Prostějově, 1744 farář v Němčicích. Oltáře plánovali posvětit roku 1728 v Těsnovicích u Kroměříže a 1740 ve Frýdlantu u Místku, roku 1732 chtěl velkotýnecký farář zbudovat kapli k Sarkanderově počtě. (Zlámal, s. 110–111).

¹³² Nařízení Urbana VIII. týkající se zákazu zobrazování neblahoslavených a nesvatořečených osob bylo v Sarkanderově případě zmírněno zahájením předběžného řízení beatifikačního procesu roku 1715.

¹³³ Viz Zlámal (pozn. 43), s. 66–67.

¹³⁴ Viz Bílovský (pozn. 21), kap. XIX.

¹³⁵ Tento aspekt zázračné vody se objevuje i v jiných místech, která byla se život Jana Sarkandera spojena, příkladem je okolí Příbrami, kde měl světec pobývat. Zde se nachází „zázračná studánka“ zvaná Sarkanderka, jejíž vodě byly v minulosti připisovány uzdravující účinky.

¹³⁶ Viz Bílovský (pozn. 21), kap. XIX.

¹³⁷ Viz Jakubec (pozn. 1), s. 186.

¹³⁸ Tato tři jména volal Jan při svém mučení.

¹³⁹ Viz Zlámal (pozn. 43), s. 62.

¹⁴⁰ Viz Štindl (pozn. 54), s. 20.

¹⁴¹ Ivana Vraiová, *Phoenix Moravicus. Ke zrodu legendy*, Diplomová práce, Masarykova univerzita Brno 2005, s. 11.

¹⁴² Viz Mracký – Niklová (pozn. 9), s. 24.

¹⁴³ Porady se účastnili: arcibiskup Prosper Lambertini (pozdější papež Benedikt XIV., který byl v kongregaci tzv. promotor fidei = obhájce víry), konsistorní advokát Karel Antonín Guidobonus Cavalchini, opat Šebestián Babbistini a procurator causae Jan Franchellucci.

¹⁴⁴ Viz Foltynovský – Tenora (pozn. 19), s. 593.

¹⁴⁵ V Holešově byl nalezen pouze opis a výpis z ní. Originál nebyl dohledán ani v Holešově či v Mikulově (dietchsteinský archiv).

¹⁴⁶ Členové komise: purkmistr Jan z Walchenheimů, rada Šimon Zimmerla a František Bischoff z Ehrenbergů, soudní notář Ignát Hiebl.

¹⁴⁷ Do výboru byli jmenováni: kanovník František hrabě Gianini a přisedící konsistoře Petr Xaver Trentini. Později k nim přibývají jesuita Antonín Hanla, doktor bohosloví a práv Pavel Vodička a notář Antonín Leopold Mitsche.

¹⁴⁸ Viz Foltynovský – Tenora (pozn. 19), s. 598.

¹⁴⁹ Titul ctihodný sluha Boží je přiřčen každému čekateli na beatifikaci, jehož proces byl oficiálně započat.

¹⁵⁰ Viz Foltynovský – Tenora (pozn. 19), s. 612.

¹⁵¹ Zdeněk Vyhlídal, *Sarkander, historická freska*, Olomouc 2009, s. 9.

¹⁵² Instituce a významné osobnosti, které se připojili k žádosti papeže: Metropolitní olomoucká kapitula, Kolegiátní kapitula brněnská, Město Olomouc, Kolegiátní kapitula kroměřížská, Město Uničov, Kníže Dietrichstein, Kolegiátní kapitula mikulovská, Metropolitní kapitula pražská, Kapitula vratslavská, Hrabě Haisler, Arcibiskup pražský Jan hrabě Manderscheid-Blankenheim, Císařovna Marie Terezie, Biskup královéhradecký Jan hrabě Vratislav z Mitrovic, Císařovna – vdova Eliška, Kardinál vídeňský Kolonič, Město Brno, Císař František I., Kardinál pasovský Lamberg, Královna polská Marie Josefa, Univerzita olomoucká, Univerzita pražská a Univerzita štyrskohradecká.

¹⁵³ Všechny dokumenty byly vydávány tiskem.

¹⁵⁴ 12. srpna 1750 byl vydán v Římě dekret, který Troyerovi nařídil do šesti let od jeho vydání započítí nového procesu jménem Apoštolské Stolice.

¹⁵⁵ Celkem zasedala soudní komise v tomto apoštolském procesu 136krát (od 24. listopadu 1750 – 28. srpna 1851).

¹⁵⁶ Válka mezi Marií Terezií a Bedřichem II. učinila ze vzkvétající Olomouce hraniční pevnost.

¹⁵⁷ Viz Foltynovský – Tenora (pozn. 19), s. 627.

¹⁵⁸ V letech 1880–1895 světící biskup olomoucké diecéze.

¹⁵⁹ Zdeněk Kalista, *České baroko: studie, texty, poznámky*, Praha 1941, s. 275.

¹⁶⁰ Viz Kroupa (pozn. 111), s. 22.

¹⁶¹ Ibidem.

¹⁶² Oldřich J. Blažiček, *Sochařství baroku v Čechách. Plastika 17. a 18. věku*, Praha 1958, s. 25.

-
- ¹⁶³ Josef Petráň, *Kultura a společnost v Čechách doby baroka*, in: Vít Vlnas (ed.), *Sláva barokní Čechie. Stati o umění, kultuře a společnosti 17. a 18. století*, Praha 2001, s. 71.
- ¹⁶⁴ Miloš Stehlík, *Nástin dějin sochařství 17. a 18. věku na Moravě*, in: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, řada uměnovědná (F 19–20)*, 1976, s. 24.
- ¹⁶⁵ Ibidem.
- ¹⁶⁶ Viz Petráň (pozn. 164), s. 73.
- ¹⁶⁷ Tomáš Hladík, *Sochařství baroka v Čechách*, in: Vít Vlnas (ed.), *Sláva barokní Čechie. Stati o umění, kultuře a společnosti 17. a 18. století*, Praha 2001, s. 132.
- ¹⁶⁸ Ludvík Skružný, *Atributy vybraných biblických postav, světců a blahoslavených*, Čelákovice 1996, heslo „Jan Sarkander“.
- ¹⁶⁹ James Hall, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991, s. 191.
- ¹⁷⁰ Eva Křupalová, *Kněz Jan Sarkander jako světec. Východiska pro obsah katecheze s mladými lidmi*, Olomouc 2012, s. 59.
- ¹⁷¹ Podoba je známá díky mědirytině Antonína Freindta z roku 1725, která byla zhotovená podle originální předlohy.
- ¹⁷² Viz kapitola *Kult Jana Sarkandera*, s. 24.
- ¹⁷³ Viz Zlámal (pozn. 43), s. 59–60.
- ¹⁷⁴ Ibidem, s. 61.
- ¹⁷⁵ Viz Vraňová (pozn. 141), s. 21–22.
- ¹⁷⁶ Viz Hall (pozn. 169), s. 46.
- ¹⁷⁷ Zuzana Hostašová, *Po stopách projevů kultu sv. Jana Sarkandera*, Diplomová práce, Brno 2013, kapitola 3.
- ¹⁷⁸ Viz Kalista (pozn. 159), s. 275.
- ¹⁷⁹ Petr Piřha, *Čechy a jejich svatí*, Praha 1992, s. 111.

Výběrový katalog

1. EPITAF SV. JANA SARKANDERA

AUTOR NEZNÁMÝ

1620–1622

Pískovec; 220 × 97 cm

Objednavatelé: bratři Jana Sarkandera

Opis: *„Panu Janu Sarkandrovi ze Skočova, magistru filosofie, faráři holešovskému, Kristovu mučedníku, slavnému bratru svému. Oroduj za bratry a všechny své příbuzné, blažený mučedníku.“*

Nápis: *„Máš v této posvátné oběti, uložené pod tímto kamenem, katolický čtenáři, muže ducha Vavřincova, jenž na skřipci jsa natažen žádným spíláním, provazy, přetržením nervů a žil, ohněm, sírou, smolou, pryskyřicí, pohnouti se nedal, ani aby zjevil skrytý poklad svaté zповědi, ani aby pana Popela, moravského hejtmana, jeho císařskému veličenstvu věrného, věrolomným povstalcům, tyranům, lžihejtmanu a direktorům, sám jsa nevinen, udal nevinného jako zrádce vlasti, podezřelého z uvedení kozáků na Moravu. Jeho tělo, ač celé až na samé vnitřnosti i s několika žebry neustálým plamenem bylo popáleno, osm dní zůstavší nepohřbeno, podivnou vůní občerstvovalo zbožné přítomné. Tvář ze života vyzáblá a bledá po smrti se jevila jako růžová a červená. Dosvědčí to a mnoho jiného očití svědkové, olomoučtí katolíci, kteří též od jmenovaných bludařů pro tebe, slavný císaři Ferdinande, nejhorší věci zakusili. Necht' jsou zahanbeni krvelační bludaři. Kdybys, zbožný čtenáři, ty o tom pochyboval, toť hlas mučedníka trýzněného a páleného: Ohnivý je duch můj, žhavějších samých plamenů. A chcete ještě přidávati oheň k ohni? Zničiti mne chcete? Nechejte ohně, oheň ve mně zničte; pak jsem zničen, je-li zničen oheň ve mně.“*

Olomouc, kaple sv. Jana Sarkandera, krypta

Literatura: Hlobil – Michna – Togner 1984, s. 82; Hyhlík – Charouz – Zatloukal 1992, s. 20–21; Pavlíček 2010, s. 119; Pavlíček 2012, s. 84–85.

Vypjaté politické události v roce 1620 stály u zrodu prvního sepulkrálního díla v Olomouci doby pobělohorské. Pískovcový epitaf [1] je dílem počátku raně barokního umění, důvodem je věrné zobrazení Sarkanderova mučení s detailním popisem průběhu tortury a souvisejících událostí, který zdůrazňuje krutost povstalců a jejich počínání. Obdélná deska s rozsáhlým latinským textem je v horní části vyplněna kruhovým reliéfem. Scéna věcně popisuje Sarkanderovo štosování a pálení boků dvěma muži, za kterými stojí třetí muž držící nádobu s horkou smolou. Všechny postavy jsou oděny v dobových šatech. Ústřední ráhno skřipce, ke kterému je mučedník s rukama nad hlavou přivázán, je označeno letopočtem 1620, který datuje zobrazovanou událost. Toto ikonografické pojetí se stalo základní předlohou pro zobrazování Sarkanderova mučení v průběhu celého 17. a 18. století. Vznik nástěnného náhrobku se klade mezi léta 1620–1622, kdy zemřel Mikuláš Sarkander, olomoucký kanovník a jeden z Janových bratrů, kteří dílo po jeho smrti objednali. V knize Jana Felixe Pachera *Oslava Marchionatus Moraviae Flumen [...]* vydané v Brně roku 1728 a ilustrované rytinami Antonína Birckhardta (1677–1748) se pak objevuje grafický opis Sarkanderova epitafu [2]. Mědirytina parafrázuje kamennou náhrobní desku s doslovným přepisem textu, v medailonu grafiky autor pracuje více s perspektivou a detaily jednotlivých prvků, mizí letopočet 1620 ze sloupu skřipce.

Se vznikem epitafu se dá s jistotou spojit i postava kardinála Dietrichsteina, který bezprostředně po Sarkanderově smrti využil jeho tortury k propagandě prohabsburské katolické strany, biskup striktně odmítal akceptovat nekatolickou dynastii na českém trůně. S tímto faktem je spojeno vytisknutí latinsko-německého letáku [3] roku 1620 ve Vídni, který se stal prokazatelně nejstarším dokladem šíření sarkanderovského kultu. Autorem byl rytec Tobiáš Biden. Grafický list měl stejné rozložení textu zabírajícího dvě třetiny

prostoru a medailonu v horní části obdélníkového rámce. Stejně jako na náhrobní desce i zde byla zachycena scéna Sarkanderova mučení.

[1] Autor neznámý, *Epitaf sv. Jana Sarkandera*, 1620–1622, pískovec. Olomouc, kaple sv. Jana Sarkandera.

[2] Antonín Birckhardt, *Epitaf sv. Jana Sarkandera*, 1728, rytina. Jan Felix Pacher, *Oslava Marchionatus Moraviae Flumen [...]*, foliant (f). Vědecká knihovna v Olomouci (signatura

[3] Tobiáš Biden, *Propagační leták kultu sv. Jana Sarkandera*, 1620, rytina.

2. UKŘIŽOVANÝ KRISTUS SE ČTYŘMI SCÉNAMI MUČENÍ SV. JANA SARKANDERA

AUTOR NEZNÁMÝ

2. čtvrtina 17. století

Olej na plátně; 140 × 140 cm

Původně určeno pro presbytář filiálního kostela Nejsvětější Trojice.

Nový Jičín, fara

Prameny: Evidenční list movité kulturní památky, poř. č. 2266.

Literatura: Nepublikováno.

Plátno vzniklo krátce po smrti Jana Sarkandera jako jasná oslava a velebení jeho osoby olomouckými jezuity, kteří vlastnili Nový Jičín i s kostelem Nejsvětější Trojice, který spadal pod jejich správu. Díky jezuitům byl kostel vybaven novým inventářem, konkrétně můžeme zmínit hlavní raně barokní oltář od Zachariáše Ferdinanda Schuberta a obraz se scénami mučení Jana Sarkandera. Čtvercové plátno [4] je upevněno v černém hladkém profilovaném rámu. Symetrická kompozice je rozdělena na čtyři orámovaná pole. V centru obrazu je namalován kříž s Kristem, který pŕlí uspořádaní výjevů na dvě části, kdy každá z těchto polovin je dále rozdělena na dvě scény z průběhu věznění a mučení Jana Sarkandera. Jednotlivé výstupy jsou doplněny německy psanými komentáři, texty jsou špatně čitelné i přes zásahy restaurátora. Scéna vlevo nahoře je věnována Sarkanderovu čtení z breviáře v městském žaláři, kterého se účastní i další uvěznění kněží [5], vedlejší výstup znázorňuje Sarkandera klečícího před skupinou světsky oděných mužů v renesančních oděvech [6], kteří představují skupinu městských soudců. Levá spodní scéna ukazuje Jana, jak pije vodu zázračného pramene vytrysknutého ze země v jeho cele [7]. Poslední výjev v pravém dolním rohu představuje martyrovo mučení, kdy Jan stojí se vztyčenými svázanými pažemi a jeho boky jsou páleny hořícími

fakulemi [8], ze Sarkanderových úst klasicky vychází tři jména Ježíše, Marie a Anny. Celý kolorit plátna je laděn do hnědých tónů, nejvýraznějším barevným akcentem je červená barva kolorující velkou část světských oděvů. V díle je úděl Jana Sarkandera ztotožněn s osudem a smrtí Ježíše Krista, oba dva jsou považováni za mučedníky a trpitele pro svoji pevnou víru a přesvědčení. Jedná se o hodnotnou malbu neznámého autora datovanou do 2. čtvrtiny 17. století, která je ikonograficky nanejvýš vzácná a v dobovém kontextu ojedinělá.

[4] Autor neznámý, *Ukřižovaný Kristus se čtyřmi scénami mučení sv. Jana Sarkandera*, 2. čtvrtina 17. století, olej, plátno. Nový Jičín, fara.

[5] Autor neznámý, *Ukřižovaný Kristus se čtyřmi scénami mučení sv. Jana Sarkandera* – detail scény Čtení sv. Jana Sarkandera z breviáře, 2. čtvrtina 17. století, olej, plátno. Nový Jičín, fara.

[6] Autor neznámý, *Ukřižovaný Kristus se čtyřmi scénami mučení sv. Jana Sarkandera* – detail Sv. Jan Sarkander před tribunálem, 2. čtvrtina 17. století, olej, plátno. Nový Jičín, fara.

[7] Autor neznámý, *Ukřižovaný Kristus se čtyřmi scénami mučení sv. Jana Sarkandera* – detail scény Vytrysknutí zázračného pramene, 2. čtvrtina 17. století, olej, plátno. Nový Jičín, fara.

[8] Autor neznámý, *Ukřižovaný Kristus se čtyřmi scénami mučení sv. Jana Sarkandera* – detail scény Tortura sv. Jana Sarkandera, 2. čtvrtina 17. století, olej, plátno. Nový Jičín, fara.

3. KAPLE VŠECH SVATÝCH MUČEDNÍKŮ

NEZNÁMÍ ARCHITEKTI, JAN JAKUB KNIEBANDL /podoba z let 1721–1724/

1672–1673; 1703–1704; 1721–1724

Olomouc, Na Hradě

Literatura: Hyhlík – Charouz – Zatloukal 1992, s. 3; Mracký – Niklová 1995, s. 26; Jakubec 2001, s. 183; Fiala 2011, s. 23; Jakubec – Perůtka 2011, s. 231.

Vězení s mučírnu stávalo na místě dnešní kaple zasvěcené sv. Janu Sarkanderovi postavené v letech 1908–1912. Část bývalého městského vězení z 15. století se proměnila v kapli již v letech 1672–1673, poté na počátku 18. století zažádal městský soudce Ferdinand Jakub Bischoff z Ehrenbergů, aby mohl z podzemní mučírny učinit kapli. Žádosti bylo vyhověno a následně dochází k přestavbě a výzdobě kaple v rozmezí let 1703–1704, prostor byl 6. července 1704 slavnostně vysvěcen ke cti Všech svatých mučedníků, třebaže papežský stolec odmítal uznat Sarkanderovu svatost. Na nákladech se společně s městským sudím podílel i krajský hejtman Leopold Antonín hrabě Sackh z Bohuňovic.

Kapli vybudované v přízemí dominovaly předměty Janova mučednického kultu, tedy kolo a trámová skřipce, na kterém byly zavěšené drobné anatomické obětiny (podobné dary zdobily i kapli sv. Vavřince, kde byl Jan Sarkander pohřbený). Velmi zajímavým prvkem, objevujícím se na rytině Antonína Birckhardta *Suterén kaple sv. Jana Sarkandera* [9] ze spisu *Oslava Marchionatus Maraviæ flumen [...]* z roku 1728, je dobová instalace evokující světcovo umučení v podobě dřevěné figuríny svázané ke skřipci, nad kterou se vznáší anděl, jenž postavu mučedníka korunuje vavřínovým věncem. Díky této rytině lze vzhled kaple velice dobře posoudit – v pozadí se objevuje oltář s obrazem od Josefa Františka

Wickarta znázorňující *Pannu Marii s dítětem, sv. Annou a sv. Janem Sarkanderem*, naopak v popředí (v prostoru vstupní síně s křížovou klenbou) je zachycen oltář se Sarkanderovým obrazem pod baldachýnem, který je pravděpodobně oním prototypním zobrazením *vera effigies*, chovaným později pod sklem v katedrále sv. Václava v Olomouci. Tento svatostánek byl umístěn naproti přístupového schodiště, byl tedy první věcí, kterou návštěvník již při svém příchodu spatřil. Z další rytiny [10], tentokrát od Antonína Freindta, která byla součástí Bílovského *ZoDlaCVs soLarIs gLorIæ [...] z roku 1712*, je zřejmé, že samotná kaple spojovala přízemí s prvním patrem vězení – to bylo znázorněno v podobě jakéhosi ochozu, který je okopírován i v dnešní podobě kaple. Samotné zdi byly bohatě zdobeny štukem a nástěnnými malbami.

Roku 1724 nechal městský rychtář Jan Josef z Walchheimu, zeť Ferdinandna Bischoffa z Ehrenbergu, kapli rekonstruovat a rozšířit. Architektonické úpravy kaple byly svěřeny místnímu staviteli Janu Jakubu Kniebandlovi. V interiéru bylo v té době zřízeno pět oltářů, kdy hlavní oltář byl zasvěcen Ježíši, Marii a Anně. Zasvěcení bylo záměrné – Jan Sarkander při svém mučení stále volal tato tři jména. Oltář měl podobu vznešené architektury dotvářené v horní části bohatou plastickou figurální výzdobou, které dominoval výše vzpomenutý obraz od Josefa Wickarta. Boční oltáře byly zasvěceny sv. Dismasovi, sv. Judovi Tadeáši, Všem svatým mučedníkům a Přátelství Kristovu. Kaple byla vymalována freskami olomouckého barokního malíře Jana Kryštofa Handkeho. Celá stavba, včetně interiérových úprav, oltářů a maleb, stála přes 1200 zlatých rýnských.

Do interiéru kaple, jejíž podlaha byla pod úrovní přilehlých ulic, bylo možno sestoupit dvěma schodišti. Jedno vedlo z ulice Na Hradě přímo do kaple, schodiště z dnešní Mahlerovy ulice naopak návštěvníka přivedlo přes předsíň do tzv. černé jizby, původní mučírny, která až do roku 1759 sloužila jako vojenské vězení. Oba

tyto prostory byly spojeny. Kaple měla podobu orientovaného podélného prostoru s převýšením a valenou klenbou protínanou lunetami a stěnami s rytmičovanými pilastry. Tento svatostánek však po prohlášení Jana Sarkandera roku 1860 za blahoslaveného již nevyhovoval rostoucí úctě k jeho osobnosti, proto dochází k dalším stavebním úpravám a změnám. Exteriér Kniebandlovy kapličky [11] byl zachycen na kamenorytině vzniklé roku 1860 ku příležitosti blahorečení Sarkandera, která je signována Františkem Domkem.

[9] Antonín Birckhardt, *Suterén kaple sv. Jana Sarkandera*, 1728, rytina. Jan Felix Pacher, *Oslava Marchionatus Maraviæ flumen [...]*. Olomouc (Vědecká knihovna, signatura 34.391).

[10] Antonín Freindt, *Kaple sv. Jana Sarkandera*, 1712, rytina. Bohumír Josef Bílovský, *ZoDIACVs soLarIs gLorIæ [...]*. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525).

[11] František Domek, *Sv. Jan Sarkander a výjevy z jeho života* – detail kaple sv. Jana Sarkandera, 1860, kamenorytina. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 1990).

4. CTIHODNÝ JAN SARKANDER

JOHANN TSCHERNING PODLE ANTONÍNA MARTINA LUBLINSKÉHO

1689

Mědirytina; 175 × 135 mm

Značeno vlevo dole: „*Honorij delineavit Antonij Lublinsky*“ a vpravo dole: „*J. Tscherning s.*“

Titulní strana tisku Jiřího Protivína Žalkovského ze Žalkovic *Tortura sev elogium vitæ mortisque [...]*

Olomouc, Vědecká knihovna (signatura 36.062)

Literatura: Burian 1996, s. 118; Togner 2004, s. 260, č. kat. 7.3.14; Mlčák 2009, s. 25; Jakubec – Perůtka 2010, s. 415, č. kat. 274; Zelenková 2011, s. 280–281.

Rytina [12] byla navržena roku 1689 Antonínem Martinem Lublinským (1636–1690), zhotovená Johannem Tscherningem (1650–1732), jako frontispis pro knihu Jiřího Protivína Žalkovského ze Žalkovic *Tortura sev elogium vitæ mortisque [...]*, která byla

vydána roku 1689 Janem Josefem Kyliánem v Olomouci. V roce 1702 pak byla tatáž grafika použita v německé verzi Žalkovského spisu *Die Grausame Tortur [...]*, vydaného Ignácem Rosenburgem. Stejnou kompozici vytvořil i Franz van den Pütt pro svazek Bohumíra Hynka Bílovského *Stella nova [...]*, vytisknutý roku 1703 taktéž Ignácem Rosenburgem.

V horní polovině grafiky je znázorněn v kruhovém medailonu portrét modlicího se Jana Sarkandera typu *vera effigies*, tedy věrohodné vyobrazení s krucifixem a uzamčenou knihou s nápisem *conscientia* („svědomí“). Tento samostatný pojem má symbolickou hodnotu a připomíná Sarkanderovu morálku, která mu zabránila prozradit zpovědní tajemství. Postavu doplňuje nápis obíhající kolem vnitřní části medailonu „*Margarita Pretiosa Moravici Cleri*“ označujícího Sarkandera za drahocennou perlu moravského kléru, což je i v mědirytině ilustrováno. Samotný tvar medailonu evokuje mušli, ve které je zasazen Sarkanderův kulatý portrét jako perla. Klíč od zamčené knihy svírá Jan v podpaží. V nástavci medailonu je umístěn text „*Venerabilis Johannes Sarcander,*“ z nástavce vyběhají nápisové pásky lemující ústřední motiv po stranách, ty nesou následující slova: „*Reverendus Dominus ex de Skoczowa Holeschon. Paroch odio fidei afflictus ab Hæreticis*“, překladem „*Ctihodný pán ze Skočova, holešovský farář, ztrápený heretiky z nenávisti k víře.*“ Spodní třetina rytiny je věnována výjevům ze Sarkanderova výslechu a mučení v interiéru městského vězení před soudním tribunálem [13], scény vyplňují jakýsi parapet stolce s volutami po stranách. V horním okraji parapetu je vyryta citace ze Žalmu 16, verš 4 (v některých vydáních Bible Žalm 17, verš 4): „*Propter verba Labiorum tuorum Ego custodivi vias duras. psal 16*“ („*Slovu tvých rtů věren vyvaroval jsem se stezek rozvratníka*“), spodní deska pak nese nápis: „*Locus Torturarum in publ: carcerib, Olomucensib*“ v českém přepisu „*Místo muk v městském vězení olomouckém,*“ který je ozdoben iniciály a znakem autora Jiřího

Protivína Žalkovského ze Žalkovic. Ze Sarkanderových úst vychází jména Ježíše, Marie a Anny, která při svém mučení skutečně volal. Nad parapetem je zobrazena moravská orlice s rozepjatými křídly a korunou na hlavě. V pravém pařátu svírá palmovou ratolest jako atribut mučednictví, v zobáku pak drží vavřínový věnec, který je symbolem vítězství. Nad jejím levým křídlem je připomínka data Sarkanderovy smrti *Obiit 17. Mart. Anno 1620 Olomucii* – Zemřel 17. března 1620 v Olomouci.

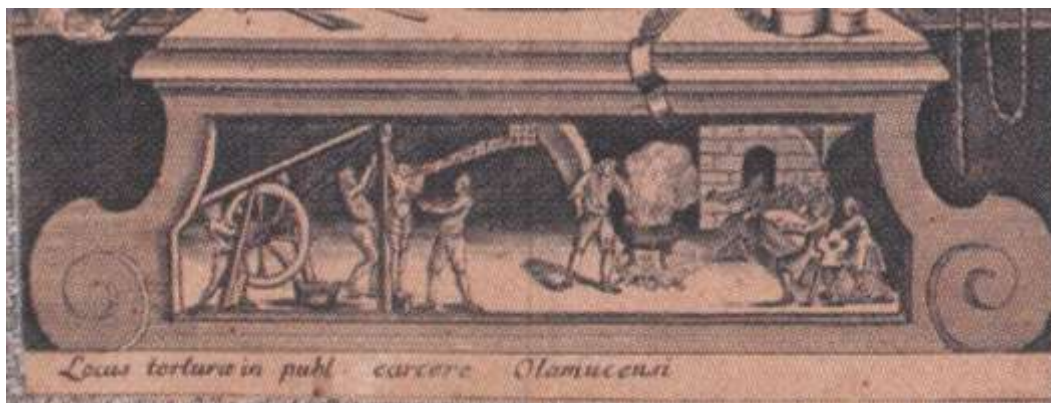
V první polovině 18. století vzniká v Olomouci devoční koláž s vlepenými grafikami rytin vyříznutých z tisků, kde se v ústřední grafice objevuje polopostava Jana Sarkandera v oválném medailonu, který je doplněn volutovým parapetem, jenž je silně inspirovaný touto grafikou. Parapet je taktéž vyplněn scénou *Mučení Jana Sarkandera* [14], která je zrcadlově otočená. Autorem grafiky je pravděpodobně Antonín Freindt (1664–1727).

[12] Johann Tscherning podle Antonína Martina Lublinského, *Ctihodný Jan Sarkander*, 1689, mědirytina. Jiří Protivín Žalkovský z Žalkovic, *Tortura sev elogium vitæ mortisque [...]*, frontispis. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura 36.062).

[13] Johann Tscherning podle Antonína Martina Lublinského, *Ctihodný Jan Sarkander* – detail scény Výslech a mučení Jana Sarkandera, 1689, mědirytina. Jiří Protivín Žalkovský z Žalkovic, *Tortura sev elogium vitæ mortisque [...]*, frontispis. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura 36.062).

[14] Antonín Freindt a další, *Devoční koláž s vlepenými grafikami* – detail parapetu se scénou Mučení Jana Sarkandera, 1. polovina 18. století, mědirytina. Státní okresní archiv v Olomouci.

5. KAPLE SV. VAVŘINCE

JAN KRYŠTOF HANDKE a další

1704–1839

Olomouc, Mariánské náměstí (dnešní Náměstí Republiky), kostel Panny Marie na Předhradí (zbourán 1839)

Literatura: Burian 1984, s. 308–315; Burian 1987, s. 66–76; Togner 1994, s. 9; Jakubec 2001, s. 183; Jakubec – Perůtka 2011, s. 97; Pavlíček 2012, s. 84–95.

Kaple sv. Vavřince, založená již na počátku 15. století s patronátem sv. Tří králů, se nacházela na jižní straně kostela Panny Marie na Předhradí, který až do svého zbourání roku 1839 stál v místech dnešního Náměstí Republiky, konkrétně v prostoru nynější knihovny města Olomouce. Původně měla kaple pět oltářů (hlavní oltář Tří Králů a boční oltáře sv. Vavřince, sv. Barbory a svatých Petra a Pavla), stav z roku 1727 však dokládá fungování pouze oltáře sv. Vavřince, což bylo následkem zřízení mauzolea Jana Sarkandera roku 1704 s novým oltářem sv. Jana Nepomuckého. O zvelebení pietního místa v kapli sv. Vavřince se jako jeden z prvních snažil Ondřej Eustach Schwarz († 1699), farář kostela Panny Marie na Předhradí a autor první sarkanderovské biografie, když roku 1667 zahájil veřejnou sbírku. Nicméně sarkofág byl vybudován až roku 1694 Janem Václavem Grünerem, Schwarzovým nástupcem. Podoba hlavního oltáře kaple s hrobem a tumbou Jana Sarkandera je známá díky grafice [15] Antonína Freindta (1664–1727), jež byla otištěna ve spisu Bohumíra Josefa Bílovského *ZoDiaCVs soLarIs gLorIæ [...]* z roku 1712, a dvěma mědirytinám [16, 17] pražského rytce Antonína Birckhardta (1677–1748) vydaných v díle Jana Felixe Pachera *Oslava Marchionatus Moraviæ flumen [...]* z roku 1728, kde je patrná změna podoby Sarkanderova náhrobku.

Původně prostoru kaple vévodila reprezentativní tumba velkých rozměrů, která byla pravděpodobně vytvořena z kovu (cínu). Tumba byla osazena na vegetabilním soklu zdobeným postavami andílků s nástroji světcova umučení – nesli pochodeň, trám skřipce a kolo, na víku sedělo šest putti držících festony. Za andílkou vyrůstala čtveřice volutově stáčených akantových rozvilin, které spojeny ve vrcholu vynášely Sarkanderovu bustu. Bohatě sochařsky zdobený náhrobek vytvořil roku 1703 neznámý autor z popudu děkana Martina Mittwohnera a výše zmíněného místního

faráře Jana Václava Grünera. Mauzoleum bylo umístěno před nově zřízeným oltářem sv. Jana Nepomuckého.

Samotný vzhled tumby se na jednotlivých zobrazeních poněkud liší, podoba náhrobku byla pravděpodobně změněna z důvodu zahájení procesu Sarkanderova blahořečení. Na mladších grafikách A. Birckhardta mizí Janova busta, která je nahrazena ležící sochou Jana Sarkandera, kterou doprovází tři géniové zosobňující tři božské ctnosti: Víru, Naději a Lásku. Bočnice sarkofágu byly zdobeny reliéfy ze Sarkanderova života. Tato forma je v barokní epoše unikátním zachycením úcty k zemřelému, typ náhrobku se znázorněním ležícího mrtvého se používal především v gotickém a renesančním slohu. Podobná znázornění se objevují pouze na grafikách, konkrétně v cyklu šestnácti kolorovaných grafik od Josefa Freindta z 2. poloviny 18. století, jež byly inspirovány souborem rytin Antonína Freindta vydaných roku 1712.

Na Freindtově pohledu do interiéru kaple je patrný oltářní obraz, na kterém Sarkander bez nimbu vzývá již glorifikovaného sv. Jana Nepomuckého – spodobení polopostavy mučedníka vychází z jeho prototypního *vera effigies*. S uložení Sarkanderových ostatků do mauzolea souvisel i vznik tří epigrafik. Prvním byl nápis na klenbě kaple, nesoucí zároveň oblouk nad hrobem, což zdůrazňovalo mučednický triumf. Jeho znění zaznamenal postulátor beatifikačního procesu F. Liverani: „*Della vita e passione del Venerabile Servo di Dio Giovanni Sarcander prete secolare di Skotschau parroco di Holleschau morto dagli eretici in Olmütz nell' anno 1620.*“ Dále byla na hrobě deska se stručným textem. Třetí památkou byl Janovými bratry zřízený rozměrný votivní epitaf s obsáhlým komentářem a reliéfním zobrazením Janova mučení, který byl osazen do zdi.

Roku 1742 kapli vymaloval olomoucký umělec Jan Kryštof Handke (1694–1774), stěny kaple byly mimo nástěnné malby zdobeny štukovými reliéfy. Po zdech byly rozvěšeny předměty „*ex*

voto“ v podobě končetin a lidských hlaviček. Tyto předměty se objevují v obou kaplích (svatovavřínecké i světecké) spojených se světcovým kultem, jak dokládá samotný popis Jakuba Dukáta v jeho spisu *Život velebného Jana Sarkandera Skočovského* z roku 1725 – v podstatě se jedná o voskové a stříbrné votivní dary. Ostatky se v kapli nacházely do roku 1751, kdy dne 15. listopadu byly přeneseny z vlhkého prostředí kaple do vedlejší oratoře, úzké budovy v těsné blízkosti kaple sv. Vavřince, umístěné mezi obvodovou zdí jižní lodi a hřbitovní ohradou.

[15] Antonín Freindt, *Tumba Jana Sarkandera v kapli sv. Vavřince*, 1712, rytina. Bohumír Josef Bílovský, *ZoDiACVs soLarIs gLorIæ [...]*, foliant (M). Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525).

[16] Antonín Birckhardt, *Kaple sv. Vavřince*, 1728, mědirytina. Jan Felix Pacher, *Oslava Marchionatus Moraviæ flumen [...]*. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura 34.391).

[17] Antonín Birckhardt, *Hlavní oltář kaple sv. Vavřince*, 1728, mědirytina. Jan Felix Pacher, *Oslava Marchionatus Moraviae flumen [...]*, foliant (a). Vědecká knihovna v Olomouci (signatura 34.391).

6. SV. JAN SARKANDER

JOSEF PETROWITZ, JAN JANEK

1710

Pískovec; podživotní velikost

Donátor: Thomas Stirznik; Juditha Stirznik

Nápis: „*THOMAS STIRZNIK VND JVDITHA STIRZNIK ANNO 1710
DEN 10. IVLI*“

Nový Jičín, Masarykovo náměstí, mariánský sloup

Prameny: Evidenční list nemovité kulturní památky, poř. č. 13089 / 8-3331.

Literatura: Rozehnal 1960, s. 67; Samek 1999, s. 713–714; Gabzdyl 2010, s. 1; Chobot 2010, s. 6.

Nový Jičín patřil pod správu olomouckých jezuitů, z toho důvodu se zde hojně pěstoval kult Jana Sarkandera. Základ sloupu tvoří hranolový podstavec ukončený římsou, ze kterého vystupují na nárožích nakoso postavené sokly nesoucí figury sv. Rocha, Jana Nepomuckého, Floriána a Jana Sarkandera [18], na vrcholku monumentu je osazena socha Panny Marie Immaculaty. V kamenném podstavci na půdorysu čtverce je vytesána iluzivní jeskyně se spící postavou palermské poustevnice sv. Rozálie. Na sloupu se objevuje rytý nápis se jmény jeho donátorů manželů Stirzníkových, kteří nechali sloup vystavět na památku morové rány, která v Novém Jičíně vypukla roku 1680. Původně byla celá barokní plastika pestře polychromována. Autory architektury a sochařské výzdoby jsou Jan Janek z Hodslavic a Josef Petrowitz z Kroměříže, kteří dílo dokončili 10. července 1710, k jeho vysvěcení došlo dne 29. srpna 1710 z rukou novojičínského děkana Josefa Heinze, jak dosvědčují dobové nápisy na pilířích. Dílo bylo restaurováno roku 1927 a v 60. letech 20. století restaurátorem Alešem Rozehnalem.

Jan Sarkander je zde zobrazen ve statickém postoji s velmi povšechně tesaným oděvem bez výrazných záhybů či rozevlátých cípů šatu. Levá ruka je svěšená podél těla, ohnutá pravice v lokti je přitisknuta k hrudi. Světec má podobu bezvousého muže ve středních letech, na hlavě má kvadrátek. Oděný je do alby a rochety se štolou zdobenou křížky na koncích. Skulptura se řadí spíše k podprůměrným dílům moravského barokního sochařství právě pro svoji statičnost a absenci dynamických či dekorativních prvků.

[18] Josef Petrowitz a Jan Janek, *Sv. Jan Sarkander*, 1710, pískovec. Nový Jičín, Masarykovo náměstí, mariánský sloup.

7. SV. JAN SARKANDER

JAN VÁCLAV STURMER a dílna

1710–1720

Maletínský jemnozrnný pískovec; životní velikost

Donátor: Matouš Josef Theofil Kunert, místní farář

Nápis na podstavci sloupu se sv. Janem Nepomuckým vpředu:

„Debita gratitudinis testera honori D. Ioannis Nepomuceni posita a Math. Josepho Kunhert an. MDCCXII Mense Augusto A. M. D. G.“ a vzadu: *„GeorgIVs BaIer paroChVs sVa InDVstrIa et eXpensIs hanC statím eXornaVIIt. 1757“*

Kunčina (okr. Svitavy), balustráda před kostelem sv. Jiří

Literatura: Maxová – Nejedlý – Zahradník 1997, s. 24–29; Suchánek 1999, s. 41–46; Suchánek 2003, s. 13–15; Nejedlý – Zahradník 2008, s. 238–248.

Sv. Jan Sarkander [19] je součástí mimořádného sochařského souboru, který zdobí prostor před kostelem sv. Jiří v Kunčině. Vznikl v průběhu druhého desetiletí 18. století na popud místního faráře Matouše Josefa Theofila Kunerta (1705–1720), jehož jméno je zmíněno v několika nápisech na sloupech. Kunčinský farář byl autorem ikonografického konceptu, inicioval i vznik dalších sochařských děl v blízkém Rychnově a ve Vendolí, která byla taktéž realizována olomouckým sochařem Janem Sturmerem (1675–1729). Celý soubor pravděpodobně souvisel s morovou epidemií, která sužovala České země v době mezi lety 1711–1715, tomu odpovídá i výběr konkrétních světců.

Sochařský komplex děl je tvořen Kalvárií, čtyřmi sloupy a bohatě sochařsky zdobenou balustrádou, na které jsou kromě sv. Jana Sarkandera zhotoveny figury sv. Kateřiny, sv. Rozálie, sv. Anny, sv. Jáchyma, sv. Alžběty a dalších. Jednotlivá díla jsou rozmístěna podél přístupové cesty ke kostelu, jež je lemována zalamovanou kuželovou balustrádou. Její tvar dotváří vhodnou scénu pro umístění čtyř sloupů, které nesou Pannu Marii Immaculatu, sv. Barboru jako patronku dobré smrti, sv. Jana Nepomuckého a sv. Rocha, který je považován za jednoho z nejvýznamnějších obránců proti moru. Sochy na sloupech doplňují osazené postavy dvanácti světců na balustrádě, jednotlivé figury vyzdvihují stlačené a listovým dekorem zdobené podstavce, které společně se sloupy vytvářejí pyramidální kompozici a vnášejí do celé aleje soch nepravidelný obkročný rytmus. V letech 1756–1757 dochází k opravám a okrašlování soch, zmínky o jednotlivých akcích jsou zapsány na plintech skulptur. V archivních pramenech je zaznamenána až oprava celého souboru, která byla uskutečněna roku 1801. Další renovace souboru proběhla v roce 1863 z dobrovolných příspěvků farníků, v letech 1928, 1975–1977 a 1995–1996.

Sv. Jan Sarkander (v soupisu soch z roku 1870 mylně označován jako sv. Ignác) společně se sv. Františkem Xaverským doprovází sv. Jana Nepomuckého zobrazeného na sloupu [20] – jsou znázorněni jako skupina kněží orodujících za věřící. Text na piedestalu v překladu zní: „*Povinné znamení vděčnosti postaveno ke cti sv. Jana Nepomuckého Matoušem Josefem Kunhertem r. 1712 v měsíci srpnu. Ku větší slávě Boží. – Jiří Baier, farář, svou péčí a nákladem vyzdobil tuto sochu. 1757.*“ Kunčinské sochy nejsou tolik výrazné a ostře řezané jako Sturmerova sochařská díla v nedaleké Moravské Třebové. Skladba draperií je prvoplánová, snaha o zachycení detailu je zde spíše potlačena na úkor kompaktnosti a malebnosti souboru, stejně je tomu i s volbou měřítko, kdy jednotlivé sochy jsou drobnější, aby vyznely lépe jako celek.

[19] Jan Václav Sturmer a dílna, *Sv. Jan Sarkander*, 1710–1720, pískovec. Kunčina, areál kostela sv. Jiří.

[20] Jan Václav Sturmer a dílna, *Sv. Jan Nepomucký a sv. Jan Sarkander*, 1710–1720, pískovec. Kunčina, areál kostela sv. Jiří.

8. VERA EFFIGIES JANA SARKANDERA VE ZVĚROKRUHU ANTONÍN FREINDT

1712

Mědirytina; 185 × 112 mm

Značeno vpravo dole: „*Antonius Freindt sculp: Olomu*“

Titulní strana tisku Bohumíra Hynka Bílovského „*ZoDlaCVs soLarIs gLorIæ [...]*“ (Olomouc 1712)

Olomouc, Vědecká knihovna (signatura II 630.525)

Literatura: Tognier 2008, s. 139, 142.

Autorem grafiky [21] je chalkograf Antonín Freindt (1664–1727), nejvýraznější a nejproduktivnější postava olomoucké barokní grafiky, který od roku 1698 zastával post městského mědirytce. Rytina je součástí významného souboru dvanácti mědirytin doplňujících oslavný životopis martyra Jana Sarkandera napsaný rukou katolického kněze Bohumíra Hynka Bílovského (1659–1725) s názvem *ZoDlaCVs soLarIs gLorIæ [...]*, vydaný 1712 v Olomouci. Bílovský ve svém díle, jež bylo věnováno Karlu IV., bohatě využívá symboliky, nápaditě volí pro ilustraci Sarkanderových osudů zvěrokruh a dává jí stelární dimenzi. Pro elitní společnost recipientů odkazuje k zázemí humanistické vzdělanosti, snad z toho důvodu vstupuje i do sféry astrální a zodiakální symboliky. Autor čtenáři předkládá 12 latinských ód, v nichž spojuje Sarkandera se znamením zvěrokruhu.

V centrální části grafiky je situován kruhový medailon s polopostavou Jana Sarkandera stojícího před malým stolkem s ubrusem, na kterém leží biret a zamčená kniha, od níž svírá klíč Jan ve své pravici přitisknuté k prsům. Z úst mučedníka vychází nápisová páska s textem: „*Obmutui ps: 38.*“, tedy „*Oněměl jsem. Žalm 38.*“ Kolem medailonu se vine nápis „*Secretum meum mihi tacui semper, silui, patrons fui, ardebam quasi Combustio ignis.*“

Isaiae io. Z4. 4Z. Capite.“ a je zde rozmístěno dvanáct lasturových kartuší se symboly jednotlivých znamení zvěrokruhu. Latinský text v českém překladu zní: „*O svém tajemství jsem vždy mlčel, byl jsem patronem, byl jsem potichu, hořel jsem jako vzplanutí ohně.*“ Podstavec po stranách doplňují dva putti s předměty odkazujícími na útrpnou Sarkanderovu smrt. Jsou zde zachycena pouta, hořící svíce, pera, kotlík se smolou a kolo skřipce s provazem. V nástavci medailonu přidržují dva andělci nápisovou kartuš s popsanou stuhou nesoucí text „*CON-STANTIA ET FORTITU-DINE*“ – „*Vytrvalostí a odvahou.*“ Celý koncept grafiky oslavuje Sarkandera jako mučedníka, který si pevně stál za svým mlčením, na které odkazují jak samotné nápisy, tak atribut uzamčené knihy a klíče v Janově ruce.

[21] Antonín Freindt, *Vera effigies Jana Sarkandera ve zvěrokruhu*, 1712, mědirytina. Bohumír Josef Bílovský, *ZODIACVS soLARIS gLORIAE* [...], frontispis. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525).

9. CYKLUS ŽIVOTA A SMRTI SV. JANA SARKANDERA

ANTONÍN FREINDT

1712

Soubor mědirytin

Ilustrační grafiky tisku Bohumíra Hynka Bílovského „*ZoDiaCVs soLarIs gLorIæ [...]*“ (Olomouc 1712)

Olomouc, Vědecká knihovna (signatura II 630.525)

Literatura: Nepublikováno.

Soubor grafik doplňuje a ilustruje text Bílovského díla *ZoDiaCVs soLarIs gLorIæ [...]*, kde se autor představuje jako vroucí lyrik a znalec komplikované astronomické a astrologické symboliky. Latinský spis „*Sluneční zvěrokruh slávy*“ je v podstatě přepracovaná podoba *Stelly novy [...]*. Práce byla vydána 1712 v Olomouci u tiskaře Ignáce Rosenburga. Bílovský text dedikoval budoucímu císaři Karlu VI. jako duchovního průvodce na cestu do Španěl. Pojí se zde dobová záliba v astrologii a magii čísel s barokním smyslem pro dokonalost formy jak samotného literárního textu, tak sazby a výtvarného doprovodu, který má podobu souboru rytin od Antonína Freindta (1664–1727).

Frontispis tvoří celostránková mědirytina s podobou sv. Jana Sarkandera ve zvěrokruhu [21], poté následuje grafika znázorňující interiér kaple Všech svatých mučedníků [10]. Scény z Janova života a mučednické smrti ilustruje deset výjevů, poslední z nich čtenáři reprodukuje podobu Sarkanderova hrobu v kapli sv. Vavřince [15, 31]. Všechny scény jsou umístěné v obdélném rámu se zdvojenou linkou, kolem které je široký vegetabilní pás. Každý obrázek je ve spodní části doplněn latinským citátem z Bible. Je nanejvýš zajímavé, jak autor s biblickými citacemi pracuje. Používá je jako komentář ke svým grafikám a místy jej kombinuje ze dvou třeba i velmi vzdálených biblických pasáží jako jakési *cento* (text sešitý

z různých citací téhož díla či více děl). Zároveň je zde v jednom místě citace zkonkretizována a pozměněna, aby fungovala dohromady s příběhem Jana Sarkandera.

První scéna [22] představuje procesí v čele se sv. Janem Sarkanderem držícím monstranci, před kterou se uklání kozácká jízda. V pozadí je zachyceno město Holešov s dominantou zámku. Přepis textu je: „*Stetit omnis exercitus, et ille benedixit populo in nomine Domini exercituum. 2. Reg: Cap: 2. V. 28 et Cap: 6: V. 28.*“ (V překladu: „*Zastavil se všecken lid*“ (II Samuel 2, 28) „*a požehnal lidu ve jménu Pána zástupů*“ (II Samuel 6,18).

Druhá ilustrace [23] je věnována Sarkanderovu zatčení, kdy je v doprovodu několika vojáků odváděn do městského vězení. Citace zní: „*Quem cum apprehendissent, duxerunt vinctum catenis, et recluserunt eum in carcerem. Judic: 16. Cap: V: 21. et Num: 15. V: 34.*“ (Překlad: „*A když jej zajali, odvedli ho spoutaného v řetězech*“ (Soudců 16, 21) „*a zavřeli jej do vězení*“ (Numeri 15, 34).

Třetí obrázek [24] ukazuje první Sarkanderův výslech, kdy Jan klečí před skupinou soudců, za ním se připravuje mučednický nástroj. Přepis biblického citátu je: „*Tradent vos in Conciliis et in Synagogis propter me, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Matth: 10. V: 17 et 19.*“ (Překlad: „*Budou vás vydávat na sněmech a na shromážděních kvůli mně*“ (Matouš 10, 17) „*nepřemýšlejte o tom, co a jak byste měli mluvit*“ (Matouš 10, 19).

Čtvrtý výjev [25] ilustruje druhé setkání se soudním tribunálem, které je již spojeno s mučením na skřipci. Mezi měšťany zobrazenými s klobouky je jasně rozpoznatelný syndik Scintilla, který sedí u stolu prostovlasý, v ruce drží brk a před ním leží kus papíru. Kompozice je doplněna krátkou větou: „*Iussit tribunus induci eum, et torqueri. Act: 22. V: 24.*“ (Překlad: „*Přikázal jej tribun předvést a mučit*“ (Skutky apoštolů 22, 24).

Pátá grafika [26] s textem: „*Male torquetur de igne, et fumo, et de sulphure et quae procedebant de ore ipsorum. Matth: 8. V. 6. et Apoc: 9: V: 18.*“ (Překlad: „*Zle se trápí*“ (Matouš 8, 6) „*ohněm, dýmem a sírou, které vycházely z úst jejich*“ (Zjevení 9, 18). Vyobrazuje Sarkanderovo pálení a štosování dvěma muži. V popředí je zachyceno ohřívání kotlíku s horkou smolou, pravou část opět zaujímají soudci v dobových oděvech.

Šestý výstup [27] znázorňuje sedícího Sarkandera v černém plášti, jak přijímá pohár s vínem smíchaného se spálenými vlasy a nehty od jednoho ze soudců. Ten drží v druhé z rukou nůžky, kterými Janovi vlasy i nehty stříhal. V pozadí sedí zbytek soudců před skřipcem. Citace: „*Dederunt ei vinum bibere cum pilorum unguiumque cinere mixtum. Matt 27. V. 34.*“ (Překlad: „*A dali mu pít víno smíchané s popelem z vlasů a nehtů*“ (Matouš 27, 34) – Dochází zde k úmyslné obměně slov, v Bibli vždy stojí: „*Ježíšovi dali pít víno (ocet) smíchaný ze žlučí*“, autor zde záměrně mění význam citace a odkazuje tak na popsanou událost Janem Scintillou, který tento moment ve svém textu líčí.

Sedmá kompozice [28] navazuje na předchozí a objasňuje zázračné vytrysknutí pramene ze země žaláře. Soudci nechali Sarkandera trpět žízní, ale díky Sarkanderově víře se kameny rozestoupily a ze země vytékal pramen vody, který jej napojil. Tento div komentuje text: „*Fons ascendebat e terra, irrigans superficiem terrae Gen: 2. V: 6.*“ (Překlad: „*Vytryskl pramen ze země, zavlažující povrch země.*“ (Genesis 2,6).

Osmá rytina [29] s komentářem: „*Ecce morior in hac humo. Deutron: 4. V: 22.*“ (překlad: „*Hle, umírám v této zemi*“ (Deuteronomium 4,22) zachycuje mučednickou smrt. Lůžko s čerstvě zemřelým Janem obklopuje skupina spoluvězňů z řad kněží.

Předposledním motivem [30] je procesí za zemřelého procházející olomouckými ulicemi směrem ke kostelu Panny Marie na Předhradí. Přes rakev je přehozená látka, na které stojí kříž a pohár s eucharistií, mezi nimi leží zavřená kniha. Latinský text zní: „*Efferentes sepeliverunt eum, et sepulchrum eius est apud nos usque in hodiernum diem. Actor: 5. V. 6. et Actor: 2. V. 29.*“ (Překlad: „*Vynesli jej a pochovali*“ (Skutky 5, 6) „*hrob jeho je u nás až do dnešního dne*“ (Skutky 2, 29).

Jak již bylo řečeno, poslední grafika [31] nám věrohodně představuje podobu Sarkanderova hrobu. Biblická citace je umístěná v podélné nápisové kartuši: „*Quis est titulus iste, quem video, hic Sepulchrum est hominis Dei, 4. Reg: 23. V: 17.*“ (Překlad: „*Jaký je onen nápis, který vidím? Je to hrob člověka Božího.*“ (II Královská 23, 17).

[22] Antonín Freindt, *Procesí za záchranu Holešova*, 1712, mědirytina. Bohumír Josef Bílovský, *ZoDiACVs soLarIs gLorIæ [...]*. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525).

[23] Antonín Freindt, *Zatčení Jana Sarkandera*, 1712, mědirytina. Bohumír Josef Bílovský, *ZoDiACVs soLarIs gLorIæ [...]*. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525).

[24] Antonín Freindt, *Výslech Jana Sarkandera*, 1712, mědirytina. Bohumír Josef Bílovský, *ZoDlaCVs soLarIs gLorIæ [...]*. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525).

[25] Antonín Freindt, *Mučení Jana Sarkandera*, 1712, mědirytina. Bohumír Josef Bílovský, *ZoDlaCVs soLarIs gLorIæ [...]*. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525).

[26] Antonín Freindt, *Tortura Jana Sarkandera*, 1712, mědirytina. Bohumír Josef Bílovský, *ZoDlaCVs soLarIs gLorIæ [...]*. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525).

[27] Antonín Freindt, *Podávání poháru Janu Sarkanderovi*, 1712, mědirytina. Bohumír Josef Bílovský, *ZoDlaCVs soLarIs gLorIæ [...]*. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525).

[28] Antonín Freindt, *Zázračné vytrysknutí pramene*, 1712, mědirytina. Bohumír Josef Bílovský, *ZoDiACVs soLarIs gLorIæ [...]*. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525).

[29] Antonín Freindt, *Smrt Jana Sarkandera*, 1712, mědirytina. Bohumír Josef Bílovský, *ZoDiACVs soLarIs gLorIæ [...]*. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525).

[30] Antonín Freindt, *Pohřební procesí Jana Sarkandera*, 1712, mědirytina. Bohumír Josef Bílovský, *ZoDiACVs soLarIs gLorIæ [...]*. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525).

[31] Antonín Freindt, *Tumba Jana Sarkandera*, 1712, mědirytina. Bohumír Josef Bílovský, *ZoDiACVs soLarIs gLorIæ [...]*. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525).

10. SV. FILIP NERI (původně JAN SARKANDER)

FERDINAND MAXMILIÁN BROKOF, JAN BROKOF

1715

Pískovec; výška s podstavcem 400 cm

Označeno obnoveným nápisem na kruhové podnoži: *Opus Joannes Brokoff*

Původně umístěna při Arcibiskupském paláci, přenesena roku 1764.

Objednavatel: hrabě František Helfríd Voračický z Paběnic (též Woracziczky z Pabeinitz)

Praha, Hradčany, při Nových zámeckých schodech

Literatura: Otto 1907, s. 964; Blažíček 1958, s. 127; Blažíček 1976, s. 111.

Donátorem díla je hrabě František Helfríd Voračický z Paběnic (1677–1719), na soklu je vytesán jeho rodový erb, tento starý český vladycký rod pochází z Paběnic u Kutné Hory. František Helfríd byl roku 1704 společně se svými bratry přijat do hraběcího stavu, vykonával úřad hejtmana loketského kraje, sloužil u zemského soudu a zastával post císařského rady. Jeho starší bratranec Jan Kryštof Ignác (1675-1723) se oddal duchovnímu životu a vstoupil do řehole u pražských jezuitů, později se stal doktorem teologie a profesorem filozofie v Praze. Pravděpodobně kvůli svému bratranci a jeho kontaktu s pražskými jezuitu se snažil šířit podporu kultu Jana Sarkandera i mimo moravské prostředí.

Podle dochovaných archiválií požádal hrabě Voračický na podzim roku 1714 Českou komoru o povolení postavit sochu [32] moravského faráře Jana Sarkandera v dílně Jana Brokofa. K této žádosti byl přiložen tištěný Sarkanderův životopis a Brokofův návrh díla, následně bylo povolení k vytvoření sochařského díla uděleno. O rok později, tedy ve stejném roce, kdy byla socha dokončena a osazena, započal beatifikační proces světce na popud

olomouckého biskupa Wolfganga Hannibala Schrattenbacha (vládl v letech 1711–1738).

Socha je signována Janem, ale ten opracoval pouze některé partie, proto je dílo připisováno jeho synovi Ferdinandovi, jehož podíl je na této práci značný a vykazuje charakteristické rysy jeho tvorby. Jedná se o práci okázalou, pro kterou je příznačné několik obrysových uzavření. Detaily zřasení a postoje spojují skulpturu s díly na Karlově mostě, konkrétně s figurami sv. Kajetána, Františka Borgii a Vojtěcha. Postava je pevná a zároveň až křečovitě hybná. Je bohatá na detaily, které jsou velice precizně vypracovány. K předělání památníku Jana Sarkandera na sochu sv. Filipa Neri, zakladatele oratoriánů, došlo někdy před rokem 1764, toho roku bylo dílo přemístěno a již neslo podobu patrona oratoriánů. Otázku sarkanderovy beatifikace měl po smrti Wolfganga Schrattenbacha († 1738) na starost nový olomoucký biskup kardinál Ferdinand Julius Troyer (1698–1758), který dodržoval podmínky regulérního postupu, jež stanovil papež Urban VII. To je pravděpodobně důvodem, proč byla socha přetesaána na již uznaného světce papežským stolcem. Oficiální sochařské znázornění Jana Sarkandera, ctihodného sluhy Boží, mohlo ohrozit započatý proces blahorečení moravského martyra.

V letech 1782 a 1888 byla skulptura opravena, kdy především při druhé opravě došlo k důrazným a zásadním změnám. Nyní má podobu stojícího světce na kanelovaném sloupovém podstavci s akantovou přízdobou místo hlavice. Titulní postava je oděna do kněžského úboru s biretem na hlavě, která se obrací k pravému rameni. Tělo je výrazně stočeno, tuto rotaci zvýrazňuje v pase bohatě zřasený cíp velkého pláště, který zároveň uzavírá siluetu figury. Obě ruce tisknou k hrudi krucifix. Vlevo na parapetu je asymetrická kartuš přidržovaná dvěma andílky, která nese z obou stran nepůvodní latinský nápis vztahující se k sv. Filipu Neri: „*EN! SANCTUS PHILIPPUS NERIUS FUNDATOR / CONGREGATIONIS*

ORATORII, PATRONUS BENE MORIENTIUM, HUMILITATIS, / CASTITATIS, CHARITATIS VESTIGIUM. / OBIERAT 26 MAJI ANNO 1595“ (Překlad textu zní: „*Ejhle sv. Filip Nerejský, zakladatel kongregace oratoriánů, patron šťastné smrti, příklad pokory, čistoty a lásky. Zemřel 26. května 1559.*“) Zezadu je pak napsáno: „*Blahoslavení čistého srdce, neboť oni Boha viděti budou.*“ U Filipových nohou je vytesáno srdce a pnoucí se lilie [33] – časté atributy tohoto italského světce (lilie bývá znázornována ležící před ním na zemi, motiv srdce pak odkazuje k jeho srdeční vadě, která mu údajně způsobovala jeho extatické stavy), jedná se o pozdější doplňky, díky nimž bylo změněno určení sochy.

[32] Ferdinand Maxmilián Brokof a Jan Brokof, *Sv. Filip Neri* (původně sv. Jan Sarkander), 1715, pískovec. Praha, Hradčany.

[33] Ferdinand Maxmilián Brokof a Jan Brokof, *Sv. Filip Neri* (původně sv. Jan Sarkander) – detail, 1715, pískovec. Praha, Hradčany.

11. SV. JAN SARKANDER

DAVID LIPPART

1715–1717

Mušlový vápenec; životní velikost

Brtnice (okr. Jihlava), most na Náměstí Svobody (naproti radnice)

Prameny: Evidenční list nemovité kulturní památky, pořadové číslo: 4745; 4750; 36263 / 7-4745.

Literatura: Josef 1984, s. 43–44; Samek 1994, s. 262; Krsek – Kudělka – Stehlík – Válka 1996, s. 87, 102; Jaroš 1999, s. 20; Josef 2002, s. 82–83.

Na parapetech barokního mostu z počátku 18. století, který překonává jediným valeným obloukem říčku na náměstí Svobody naproti radnici, je osazeno na pilířkách sloužících jako postamenty šest barokních soch v životní velikosti. Ty znázorňují sv. Jana Nepomuckého, sv. Floriána, sv. Jana Křtitele, sv. Františka z Pauly a sv. Jana Sarkandera. Celá sochařská výzdoba se datuje do let 1715–1717 a je dílem místního sochaře a řezbáře Davida Lipparta († 1720), který se během svého života uplatnil především na Brtnicku a Telečsku. Charakter jeho děl odkazuje spíše k řezbářství a prací se dřevem nežli s kamenem, přestože mušlový vápenec je poměrně měkkým a dobře zpracovatelným kamenem. K nám byl mušlový vápenec dovážen z lomů v Eggenburgu v Dolním Rakousku.

Na čtyřbokém soklu vestavěném do zábradlí je tvarovaný nástavec ukončený vyloženou profilovanou římsou. Ta nese moravského světce [34], jehož levé koleno je nepatrně vytlačeno, celým tělem probíhá výrazný esovitý pohyb [35]. Sarkander je oděný v kanovnické roucho s detailně vyvedenou krajkou, biretem na hlavě a štólou kolem krku.

[34] David Lippart, *Sv. Jan Sarkander*, 1715–1717, mušlový vápenec. Brtnice, most na Náměstí Svobody.

[35] David Lippart – odlitek, *Sv. Jan Sarkander*. Brtnice, muzeum.

12. SV. JAN SARKANDER **ŠTĚPÁN PAGAN**

1716

Mušlový vápenec; životní velikost

Jaroměřice nad Rokytnou (okr. Třebíč), most přes řeku Rokytnou

Prameny: Budík 1994; Evidenční list nemovité kulturní památky, pořadové číslo: 3058; 17081 / 7-2691.

Literatura: Samek 1999, s. 28; Josef 2002, s. 191.

Železobetonový most je osazen barokními skulpturami, které jsou přisuzovány třebíčskému sochaři Štěpánu Paganovi (1685–1739), autorovi světeckých figur situovaných především na západní Moravě. Jeho práce jsou charakteristické blokovitostí a uzavřeným tvarem bez výraznějšího náznaku prostorového rozvinutí figury. Tím se Pagan zcela vymykal dobovému moravskému baroku dynamicky zasahujícímu do prostoru. Na mostě mimo Sarkandera [36] dále stojí sv. Jan Nepomucký (z roku 1714) a dvě sousoší z roku 1716 představující Krista na kříži se sv. Magdalenou a Pietu.

Lehce konkávně tvarovaný sokl ukončený vyloženou římsou nese čtvercovou podnož se stojícím světcem v životní velikosti. Ten má podobu muže ve středních letech oblečeného do zřaseného kněžského roucha, jehož hlavu zdobí paprsčitá svatozář. U mírně předkročené pravé nohy stojí pult, na kterém leží kniha s biretem. Na kvadrátku je postavený výrazný kříž, který je přidržován samotným Sarkanderem. Podlouhlý obličej je na bradě protažen výraznou bradkou, štíhlost proporcí je umocněna dlouhým úzkým nosem. Zapadlé drobné oči a pootevřená ústa podtrhují asketický výraz martyra [37].

[36] Štěpán Pagan, *Sv. Jan Sarkander*, 1716, mušlový vápenec. Jaroměřice nad Rokytnou, most.

[37] Štěpán Pagan, *Sv. Jan Sarkander* – detail, 1716, mušlový vápenec. Jaroměřice nad Rokytnou, most.

13. SV. JAN SARKANDER nebo SV. FRANTIŠEK XAVERSKÝ (?) DAVID JOHANN ZÜRN

Kolem 1717

Pískovec; mírně nadživotní velikost

Objednavatel: Němčický farář Jakub Hlávka.

Nápis: S:/ *FRANCISCUS / XAVERI / 1785 /*

Němčice nad Hanou (okr. Prostějov), před kostelem sv. Marie Magdaleny

Prameny: Evidenční list nemovité kulturní památky, poř. č. 5654.

Literatura: Peřinka 1930, s. 93; Samek 1999, s. 660; Orálková 2012, s. 213; Sekanina 2013, s. 118.

Sochu [38] pravděpodobně objednal němčický farář Jakub Hlávka společně s protějškovou sochou sv. Jana Nepomuckého. I když pozdější nápis světce označuje za sv. Františka Xaverského, podle zvolené podoby atributů a oděvu ve spojení s protějškovou sochou sv. Jana Nepomuckého se více nabízí postava Jana Sarkandera jako původní označení. Tomu by odpovídal i kvadrátek, který je jedním z charakteristických znaků sarkanderovské ikonografie. Dalším

důvodem, proč se přiklonit k olomouckému mučedníku, je světcův postoj s pravíci kladenou na srdce – stejná forma je využita například u sochy sv. Jana Sarkandera v Brtnici od Davida Lipparta nebo v Holešově na soše martyra umístěné na morovém sloupě. Zde se objevuje, stejně jako v Němčicích, i kniha držaná v jeho levé ruce.

Na čtvercové základně je osazen čtyřboký podstavec, který je ve spodní části volutově rozšířený a zdobený akantem. Na přední straně se nachází zdobená kartuš s nápisem, který byl doplněn až roku 1785, původní nápis se nedochoval. Boční strany soklu jsou oživeny mělkými reliéfními vpadlinami. Piedestal je ukončen vyloženou profilovanou římsou, na které je podnož s oblačnou základnou, na které stojí světec ve výrazném kontrastu s levou nohou vykročenou, celkový dojem působí velmi dynamicky. Skulptura se stylově řadí k dílu Davida Johanna Zrna (1665 – po 1730), což je podtrhnuto typickým zürnovským gestem pravé ruky tisknuté na srdce [39]. Hlava s biretem a výraznými očima je tradičně pojata, oděný je v klerice a rozevláté rochetě se štólou.

[38] David Johann Zürn, *Sv. Jan Sarkander* nebo *sv. František Xaverský* (?), kolem 1717, pískovec. Němčice nad Hanou, areál kostela sv. Marie Magdaleny.

[39] David Johann Zürn, *Sv. Jan Sarkander* nebo *sv. František Xaverský* (?) – detail, kolem 1717, pískovec. Němčice nad Hanou, areál kostela sv. Marie Magdaleny.

14. SV. JAN SARKANDER

AUTOR NEZNÁMÝ

1720

Pískovec; životní velikost

Bučovice (okr. Vyškov), areál farního kostela Nanebevzetí Panny Marie

Literatura: Samek 1994, s. 299.

Socha sv. Jana Sarkandera [40] je osazena v levé části areálu před vstupem do bučovického kostela Nanebevzetí Panny Marie, který byl postaven v letech 1637–1641. Protějškem mu je na opačné straně vstupního prostoru figura sv. Jana Nepomuckého. Mučedník je zachycen ve stoje jen s velmi mírně pokrčenou pravou nohou, kdy tento nepatrný pohyb utváří traktování rochet. V levici drží před tělem knihu, ke které sklání svoji hlavu osazenou biretem. Pravá ruka ohnutá v lokti je zachycena v momentě, kdy se podél těla zvedá ke knize. Celková kompozice tak utváří dojem jdoucího světce, který se zrovna chystá zavřenou knihu otevřít a začít si z ní číst. Pohyb podtrhuje i traktace rochet a její zvlněný krajkový lem.

[40] Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander*, 1720, pískovec. Bučovice, areál kostela Nanebevzetí Panny Marie.

15. SV. JAN SARKANDER

JAN STURMER

1720–1724

Pískovec; životní velikost

Litovel (okr. Olomouc), náměstí Přemysla Otakara, morový sloup

Prameny: Urban 1967; Werkmann 1996.

Literatura: Samek 1999, s. 386; Suchánek 1999, s. 61–63; Suchánek 2003, s. 21–22.

Ze čtyřbokého podstavce sloupu s kaplí jsou vysunuty hranolové sokly se sochami světců: sv. Šebestiána, sv. Rocha, sv. Karla Boromejského a sv. Jana Sarkandera (v diplomové práci Pavla Suchánka je označován jako sv. František Xaverský). Architektura je dílem Václava Rendra (1669–1733), autorem sochařská částí je Jan Sturmer (1675–1729). Rok 1724 je uveden v chronogramu, další letopočty 1798 a 1885, které jsou na sloupu taktéž znázorněny, jsou data novějších oprav. Definitivní podobu sloupu dal Václav Renda, na kterého se litovelští radní obrátili nejpozději roku 1718. Následně se ozval Jan Sturmer z Moravské Třebové, který zprvu neúspěšně žádal o zadání práce na sochařské výzdobě. Přes kritiku a výhrady byla práce nakonec zadána Sturmerově dílně, která v té době ovládala kamenosochařskou produkci v celém olomouckém regionu.

Vznik soch lze zařadit do období mezi léty 1720–1724, zčásti byly utvářeny podle modelu, podle něhož vznikaly sochy v Olomouci pro morový sloup na Dolním náměstí. Pro sochy je zvoleno stejné monumentální měřítko, těžké figury v Litovli však neoživuje elegantní postoj a natočení těla, jak tomu je na olomouckém sloupu. Litovelské skulptury jsou poněkud statické, oživené jen drobnými detaily a prvky. Za nejkvalitněji zpracovanou

by se dala považovat právě postava sv. Jana Sarkandera [41]. Sarkander stojí v kontrapostu s mírně vysunutým levým kolenem, svoji rozepjatou levici tiskne k prsům. V pravé ruce svěšené podél děla přidržuje kvadrátek, oděný je do kleriky s rochetou s detailně zdobenou štólou a krajkami komže. Jakýmsi zpestřením sochařského projevu je detail kousku oděvu obráceného naruby. Má vlnité vlasy a vousy, hlava je skloněná k levému rameni. Poprvé zde můžeme registrovat ve Sturmerově tvorbě typ fyziognomie obličeje s výraznou spodní čelistí a ostře řezanými tvářemi, které nejsou příliš životné. Litovelské sochy postrádají měkkou modelaci a oduševnělý výraz, to by se dalo odůvodnit větší samostatností sochaře či sochařů ze Sturmerovy dílny, kteří na sochách pracovali. V té době byly pro Sturmera důležitější prestižnější zakázky pro Olomouc a Kroměříž, proto musel nechat v Litovli svým dílenským spolupracovníkům více volnosti při tvorbě skulptur.

[41] Jan Sturmer, *Sv. Jan Sarkander*, 1720-1724, pískovec. Litovel, náměstí Přemysla Otakara, morový sloup.

**16. PANNA MARIA S DÍTĚTEM PŘIJÍMÁ SKRZE PŘÍMLUVU
SV. ANNY JANA SARKANDERA
JOSEF FRANTIŠEK WICKART**

1721 / 1724

Olej, plátno; 280 × 146 cm

Neznačeno

Olomouc, Muzeum umění (inv. č. O 140)

*Literatura: Kostelníčková – Togner 2008, s. 158, č. kat. 100;
Jakubec – Perůtka 2010, s. 311, č. kat. 162.*

Obraz byl recentně (2008) na základě monumentálních rozměrů a svého ikonografického typu sarkanderovského námětu ztotožněn s plátnem Josefa Františka Wickarta (1691–1729), které bylo pořízeno pro hlavní oltář kaple Všech svatých mučedníků při příležitosti její barokní přestavby v letech 1721–1724 olomouckým stavitelem Janem Jakubem Kniebandlem (1670–1730). Kvalitní malířské zpracování a výsledné závěry restaurátorského průzkumu odpovídají Wickartovu autorství. Obraz byl z kaple pravděpodobně přemístěn při příležitosti Sarkanderova blahořečení 6. května 1860, kdy byl interiér svatostánku upravován a staré, poškozené oltáře byly odstraněny.

Na plátně [42] je zachycen Jan Sarkander v pokorném gestu, jenž je přijímán Pannou Marií s Ježíškem v náručí díky přímluvám sv. Anny, která se obrací tváří na ústřední dvojici, rukama pak poukazuje na Jana klečícího pod ní. Světec je zde spodoben jako mučedník zpovědního tajemství – odkazem je tradiční atribut klíče, který nese andílek v levé dolní části obrazu. Putto pozvedá svoji pravici se zlatým klíčem směrem k Panně Marii, v levé ruce drží palmovou ratolest odkazující na mučednickou smrt. Častěji se v této scéně objevuje jako přímluvce sv. Jan Sarkander, zde byl nahrazen sv. Annou zcela úmyslně. Schéma obrazu reaguje na Sarkanderovu

invokaci: „Ježíš, Marie, Anna“, kterou pronášel během svého mučení. Vše je ještě podtrženo faktem, kdy nová kaple byla vybudována z původního městského vězení, kde byl Sarkander umučen. Sv. Anna má na krku přívěsek s červeným rubínem odkazujícím na Sarkanderovo pojmenování „Rubín Moravy“. V levém dolním rohu plátna se objevuje v průhledu idealizovaná podoba městské věznice, kde byl Jan umučen.

Způsob kvalitního malířského zpracování, působivá kompozice, potmělý kolorit a rottmayrovsky orientované typy postav potvrzují Wickartovo autorství – jeho dílo je podmíněné pracemi Johanna Michaela Rottmayra (1654–1730). Na autorův malířský styl měl dále silný vliv benátský tenebrismus Johanna Carla Lotha (1632–1698). Tento obraz se stal důležitým vzorem pro další moravské barokní malíře (K. F. Haringer, J. K. Handke) zabývající se sarkanderovskou tematikou.

[42] Josef František Wickart, *Panna Marie s dítětem přijímá skrze přímlovu sv. Anny Jana Sarkandera*, 1721 / 1724, olej, plátno. Muzeum umění v Olomouci (inv. č. O 140).

17. SV. JAN SARKANDER

ANTONÍN APPELLER

1722

Pískovec; v. s podstavcem 435 cm

Nápis: „*hororI perpetVo magnI JoannIs sILentiarIJ VenerabILLIs SarCanDrI posIta 1722*“

Socha původně umístěna na mostě v Nádražní ulici, od roku 1769 na mostě v Lidické ulici, na počátku 90. let 20. století přemístěna k zámku.

Lanškroun (okr. Ústí nad Orlicí), zámecké nádvoří

Literatura: Cibulka – Sokol 1935, s. 169; Poche 1978, s. 207; Jiroušková 2012, s. 45–46; Chládková 2013, s. 61.

Autorem díla je sochař Antonín Appeller (1677 – asi 30. léta 18. století), který do Čech přichází z rakouského Innsbrucku. Skulptura je osazena ve dvojici spolu se sv. Janem Nepomuckým (1714), který je dílem jiného neznámého autora. Umístění svatých Janů vedle sebe je klasickým barokním jevem, kdy již blahorečený Jan Nepomucký nese jakýsi patronát nad Sarkanderem, jehož kult mučedníka zpovědního tajemství pomáhal český světec zesílit. Martyr stojí na trojbokém podstavci [43], hrany jsou zdobeny jednoduchým akantovým dekorem s volutami na koncích a rozetou uprostřed, kdy čelní stěna nese nápis s letopočtem 1722, zbylé dvě stěny jsou bez textu, pouze zdobené čtyřlístými rozetami ve vyjmutých rozích. Sokl je dílem jiného, pravděpodobně mladšího kameníka. Světec zaujímá esovitou pózu, z levé strany u nohou jej doplňuje figura andílka s prstem na ústech, což odkazuje na Sarkanderovo zaryté mlčení při výslechu útrpným právem. Zcela v duchu tradic je zde zobrazen v kněžském rouchu s krajkovanou rochetou a štólou kolem krku s detaily křížků ve spodní části, z nichž jeden nepatrně vykukuje zpoza křídla andílka, což utváří

velmi působivý detail. Draperie je jemně traktována, kolem krku má uvázanou stuhu a na hlavě biret. Ruce jsou křečovitě inscenované [44], v levé drží knihu se zámekem ve tvaru srdce, který opět odkazuje na symboliku svátosti zpovědního tajemství, klíč (taktéž ve tvaru srdce) tiskne pravicí ke své hrudi. Janova hlava nese jasné znaky appellerova rukopisu, konkrétně mandlový tvar očí s lítostivým pohledem a hladkou plochou bez naznačení zornic. Jedná se o velice vyzrálé dílo, které vzniklo po dokončení Appellerovy nejlépe hodnocené sochařské zakázky na Mariánském sloupu v Letohradě (1717–1721).

[43] Antonín Appeller, *Sv. Jan Sarkander*, 1722, pískovec. Lanškroun, zámecké nádvoří.

[44] Antonín Appeller, *Sv. Jan Sarkander* – detail, 1722, pískovec. Lanškroun, zámecké nádvoří.

18. SV. JAN SARKANDER nebo SV. FRANTIŠEK XAVERSKÝ (?)
IGNÁC LENGELACHER, ANTON JOSEF PRENNER

1723–1724

Vápenec, mramor; mírně nadživotní velikost

Objednavatel: Kníže Walter z Dietrichsteina

Mikulov, hlavní náměstí, sloup Nejsvětější Trojice

Literatura: Krajča – Šorm 1939, s. 266; Krsek – Richter – Stehlík – Zemek 1971, s. 190–191; Krsek – Kudělka – Stehlík – Válka 1996, s. 403; Slouka 2010, s. 141.

V dolní části historického náměstí v Mikulově před někdejším kostelem sv. Anny vyniká velkolepý barokní sloup. Stavbu podle výtvarného návrhu malíře Antona Josefa Prennera (1698–1761) zadal kníže Walter Xaver z Dietrichsteina (1664–1738) kameníkům Andreasi Steinböckovi (1665–1740) a Filipovi Naderovi, sochařská výzdoba je dílem Ignáce Lengelachera (1698 – kolem 1780) – jeho signatura je vytesána na Kristově postavě v náslopí. Tento podpis, jak je známo, je jediný, kterým sochař označil své dílo vznikající na Moravě v průběhu více než čtvrt století. Podle smlouvy uzavřené v Mikulově 8. listopadu 1723 měl Lengelacher za obnos 650 zlatých vytesat šest andělských figur, z nichž jednu v životní velikosti, deset hlav andílků a šest dětských postaviček na soklu, tři kartuše se znaky a s andílky přidržujícími knížecí čapku, tři podstavce pro figury andělů a sochu Immaculaty. Práce na sloupu měly být dokončeny podle nákresu a modelu do konce roku 1724. Písemný doklad je označen jako „*neuer contract*“, lze tedy předpokládat existenci předchozí smlouvy, která se pravděpodobně týkala první pracovní etapy na sousoší. Mezi 8. zářím a 17. prosincem 1724 vytesal Lengelacher pro sousoší kromě výše uvedených prací ještě šest reliéfů s motivem andílků a předělal tři podstavce na vázy.

Monument stojí na šestiboké stupňovité základně s trojicí toskánských sloupů. Svým trojhranným obeliskem znázorňujícím Trojici patří k naprostým unikátům ve střední Evropě. Na schodišťový podstavec navazuje nízký zdobený sokl, který nese světecké figury znázorňující sv. Jana Nepomuckého, sv. Karla Boromejského a sv. Jana Sarkandera [45] (bývá označován i za sv. Františka Xaverského). Na celkovou podobu sousoší má silný vliv malířova předloha, která je patrná především v subtilnosti celé kompozice. Pravděpodobně zde dochází k sochařskému přepisu nakreslené předlohy do trojrozměrné podoby, komponované figury nejsou náležitě plasticky cítěny, jakoby ve svých postojích nevycházely z přirozeného tělesného pohybu.

Jan ve své pravici pozvedá kříž, který objímá dlouhými a štíhlými prsty, levou ruku křečovitě tiskne k srdci. Na sousoší je světec klasicky oděn do kanovníckého roucha s rochetou a štolou kolem krku, jež je ve spodní rozšířené části zdobená křížky. Spodní lem rochety je důkladně poskládaný, oba rukávy mají otočené lemy, což poukazuje na autorův smysl pro detail, ten je znásoben v dekorativním pojetí spodní krajky. V Mikulově je světec zachycen prostovlasý s upraveným vousem, pootevřenými ústy a zbožným výrazem hledícím k nebesům. Celkově socha akceptuje charakteristické prvky sarkanderovské ikonografie a svým kompozičním uspořádáním má blízko k Sarkanderovi z uničovského mariánského sloupu. Z těchto důvodů se domnívám, že se skutečně jedná o zpodobení moravského světce, namísto Františka Xaverského, který je mnohými mylně označován. Jako možnou příčinu této záměny bych uvedla atribut hořícího srdce, které pozvedá anděl ve své levé ruce vytesaný pod nohama mučedníka [46]. Hořící srdce jako znak statečnosti doplňuje Sarkanderovu postavu například na nástěnné malbě klenby kaple sv. Jana Nepomuckého v emeritním domě v Kroměříži [114], na příborském

obraze sv. Jana Sarkandera z 2. poloviny 18. století od neznámého malíře [134] či na mnohých grafikách [135].

Skulptury se řadí k charakteristickým dílům Lengelacherovy tvorby, celkové rozvržení sloupu odkazuje k rakouským dílům. Svojí koncepcí stojí mikulovský sloup někde na pomezí mezi vídeňským monumentem sv. Josefa od Johanna Bernharda Fischera z Erlachu z roku 1706 a mladším morovým sloupem vzniklým v Kremži. Mikulovský sloup byl restaurován roku 1897, později pak v letech 1997–1998.

[45] Ignác Lengelacher, *Sv. Jan Sarkander*, 1723-1724, vápenec. Mikulov, hlavní náměstí, sloup Nejsvětější Trojice.

[46] Ignác Lengelacher, *Anděl s hořícím srdcem*, 1723-1724, vápenec. Mikulov, hlavní náměstí, sloup Nejsvětější Trojice.

19. PROPAGAČNÍ LETÁK SARKANDEROVA KULTU

ANTONÍN FREINDT PODLE ORIGINALNÍ RYTINY VÍDEŇSKÉ
PROVENIENCE Z ROKU 1620

1725

Mědirytina; 23,5 × 13 cm

Opis: „*REVERENDVS DOMINVS IOANNES SARCANDER DE SKOCZOVIA PAROCHVS HOLÖSCHOVIENSIS DIOECESIS OLOMVCENSIS MENSE FEBR; A; MDCXX . MARTYRIO AFFECT.*“

Nápis: „*Nejctihodnější pan Jan Sarkander ze Skočova [...] proslulý bezúhonností celého svého života, se proslavil statečností, jakou prokázal ve chvíli smrti [...] ačkoliv byl krutě mučen, neustoupil před zlobou, zůstal věrný Bohu a zachoval si pevnou odhodlanost; uprostřed nejkrutějších muk nevyšla z jeho úst jiná slova než přesvatá jména Ježíš, Marie a Anna [...] zesnul bez jediného stesku či nářku, plně doufaje v Boha [...] Říká se, že již tehdy s ním byly spojeny zázraky.*“

Olomouc, Státní okresní archiv

Literatura: Koudela 2009, s. 342; Machačová 2012, s. 10.

Rytina [47] olomouckého rytce Antonína Freindta (1664–1727) vytvořená jako věrná kopie oslavného letáku vzniklého měsíc po smrti Jana Sarkandera ve Vídni na popud kardinála Dietrichsteina [3, 48]. Podobu listu známe zásluhou brněnského městského kancelisty Pavla Jeronýma Skřivánka, který jej před 24. červencem 1621 vložil do bány brněnského kostela sv. Jakuba. Grafická podoba a rozvržení se výrazně podobá nástěnnému epitafu vzniklým pro Sarkanderův hrob v kapli sv. Vavřince. Tato vzájemná podoba není náhodná, spojujícím článkem obou děl je právě kardinál Dietrichstein. Výjev mučení v kruhovém medailonu umístěným v horní části obdélníku doplňuje oslavný text rozdělený na dvě části: vlevo je napsán v latinském jazyce, vpravo v němčině. Celý

koncept letáku věřícím věrně předkládal průběh a podobu tortury moravského kněze.

[47] Antonín Freindt, *Propagační leták Sarkanderova kultu*, 1721, rytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura 997.613).

[48] Tobiáš Biden, *Propagační leták Sarkanderova kultu*, 1620, rytina. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O – 499).

20. SV. JAN SARKANDER AUTOR NEZNÁMÝ

1727

Pískovec; životní velikost

Objednavatel: Nadace šlechtičen Mariánská škola v Brně

Nové Město na Moravě, náměstí za kostelem, kašna se světeckým sloupem sv. Anny (původní sochy nedochovány)

Prameny: SOkA Žďár nad Sázavou, FÚ Nové Město na Moravě, inv. č. 42, s. 356–357.

Literatura: Maxová – Nejedlý – Zahradník 2006, s. 246–252; Slouka 2010, s. 152.

Sloup se sochou sv. Anny a okolními světci byl v Novém Městě na Moravě postaven roku 1727. Z doby kolem roku 1740 existuje rukopis o monumentu, jehož autorem byl nejspíše městský notář. Je zde zaznamenáno: „*Náměstí je farním kostelem rozděleno na dvě prostranství; na jižním stojí kamenný pranýř a vodní nádrž; na severním je čistá, mříží obehnaná, v roce 1727 posvěcená statue sv. Anny. Postament je 1 ½ sáhu vysoký, ve čtyřech rozích vyzděný, nahoře uprostřed je na kamenném sloupu statue sv. Anny s Pannou Marií, která drží v ruce knížku. A na každém ze 4 rohů stojí jedna socha, totiž: sv. Sarkander, sv. Jan Nepomucký, sv. Karel Boromejský a sv. Šebestián.*“ Donátorem stavby byla nadace šlechticů Mariánská škola z Brna, jejíž představenou byla v té době Maria Josefa hraběnka Hohenzollernová. Sloup sv. Anny byl zřízen na památku moru z roku 1713.

K důkladné obnově sloupu došlo v letech 1874–1875, opravu rovněž financovala nadace šlechticů. Spolu s renovací byla kolem sloupu vybudována i kašna, která byla inspirována nově vzniklou fontánou se sochou Vratislava z Pernštejna stojící pod kostelem. Na konci ledna 1875 dodal kamenosochař Karel Dvořák piedestal ve tvaru kříže a čtyři figury světců vytesány ze severoněmeckého tvrdého pískovce. Podoba původních skulptur se bohužel nedochovala, ale je velmi pravděpodobné, že se jejich vzhledem Dvořák inspiroval při tesání nových světeckých postav. Sarkander [49] má podobu muže ve středních letech s rukama překříženými na prsou. Oděný je v tradiční šat. Dílo je značeno na plintu sochy nápisem „*Sv. SARKANDER*“.

[49] Karel Dvořák, *Sv. Jan Sarkander*, 1875, pískovec. Nové Město na Moravě, náměstí za kostelem, kašna se světeckým sloupem sv. Anny.

21. PŘÍMLUVA SV. JANA NEPOMUCKÉHO ZA JANA SARKANDERA PŘED PANNOU MARIÍ S JEŽÍŠKEM JAN KRYŠTOF HANDKE

Kolem 1727

Olej, plátno; 200 × 132 cm

Původně pro kostel sv. Václava v Olomouci

Mírov (okr. Šumperk), kaple Panny Marie, hlavní oltář

Literatura: Nепublikováno.

Autorem obrazu [50] je Jan Kryštof Handke (1694–1774), významná postava barokního malířství v Olomouci. Postava sv. Jana Nepomuckého svým vzhledem i postojem kopíruje figuru sv. Františka z Assisi z Handkeho malby *Stigmatizace sv. Františka z Assisi* [51] z roku 1726 určenou pro konvent minoritů v Opavě, je tedy nanejvýš pravděpodobné, že obě díla vznikala ve stejné době. Svou kompoziční vyvážeností a vytříbeným malířským přednesem

svědčícím o italském poučení je třeba řadit obě díla mezi významné autorovy rané zakázky. Prostor plátna je budován výraznými světelnými kontrasty, totožné je i kompoziční uspořádání obou Handkeho děl, kdy figury sv. Jana Nepomuckého a sv. Františka zaujímají stejnou pozici, skupina dvou andělů s rozevřenou knihou je nahrazena klečícím Sarkanderem a nebeská sféra s Nejsvětější Trojicí je v olomouckém plátně zastoupena Pannou Marií s malým Ježíškem. Monumentální postavy světců vykazují všechny charakteristické rysy Handkeho tvorby, kterými jsou ostrý nos, špičatá brada a specifické utváření ušních boltců. Obličej sv. Jana Nepomuckého je zcela totožný s Handkeho návrhem univerzitní teze s tématem *Sv. Jan Nepomucký ve vězení* [52], kterou vytvořil roku 1728 chalkograf Jan Antonín Schauer.

V horní polovině plátna sedí v oblacích Madona v červených šatech s modrým pláštěm, která ve svém klíně přidržuje Ježíška ovinutého do bílé draperie. Zpoza nich vychází záře osvětlující mračna i všechny zúčastněné postavy. Oba hledí na dvě mužské figury pod nimi, na něž svým gestem pravé ruky poukazuje Marie, svoji levicí pak objímá nejen svého syna, ale i velké stříbrné jablko se zlatým křížkem, který drží i malý Ježíšek levou rukou, druhou pak žehná pod ním klečícímu Janu Sarkanderovi. Uprostřed výjevu je zachycen v pokoře sv. Jan Nepomucký jako přímluvce za blahořečení svého jmenovce. Jeho hlavu již zdobí tenká linka svatozáře, vzhledem k jeho prohlášení za blahořečeného roku 1721. Ruce má rozepjaté, svým tělem je natočený k Sarkanderovi, který je zobrazen z profilu. Ten má zakloněnou hlavu, hledí zpřímá na Pannu Marii, pravou rukou přidržuje klíč a zavřenou knihu, levou ukazuje na mučící nástroje, kolo skřipce s provazem, položené u jeho nohou. Postavy zaplňují téměř celý prostor obrazu, převažují tmavé tóny. Nejvýraznějším barevným akcentem je oděv Marie a Sarkanderova zdobená štola.

Inspiračním zdrojem díla by mohla být grafika Antonín Freindta [53] otištěná v knize Josefa Dalberta *Hebdomas gemino Sacrationi Luminari [...]* vydané roku 1721 v Olomouci, kde se objevuje totožný motiv přimlouvajícího se Jana Nepomuckého za přijetí Jana Sarkandera do nebes. Podobné je i rozvržení obou ústředních postav v prostoru a motiv oblak.

[50] Jan Kryštof Handke, *Přimluva sv. Jana Nepomuckého za Jana Sarkandera před Pannou Marií s Ježíškem*, kolem 1727, olej, plátno. Mírov, kaple Panny Marie.

[51] Jan Kryštof Handke, *Stigmatizace sv. Františka z Assisi*, 1726, olej, plátno. Opava, konvent minoritů.

[52] Jan Antonín Schauer podle Jana Kryštofa Handkeho, *Sv. Jan Nepomucký ve vězení*, 1728, mezzotinta. Zemský archiv Opava – pobočka Olomouc, fond Univerzita Olomouc.

[53] Antonín Freindt, *Přímluva sv. Jana Nepomuckého za Jana Sarkandera*, 1721, mědirytina. Josephus Dalbert, *Hebdonas gemino Sacrationi Luminari [...]*, frontispis. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura 26.628).

22. SV. JAN SARKANDER

AUTOR NEZNÁMÝ

2. čtvrtina 18. století

Maletínský pískovec; mírně nadživotní velikost

Dřevohostice (okr. Přerov), nádvoří zámku

Prameny: Doplnkový list kulturní památky, poř. č. 401/6; Hajerová – Novotný st. – Novotný ml. 1975; Novák 1997.

Literatura: Perůtka – Michna 1993, s. 17.

Ve středu arkádového nádvoří zámku stojí pilíře zámecké brány, kde na levém zděném a omítaném pilíři je umístěna skulptura

sv. Jana Nepomuckého a na opačné straně jako pandán skulptura sv. Jana Sarkandera [54]. Jedná se o velmi kvalitní barokní sochařské práce z 2. čtvrtiny 18. století, které jsou rozvinuté do prostoru. Na pilíři je položena pískovcová deska, na které pokleká postava světce na stylizovaném oblaku, je oblečený do kleriky, rochety s krajkovým lemem a zdobené štóly. U nohou Sarkandera je figura sedícího buclatého andílka s drobnými křídly, drží zavřenou knihu, na níž jsou položeny okovy – zcela jasné světcovy atributy. Druhý putti, zobrazený přilétající zprava, upozorňuje Sarkandera na krucifix, ke kterému se Jan pozvolna otáčí. Tělem tak probíhá výrazný šroubovitý pohyb. Pravá ruka je tisknuta k hrudi, naopak levá ruka se vzdaluje od těla, čímž podporuje naznačený pohyb postavy.

[54] Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander*, 2. čtvrtina 18. století, pískovec. Dřevohostice, nádvoří zámku.

23. SV. JAN SARKANDER

LAZAR WIDEMANN a dílna

Do 30. let 18. století

Hrubozrnný lochotínský pískovec; životní velikost

Plzeň, Saský (Rooseveltův) most

Literatura: Blažíček 1958, s. 221; Josef 2002, s. 330.

Původní most na místě starého brodu přes řeku Mži byl roku 1850 nahrazen novým kamenným mostem. Na jeho pilířích byly osazeny barokní sochy pocházející z Plzně, které nadále nemohly zůstat na svých původních místech. Díky tomu vznikla pestrá galerie soch pod širým nebem, která čítá sedm postav a skupinu Kalvárie. Na první dvojici pilířů směrem k centru města jsou umístěny figury sv. Jana Nepomuckého a sv. Jana Sarkandera, které vzájemně evokují vznik jako pandány již pro starý Saský most. Tomuto pocitu napomáhá nejen stejný autor a shodné měřítko obou postav, ale i výběr těchto světců jako mučedníků zpovědního tajemství. Jan Sarkander byl na Plzeňsku oblíbeným a jeho úcta se nevztahovala pouze na území města.

Hubená protáhlá tvář světce asketického vzezření [55], pootevřená ústa, hluboce posazené oči a charakteristické obočí jsou typickými prvky prací Lazara Widemanna (1699–1769). Štíhlost proporcí se zde pojí s drsnou plastickou výrazností. Datovat obě svatojanské sochy je možné do konce 30. let 18. století. Na novém mostě se Sarkander [56] objevuje zcela záměrně, nikoliv jako náhoda 19. století, která by oba světce svedla dohromady. Od 20. století 19. století byla znovu oživena otázka jeho beatifikace. Je zde zachycen stojící s volnou a výrazně vykloubenou pravou nohou, kterou spočívá na skřipci, jež byl použit při výslechu útrpným právem Jana Sarkandera v Olomouci. U jeho pravého boku je zobrazena doprovodná figura andílka, jež ve svojí pravici drží

pochodeň a v pozvednuté levé ruce podává Janovi klíč jako odkaz na jeho mlčení při těžkém mučení. Totožnou kompozici stojícího muže s malým chlapcem u nohou Widemann zkopíroval v dřevořezbě *Sv. Josef s Ježíškem* [57] ze zámecké kaple v Křimicích (dnes v Národní galerii v Praze), kterou vytvořil před rokem 1740.

Důrazný pohled a pozornost věnována detailům v tomto hrubozrnném materiálu pískovce nezapře sochařovu ruku, ačkoliv těžištěm Widemannovy tvorby byla spíše drobná alabastrová plastika a interiérová dřevěná díla, dokázal vytvořit i kvalitní kamennou skulpturu. Socha byla v 80. letech 20. století nahrazena kamenosochařskou kopií z hořického pískovce od akademického malíře a restaurátora Jaroslava Šindeláře, originál byl přenesen a uložen v depositáři.

[55] Lazar Widemann a dílna, *Sv. Jan Sarkander* – detail, do 30. let 18. století, pískovec. Plzeň, depositář.

[56] Lazar Widemann a dílna – kopie, *Sv. Jan Sarkander*, do 30. let 18. století, Plzeň, Saský (Rooseveltův) most.

[57] Lazar Widemann, *Sv. Josef s Ježíškem*, do 1740, dřevo. Národní galerie v Praze.

24. OSLAVA SV. JANA SARKANDERA

ONDŘEJ ZAHNER (?)

Kolem 1730

Dřevo, polychromie; životní velikost

Olomouc, kostel sv. Michala, křížová chodba

Literatura: Hošková 1995, s. 12; Jemelková – Zápalková 2009, s. 18.

Barokní socha [58] od neznámého řezbáře se nachází v křížové chodbě přiléhající ke kostelu sv. Michala v Olomouci. Skulptura je datována do první poloviny 30. let 18. století. Na obdélném

dvoustupňovém podstavci je osazen stylizovaný mrak, na kterém prostovlasý světec klečí. Podobné uspořádání se objevuje i u kompozice kamenné sochy v Dobromilicích [77, 78], která je od neznámého autora a její vznik je kladen k roku 1740. Na olomouckém díle se zachovala výrazná polychromie se zlatými krajkami a rudou štólou se zlatým lemováním. Bravurní řezba tohoto díla vyznívá v bohaté, materiálově rozlišené traktaci šatu. Sarkanderův oděv tvoří klasicky kněžský hábit s kolárkem a stuhou kolem krku tvořený černou klerikou a bílou superpelicí se zdobenými lemy, biret zde chybí. Pravici si Jan klade k prsům, levá ruka s rozevřenou dlaní je ohnutá v lokti a pozdvižená ke světcovu ramenu. Hlava je výrazně otočená k pravé straně, pohled směřuje vzhůru k nebesům a ústa jsou mírně pootevřená. Zřasené roucho má hluboké řezy, které jsou patrně především u širokých rukávů. Figura je v uzavřené formě, přesto je plná pohybu a působí velmi dynamickým dojmem. Jedná se o kvalitní práci pravděpodobně regionálního autora, který se zde projevuje jako řezbář s jistotou uchopující formu i kompozici sochy, která je oživena oduševnělým výrazem.

Nabízí se otázka, zda skulptura netvoří pandán ke sv. Janu Nepomuckému [59] od Ondřeje Zahnera (1709–1752), který je uložen ve sbírkách Muzea hlavního města Prahy. Autorství díla bylo Milošem Stehlíkem s jistotou přisouzeno roku 1998 olomouckému umělci Zahnerovi. Nepomuk nyní klečí na druhotném podstavci, který byl původně tvořen stříbřenými obláčky, stejně jako podstavec u olomoucké sochy, což je jedním z důvodů, proč se domnívat, že se skutečně jedná o protějškovou sochu Jana Sarkandera. Druhým pádným argumentem je jasné zrcadlové obrácení a kompoziční uspořádání jednotlivých postav. V neposlední řadě se musí zmínit nepochybná kvalita díla. Forma a kompozice sochy odkazuje k bravurnímu a vyzrálému řezbáři, který ji dokázal oživit prohloubeným výrazem. Druhotné nevhodné úpravy sochy značně

znehodnocují autorský rukopis, přiřazení sochy Zahnerovi by bylo možné až po kvalitním zrestaurování díla.

[58] Ondřej Zahner (?), *Sv. Jan Sarkander*, kolem 1730, dřevo. Olomouc, kostel sv. Michala, křížová chodba.

[59] Ondřej Zahner, *Sv. Jan Nepomucký*, 1. polovina 30. let 18. století, dřevo. Muzeum hlavního města Prahy (inv. č. 28 303).

25. SV. JAN SARKANDER

AUTOR NEZNÁMÝ

Kolem 1730

Křídový pískovec; životní velikost

Holešov (okr. Kroměříž), náměstí Dr. E. Beneše, Mariánský sloup

Literatura: Kvasnička 1929, s. 72; Krajča – Šorm 1939, s. 257; Samek 1994, s. 509; Slouka 2010, s. 98.

Morový sloup byl postaven na začátku 18. století jako poděkování za konec morové epidemie. Zdobí jej sousoší Panny Marie na vysokém sloupu s kamenným zábradlím. V rozích balustrády na půdorysu trojúhelníku stojí trojice světců: sv. Jan Nepomucký, sv. Roch a sv. Jan Sarkander [60], někdejší holešovský farář. Pravděpodobně jej vytvořili sochaři ve třicátých letech 18. století podílející se na výzdobě kostela Nanebevzetí Panny Marie, ač kvalita sochařského provedení je velice nízká.

Stojící prostovlasý světec v kontrastu přidržuje v levé ruce zavřenou knihu, pravici si tiskne k hrudi. Oblečený je v klerice, přes kterou má přehozený plášť, kvadrátek zde chybí. Záhyby draperie kopírují vytlačené pravé koleno, skulpturu je možno řadit spíše k podprůměrným dobovým dílům, postrádajícím jakoukoliv dynamiku.

[60] Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander*, kolem 1730, pískovec. Holešov, náměstí Dr. E. Beneše, morový sloup.

26. MEDAILON SE SV. JANEM SARKANDEREM

PETR HOCHHECKER

1730

Nástěnná olejomalba na hlazené omítce

Objednavatel: Kanovník Otto Honorius hrabě Egkh

Olomouc, kanovnická rezidence v Křížkovského ulici č. 6, domácí kaple

Literatura: Kubešová-Peřinová – Richterová 1997, s. 177-178; Jakubec – Perůtka 2010, s. 224, 246.

Objednavatelem díla byl významný olomoucký kanovník Otto Honorius hrabě Egkh (1675–1748), který byl roku 1729 jmenovaný světícím biskupem Olomouce. Autorem je Petr Hochecker (1696–1748), přicházející do Olomouce z bavorského Uttenbergu a jeden z prvních Handkeho spolupracovníků. Nástěnná malba vzniká v roce 1730 v domácí kapli kanovnické rezidence, je vkomponována do štukových rámu na stropě, kdy kolem hlavního štukového zrcadla se znázorněním *Apoteózy křesťanské víry* jsou v rozích rozmístěné oválné diagonální medailony oslavující jméno Jan. To je zde zastoupeno postavami sv. Jana Křtitele, sv. Jana Evangelisty, sv. Jana Nepomuckého a tehdy nekanonizovaným Janem Sarkanderem, jehož polopostava je namalována v profilovaném rámu [61].

Světec je zachycen s typickými atributy, konkrétně s krucifixem, knihou, klíčem okovy a vlevo dole s břevnem a provazy. Společně s korpusem kříže svírá v ruce i palmovou ratolest. V podobiznách se snoubí malířova osobitá figurální typologie, zdařilé modelování rozptýleného světla, krajinná pozadí a sklon k pohybové dramatičnosti, to vše je namalováno v přehledné kompozici. Na díle je patrný vliv J. K. Handkeho, v jehož dílně Petr Hochecker pravděpodobně v letech 1725-1727 působil jako tovaryš.

Soubor olejomalb je datovaný i signovaný v levém dolním rohu ústředního výjevu.

[61] Petr Hochecker, *Sv. Jan Sarkander*, 1730, nástěnná malba. Olomouc, kanovnická rezidence v Křížkovského ulici č. 6, domácí kaple.

27. KAPLE ZASVĚCENÁ SV. JANU NEPOMUCKÉMU A PAMÁTKE JANA SARKANDERA

AUTOR NEZNÁMÝ

1732

Objednavatel: příborský děkan Melichar Toul

Příbor (okr. Nový Jičín), pod farním chrámem Narození Panny Marie (nedochovala se)

Literatura: Wolný 1859, s. 34; Pokorný 1917, s. 117, 121; Foltynovský – Tenora 1920, s. 485; Jurok – Kovářová – Loukotka – Urbanec – Vlach 2002, s. 100.

Informace o bývalé kapli se poněkud rozcházejí. Podle Gregora Wolného byla kaple vystavěna kolem roku 1670 v blízkosti příborské farní školy, kterou Jan Sarkander ve svém mládí

navštěvoval. Ferdinand Pokorný naopak uvádí, že budova (nynější číslo popisné 334), která byla roku 1603 postavena a sloužila jako škola v místě původní školy, do které Sarkander v dětství chodil, byla předělána až roku 1712 na kapli zasvěcenou sv. Janu Nepomuckému a památce J. Sarkandera. Podle dochovaných archivních pramenů a příborské farní knihy nechal školu proměnit ve svatyni příborský děkan Melichaur Toul v roce 1732 (farářem v Příboře byl pouze dvě léta, zemřel v srpnu roku 1732). V makovici kaple se našel pamětní list s následným textem: *„Laudetur Jesus Christus! Anno Domini 1732 sub Papa Clemente XII., Augustissimo Imperatore Carolo VI, Hispaniarum, Hungariae, Bohemiae rege, Marchione Moraviae etc. etc. Sub eminentissimo et celsissimo Principe Wolfgango A. E. Cardinale de Schrattenbach, Duce, Regiae Capellae Bohem. Comite Epco Olomucensi, fundavit Sacellum in honorem St. Joannis Nepomuceni et beati Joannis Sarcandri ab haereticis rebellibus Olomucii crudeliter martirati et miraculis clari, anno 1620. 17. Martii cruciati, fundavit sacellum exitus Dominus Melchior Taul, patriota et decanus Priboriensis, et eo loco, ubi quondam parvulus triviales scholas frequentabat nominatus beatus Joannes Sarcander.“* Překlad zní: *„Pochválen buď Ježíš Kristus! Léta Páně 1732 za vlády papeže Klementa XII. a nejvznešenějšího císaře Karla VI., krále španělského, uherského a českého, markraběte moravského atd. atd. Za působení nejjasnějšího a nejvznešenějšího knížete Wolfganga kardinála ze Schrattenbachu, vévody, hraběte české královské kaple, biskupa olomouckého, založil kapli k poctě sv. Jana Nepomuckého a blahoslaveného Jana Sarkandera, v Olomouci krutě mučeného vzbouřenými heretiky a jasného zázraky, umučeného 17. března roku 1620 znamenitý pán Melchior Taul, rodák a děkan příborský, a to na tom místě, kde kdysi zmíněný blahoslavený Jan Sarkander navštěvoval triviální školu.“* Taul založil i nadaci na udržování

jmenované kaple, dále se zde měli ročně konat čtyři mše svaté – vše bylo detailně ustanoveno v zakládací listině.

Po zrušení svatostánku v roce 1787, kdy byla kaple i s jinými památkami z vládního nařízení uzavřena, došlo v dražbě ke koupi objektu příborskou obcí v čele s primátorem Janem Guthanem za 91 zlatých, následně zde byla po exsekraci roku 1790 opět vybudována škola, tentokrát pro mladé dívky, která svému účelu sloužila až do roku 1886. Bohužel není známo, jakou podobu kaple měla.

28. SV. JAN SARKANDER UCTÍVAJÍCÍ NEJSVĚTĚJŠÍ TROJICI

KAREL FRANTIŠEK JOSEF HARINGER

1733

Olej, plátno; 340 × 195 cm

Olomouc, Hradisko – kostel sv. Štěpána, boční oltář sv. Jana Sarkandera

Prameny: Evidenční list movité kulturní památky, poř. č. 4946.

Literatura: Krsek 1996, s. 120, 470; Jakubec – Perůtka 2010, s. 313, č. kat. 164.

Oltářní obraz [62] byl namalován pro boční oltář zasvěcený Janu Sarkanderovi v opatské kapli sv. Štěpána u kláštera Hradisko, který vznikl společně s protějškovým oltářem sv. Jana Nepomuckého. Autorem plátna je vídeňský malíř Karel František Josef Haringer (1687–1734). Svým pojetím navazuje na Wickartovu olejomalbu vzniklou zhruba o deset let dříve. I zde je mučedník znázorněn ve zdánlivě vedlejší roli, předmětem jeho úcty se stává skupina Nejsvětější Trojice umístěná v horní části obrazu na oblačné základně. Ke klečícímu Sarkanderovi se obrací anděl oděný do modré draperie, která je nejvýraznějším barevným akcentem díla,

a vkládá do Janovy rozevřené pravice mučednickou palmu. Tato postava je silně inspirována Haringerovým italským pobytem, především pak římským uměním, celý ideový i výtvarný koncept plátna je ovlivněn Caravaggiiovým *Umučením sv. Matouše* z římského kostela San Luigi dei Francesi. Martyr svůj pohled směřuje vzhůru k nebesům a plně se soustředí na setkání s Nejsvětější Trojicí. Celá kompozice je doplněna dvanácti andílky, z nichž dva v levém dolním rohu upozorňují na světcovy osobní atributy a nástroje jeho tortury, konkrétně jsou zde vyjevena pouta, uzamčená kniha, klíč a hořící svíce. Pozoruhodným detailem je putti namalovaný vpravo za Janem, který ve své levé ruce drží svatozář určenou právě pro Sarkandera. Je zachycen v okamžiku, kdy se chystá pozvednout gloriolu nad světcovu hlavu.

Figury jsou výrazně plasticky členěny a odkazují na vazby k italské malbě 17. a 18. století, kolorit je laděn do hnědých tónů [63] – malíř se vzdává strohému tenebrismu ve prospěch rozsahově neširoké škály světlých lomených tónů. Spolu s tímto dílem vytvořil Haringer ještě obraz *Vidění sv. Jana Nepomuckého* pro protějškový oltář, za každý z obrazů obdržel od premonstrátů sumu 100 zlatých. Obě díla jsou malířsky sourodá a řadí se k nejlepším pracím pozdní tvorby autora.

[62] Karel František Josef Haringer, *Sv. Jan Sarkander uctívající Nejsvětější Trojici*, 1733, olej, plátno. Olomouc, Hradisko – kostel sv. Štěpána, boční oltář sv. Jana Sarkandera.

[63] Karel František Josef Haringer, *Sv. Jan Sarkander uctívající Nejsvětější Trojici* – detail, 1733, olej, plátno. Olomouc, Hradisko – kostel sv. Štěpána, boční oltář sv. Jana Sarkandera.

29. SV. JAN SARKANDER

AUTOR NEZNÁMÝ

1733

Jemnozrný pískovec; životní velikost

Pavlovice u Přerova (okr. Přerov), areál farního kostela sv. Jiljí

Prameny: Doplnkový list kulturní památky, poř. č. 509/2; Novák – Snížek – Šobr 1994.

Literatura: Perůtka – Michna 1993, s. 81.

V letech 1703–1713 byl v Pavlovicích farářem Jan Jiří Středovský (1679–1713), pilný sběratel a spisovatel historických památek, který sepsal i životopis Jana Sarkandera. V místě svého působení s jistotou šířil oblibu Sarkanderovského kultu. Po stranách

přístupového schodiště k hlavnímu vchodu do farního kostela sv. Jiljí jsou umístěny dvě barokní skulptury na zdobných podstavcích, které nechal postavit pavlovický farář František Josef Novák, jehož iniciály (*F.I.N.P.P.*) nese piedestal sv. Jana Nepomuckého.

Při čelním pohledu na kostel představuje socha vlevo sv. Jana Nepomuckého, protějšek tvoří sv. Jan Sarkander [64]. Postava je umístěná na hranolovitém soklu čtvercové základny, ten je po stranách stočený do volut, horní část je završena římsou. Na podstavci je vyrytý chronogram 1733. Čelní strana je bohatě zdobena, v oválném kartuši lemované vrapovanou páskou je umístěn nepůvodní nápis: *BL. / JENE / SARKANDŘE / ORODUJ / ZA NÁS!* Zadní část podstavce nese text: *+ B. MVZI WIza Dej WnašICH aVs kosteCh Pokoj.* Figura světce stojí v kontrapostu, oblečený je do kanovníckého úboru skládajícím se z kleriky, rochetu a štóly. Pravou rukou tiskne k hrudi kříž s korpusem, v levici přidržuje zavřenou knihu, na které leží klíč s okovy. Hlava je mírně zakloněna.

[64] Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander*, 1733, pískovec. Pavlovice u Přerova, areál farního kostela sv. Jiljí.

30. SV. JAN SARKANDER

AUTOR NEZNÁMÝ

1734–1751

Kámen; mírně podživotní velikost

Nápis: „*BEATUS JOHANNES SARCANDER*“

Buchlovice (okr. Uherské Hradiště), areál zámku

Literatura: Samek 1994, s. 314.

U horní brány zámeckého areálu stojí autorsky jednotná protějškově řešená dvojice soch Jana Sarkandera [65] a Jana Nepomuckého. Na podstavci druhé jmenované figury je vytesána kartuš se znakem Zikmunda Karla Petřvaldského z Petřvaldu (1693–1751) a jeho manželky Marie Krescentie ze Schrattenbachu (1700–1755). Zikmund Karel zdědil buchlovské a žeravické panství po smrti svého otce Jana Dětřicha roku 1734, umírá roku 1751, z toho důvodu je datace vzniku soch situována mezi roky 1734–1751. V posledních letech svého života hrabě velmi tíhnul k náboženské exaltovanosti, což by vysvětlovalo vznik dvojice skulptur, jako jasná podpora Sarkanderovského kultu. Dalším výrazným argumentem je sňatek roku 1721 se zbožnou hraběnkou Marií Krescentií, neteří olomouckého biskupa a kardinála Wolfganga Hannibala Schrattenbacha (1660–1738), velkého propagátora blahořečení Jana Sarkandera.

Na Sarkanderově piedestalu [66] je vytvořena nápisová kartuš s lasturou v horní části nesoucí nepůvodní nápis „*BEATUS JOHANNES SARCANDER*“, který na soklu vznikl dodatečně až po úspěšném Sarkanderovu blahořečení. Tělo martyra je výrazně prohnuté k pravé straně, levou ruku si tikne k srdci, ve svěšené pravici podél těla drží kvadrátek. Krajka rochety je precizně provedena v detailech, stejně jako zdobená štóla. Hlava s jemně vlnitými vlasy a upraveným vousem je mírně zakloněna.

[65] Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander*, 1734–1751, kámen. Buchlovice, areál zámku.

[66] Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander* – detail podstavce, 1734–1751, kámen. Buchlovice, areál zámku.

31. KRESBA STŘELECKÉHO ŠTÍTKU M. F. DEÜERERA S MINIATUROU JANA SARKANDERA FILIP SATTLER

1735–1738

Lavírovaná kresba ve spolkovém rukopise *Eigentlicher Vermerk* – kniha střeleckého bratrstva v Olomouci z let 1735-1738; 300 × 190 mm

Olomouc, Vlastivědné muzeum

Literatura: Hošková 1995, s. 12; Burian 1996, s. 118-120; Togner 2008, s. 80.

Jedno z nejstarších Sarkanderových zobrazení ve formě tepané drobné plastiky zaznamenáváme na střeleckém štítku olomouckého bratrstva z roku 1704. Předlohou této práci byla kovotepci bezpochyby rytina J. Tscherninga vytvořená podle návrhů

olomouckého augustiniána A. M. Lublinského, známá jako frontispis knihy Jiřího Protivína ze Žalkovic. Autorem kresby [67] je Filip Sattler (1695–1738), olomoucký pozdně barokní autor, který se věnoval převážně sochařství. Sattler mezi lety 1735-1738 vypracoval kresebnou dokumentaci zhruba půl stovky tzv. střeleckých štítků olomouckého spolku ostrostřelců. Tento soubor je významný pro svoji dokumentační přesnost zachycení tradičních štítků od roku 1553 až do Sattlerovy přítomnosti. Lavírované kresby vykazují bravurní kreslířské schopnosti autora.

Sarkander je podán se sepjatýma rukama, oblečený v kleriku s reverendou přes ramena, pod levou paží drží výrazný klíč jako neklamný symbol mučednictví za dodržení zpovědního tajemství. Martyr je posazen naproti rohu stolu, na němž je krucifix a zavřená kniha. V zrcadlově obrácené pozici pak Jana Sarkandera zachycuje štítek z roku 1727 [68], který i přes papežův zákaz ukazuje kněze se svatozáří kolem hlavy.

[67] Filip Sattler, *Střelecký štítek M. F. Deüerera s miniaturou Jana Sarkandera*, 1735-1738, lavírovaná kresba. Vlastivědné muzeum v Olomouci.

[68] Filip Sattler, *Střelecký štítek s miniaturou Jana Sarkandera*, 1735-1738, lavírovaná kresba. Vlastivědné muzeum v Olomouci.

32. SV. JAN SARKANDER

FRANTIŠEK JOSEF SEITEL PODLE SEVERINA TISCHLERA

1735–1740

Maletínský pískovec; životní velikost

Objednavatel: Děkan Ondřej Richter

Nápis: „*D. T. O. M. / HONORI / B. VIRGINIS OB FVGATOS OPE
ILLIVS AB VRBE / HVSSITTAS HVNNOS PESTEM IGNIS SOPITA
ITERATO / INCENDIA / ET VENERATIONI PERENNI /
SINGVLARIS VRBIS TVTELARIS DIVI PATRONI / IOANNIS
NEPOMVCENI / INSIGNE HOC OPVS POSTERIS IN /
AEDIFICATIONEM / EVOTO EXSTRVXIT / VRBS REGIA
VNCZOVIENSIS OPE INCLIJTI SENATVS / AC DECANI LOCI
HVIVS ANDRAEAE ANTONIJ RICHTER.*“

Uničov (okr. Olomouc), Masarykovo náměstí, Mariánský sloup

Prameny: Tikal 2007a; Tikal 2008.

*Literatura: Krajča – Šorm 1939, s. 277-279; Medliková 1971, s. 56;
Pavliček 2006, s. 48; Orálková 2008, s. 66-74; Slouka 2010, s. 204.*

Velkoryse rozvržený monument stojící v blízkosti městské radnice byl stavěn od roku 1729, kdy došlo k položení základního kamene, budování se však na několik let zastavilo kvůli válkám s Pruskem a dále pokročilo až v roce 1735. Stavba byla symbolickým poděkováním za záchranu města roku 1424 před Husity a před Kumány roku 1463. Zároveň se stala památkou na oběti morové nákazy, která si v roce 1714 vyžádala v Uničově na 176 obětí – děkovný latinský nápis je umístěn při patě architektury sloupu na severní straně, jeho překlad zní: „*Bohu třikrát nejlepšímu a největšímu a ke cti blahoslavené Panny Marie za to, že svou pomocí od města zahnila husitské Huny, mor a ohněm opakovaně roznícené požáry, a k věčné úctě jedinečného ochranného patrona města Jana Nepomuckého toto význačné dílo potomkům záslužně*

vystavělo město a uničovská radnice s přičiněním slovatného senátu (městské rady) a zdejšího děkana Ondřeje Antonína Richtera.“ Podnět k vybudování sloupu dal uničovský děkan Ondřej Richter společně s bratrstvem Panny Marie a sv. Jana Nepomuckého („*Zu Ehren der heiligsten Jungfrau maria und des heiligen Johann von Nepomuck*“), původně byl sloup zamýšlen jako oslava sv. Jana Nepomuckého, později bylo rozhodnuto o zasvěcení Panně Marii. Richter byl nástupcem děkana F. L. Panenky, který na stavbu monumentu přispěl roku 1727 částkou 150 zlatých, v těchto sbírkách nový děkan dále pokračuje. Volba místa pro budoucí mariánský sloup byla tématem zasedání uničovské rady dne 12. července 1729, na podzim již dochází k položení základního kamene památníku severně od radnice.

Autorem tohoto významného díla je Severin Tischler (1705–1742/43), který zde fungoval se svými dvěma spolupracovníky, po jeho smrti sloup dokončuje Jiří Antonín Heinz (1698–1759) – zachovala se smlouva ze dne 13. listopadu 1735 podepsaná Tischlerem na zhotovení 13 velkých figur, včetně Panny Marie, 19 dětí, 8 apoštolů a 3 reliéfů za částku 522 zlatých. Sochař František Josef Seitel vytvořil podle Tischlerových modelů většinu figur z prvního patra sloupu a figury v nikách, jedinou volně stojící Tischlerovou sochou je sv. Bartoloměj. Dílenský pomocník Ignác Winkler pak zhotovil figury osmi andílků rozmístěných na balustrádě. Socha bývalého uničovského farníka Jana Sarkandera je osazena na sloupu v prvním podlaží, společně s postavami sv. Bartoloměje, sv. Karla Boromejského a sv. Jakuba. K dokončení a vysvěcení sloupu došlo roku 1743. Sv. Jan Sarkander [69] je podán v nadživotní velikosti, figura je modelována v mírném kontrapostu. Světec svírá v pozdvižené pravici atribut kříže, v lehce odsazené levé ruce pak přidržuje biret. Jan je zobrazen s krátkými vlasy, hlava je stočena k pravému rameni a je nepatrně zakloněna. Obličej je modelován s výraznými lícními kostmi, s pootevřenými

ústý a pohledem upřeným ke kříži. Postava je oděna do dlouhého roucha a splývavé řasnaté rochety lemované štolou.

[69] František Josef Seitel podle Severina Tischlera, *Sv. Jan Sarkander*, 1735-1740, pískovec. Uničov, Masarykovo náměstí, mariánský sloup.

33. SV. JAN SARKANDER PŘED VÍTĚZNÝM KRISTEM SEVERIN TISCHLER

1735–1740

Maletínský pískovec, rozměry 256 × 110 cm

Objednavatel: Děkan Ondřej Richter

Nápis: „*PRIMVS V. SARCANDRI LABOR IN VINEA DNI
NEOSTADIJ*“

Uničov (okr. Olomouc), Masarykovo náměstí, Mariánský sloup

Prameny: Tikal 2007b.

*Literatura: Krajča – Šorm 1939, s. 278; Orálková 2008, s. 66-74;
Pavlíček 2006, s. 48.*

Reliéf [70] je situovaný při patě architektury na východní straně. Je rozvedený do šířky a znázorňuje výjev *Sv. Jan Sarkander před*

Vítězným Kristem, jejichž postavy jsou vytesány v centru kompozice. V oblacích klečící Sarkander je podán s výrazným gestem levé ruky, kterou vztahuje ke Kristu, ten levicí přidržuje mohutný kříž na svém těle, druhou ruku pak pozvedá směrem ke světcí. Ústřední téma dotvářejí andělské postavy po stranách, polopostava anděla, která je situována při dolním okraji reliéfu, svírá rozvinutou pásku s vysekaným nápisem: *PRIMVS V. SARCANDRI LABOR IN VINEA DNI NEOSTADIJ*. To v překladu znamená: „První Sarkanderova práce na vinici Páně v Uničově.“ V pravém dolním rohu scény je spodobněno téma zpovědi, po stranách centrálního reliéfu jsou protějškově uplatněné ornamentální reliéfy tvořené vegetabilními dekory. Objevuje se zde pro Tischlera charakteristicky vláčná draperie s mnoha zákruty a vrypy, postavy jsou jednoduše graficky modelovány.

[70] Severin Tischler, *Sv. Jan Sarkander před Vítězným Kristem*, 1735-1740, pískovec. Uničov, Masarykovo náměstí, mariánský sloup.

34. SV. JAN SARKANDER

JIŘÍ ANTONÍN HEINZ

Kolem 1735

Dřevo, polychromie; celková výška 245 cm; výška sochy 175 cm
Původem z Olomouce, Ostružnické 27 (do 1937), dnes kostel sv. Mořice v Olomouci.

Olomouc, římskokatolická farnost sv. Mořice

Prameny: Evidenční list movité kulturní památky, poř. č. 4644.

Literatura: Krsek – Kudělka – Stehlík – Válka 1996, s. 392–397; Jakubec – Perůtka 2010, s. 185, č. kat. 67; Zápalková 2011, s. 78.

Na barokně tvarovaném soklu obdélníkového půdorysu stojí v kontrapostu výrazně esovitě prohnutá postava Jana Sarkandera [71] v tradiční ikonografii. Je představen jako kněz v černém taláru a krajkové rochetě se štólou přehozenou kolem krku. Levá noha je výrazně pokrčená, opírá se o shluk mraků vycházejících z profilovaného podstavce, který zprava celý zakrývají. Nynější osazení na nízkém piedestalu je pravděpodobně nepůvodní a souvisí s přesunem sochy do svatomořického kostela. Kompozice je podřízena zachycení gesta, kdy Sarkander v extatickém postoji hledí k nebesům. Prudký záklon hlavy s pohledem upřeným vzhůru doprovází živá a široce rozvedená gestikulace rukou, levice je ve výši ramen, pravá ruka je vztažena do úrovně boku. Celá figura působí expresivním dojmem, ač je zhotovena zcela realisticky s detailně zpracovaným rouchem, který je materiálově diferencován a logicky traktován. Této expresivitě napomáhá světcův výraz, jenž zcela odpovídá okamžiku duchovního vytržení – modelace tváře i postoje zachycuje niterní prožitek postavy. Uspořádání těla vychází z oblíbené vrcholně barokní sochy sv. Longina od Berniniho, která je umístěná v křížení baziliky sv. Petra v Římě. Jiří Antonín Heinz (1698–1759) ve svém díle celou figuru zjemňuje

měkce splývavou draperií šatu, čímž se odklání od forem vypjatého vrcholného baroka. Socha je zpracována pro čelní pohled, zadní část je dlabaná [72], přesto však působí plně plasticky. Lze tedy předpokládat, že byla původně součástí větší, snad oltářní kompozice. Objevuje se i možnost, která prvotní umístění díla klade do prostoru kaple sv. Vavřince v kostele P. Marie na Předhradí či jako součást barokního vybavení kaple Všetech svatých mučedníků.

Tuto dřevořezbu poprvé spojil s tvorbou Jiřího Antonína Heinze Miloš Stehlík, který ji datoval do 30. let 18. století, svým vznikem odpovídá soše sv. Jana Nepomuckého z bočního oltáře v chrámu sv. Mořice z roku 1733, ve kterém je i druhotně osazena socha sv. Jana Sarkandera. Obě figury charakterizuje realistické pojetí formy a dokonalé zachycení daného okamžiku. Paralely s tímto dílem nacházíme především v pozdějším znojemském sochařově působení.

[71] Jiří Antonín Heinz, *Sv. Jan Sarkander*, kolem 1735, dřevo. Olomouc, kostel sv. Mořice.

[72] Jiří Antonín Heinz, *Sv. Jan Sarkander* – detail zadní části, kolem 1735, dřevo. Olomouc, kostel sv. Mořice.

35. SV. JAN SARKANDER

JAN ANTONÍN RICHTER

40. léta 18. století

Dřevo, zlacení; výška 93 cm

Původem z katedrály sv. Václava v Olomouci – oltáře Panny Marie v proboštské sakristii.

Olomouc, římskokatolická farnost sv. Václava, sakristie, sousoší Panny Marie Immaculaty

Literatura: Jakubec – Perůtka 2010, s. 199; č. kat 84.

Oltář Panny Marie [73] v proboštské sakristii olomoucké katedrály sv. Václava je jednou z mála dochovaných součástí původního barokního vybavení, která se stále nachází na svém místě. Na jednoduché dřevěné menze ve tvaru sarkofágu je osazen oltářní nástavec tvořený trojicí dvoustupňových hranolových podstavců, které jsou vzájemně konkávně propojeny. Dřevěná část je zdobena zlacenými dekorativními ornamenty využívajícími pozdně barokní motivy mušlových hřebínků, rokajů a výplňových mřížek. Centrální podstavec je vyšší a širší než postranní, nese sochu ústřední figury Panny Marie Immaculaty. Doprovodné postavy sv. Jana Nepomuckého vlevo a sv. Jana Sarkandera vpravo jsou provedeny v menším měřítku. Spodní partie podstavců zároveň slouží jako relikviáře.

Figura sv. Jana Sarkandera [74] je modelována v prostorově otevřené kompozici s rozpaženými rukama a v kontrastu s předkročenou pravou nohou ohnutou v kolenu. V levé ruce světec objímá knihu, na které je položený kříž s palmovou ratolestí. Oděv je v bohatě zřasené kněžské roucho s hlubokými záhyby podtrhujícími esovitou linku probíhající tělem, mírně zakloněnou hlavu s pootevřenými ústy zdobí kruhová svatozář. Dílo lze připsat olomouckému sochaři Janu Antonínu Richterovi (1712–1762), který

prošel učením u Jana Sturmera (1675–1729). Datace pak spadá do čtyřicátých let 18. století, kdy se Richter intenzivně podílel na vybavování interiéru olomouckého dómu. Pro Richterovo autorství hovoří rokokové zdobnění měřítka s dekorativně pojatým povrchovým zpracováním, štíhlý kánon figur, malé hlavy postav a vysoce položený pas.

[73] Jan Antonín Richter, *Sousoší Panny Marie Immaculaty*, 40. léta 18. století, dřevo. Olomouc, kostel sv. Václava, sakristie.

[74] Jan Antonín Richter, *Sousoší Panny Marie Immaculaty* – detail sv. Jana Sarkandera, 40. léta 18. století, dřevo. Olomouc, kostel sv. Václava, sakristie.

36. SV. JAN SARKANDER

JAN JIŘÍ SCHAUBERGER (?)

Kolem 1740

Křídový pískovec; mírně nadživotní velikost

Holešov (okr. Kroměříž), průčelí kostela Nanebevzetí Panny Marie

Literatura: Vejrostová 2013, s. 18.

Autory sochařské výzdoby kostela byli významní sochaři Ondřej Zahner a Jan Jiří Schauberger, kteří byli v příbuzenském vztahu (švagři). Socha [75] v průčelní nise holešovského kostela postrádá klasický výraz obličeje, který je natolik typický pro Zahnerovu tvorbu, z toho důvodu je jako možný autor díla označen druhý jmenovaný. Jan Jiří Schauberger (1700 (?) – 1744) byl vrcholně barokním sochařem, štukatérem a malířem působícím převážně na Moravě, který prošel školením u Jana Sturmera (1675–1729). Schaubergerovy figury jsou prostorově uzavřené a střídmé v gestikulaci, jeho malířský styl s plastickým projevem se spojuje do celistvé souhry. Ve fyziognomii postav je patrný vliv italského a rakouského barokního sochařství. Pro Schaubergerovo autorství jasně odkazuje detail pravé ruky držící spodní část krucifixu. Totožné uspořádání ruky je použito v soše *Sv. Felixe z Kantalicia* [76] z 30. let 18. století na hradě Pernštejn. Velká podoba se objevuje i ve výrazu obličeje a v detailu nosu, který je naprosto totožný.

Světec je klasicky oděn do kleriky s reverendou přes ramena, kolárkem a biretem. Zaujímá výrazný kontrast, který umocňuje zřasený a výrazný ohyb pláště, který ohraničuje povystrčené koleno. Doplnky v rukou tvoří korpus kříže a zamčená kniha. Skulptura je vytvořena pro pohled, hlava je skloněna k divákovi, kam směřuje

i Janova tvář s propracovaným vousem a velmi vážným výrazem, který je umocněn vytesanými vráskami v obličejové partii.

[75] Jan Jiří Schaubeger (?), *Sv. Jan Sarkander*, kolem 1740, pískovec. Holešov, průčelí kostela Nanebevzetí Panny Marie.

[76] Jan Jiří Schaubeger, *Sv. Felix z Kantalicia*, 30. léta 18. století, pískovec. Hrad Pernštejn.

37. SV. JAN SARKANDER AUTOR NEZNÁMÝ

Kolem 1740

Pískovec, mírně nadživotní velikost.

Dobromilice (okr. Prostějov), most přes říčku Brodečku v západní části obce

Prameny: Evidenční list nemovité kulturní památky, poř. č. 5514, 5515.

Literatura: Samek 1994, s. 378; Josef 2002, s. 124; Orálková 2012, s. 69–70.

Socha [77] je osazena v předpolí na samostatném hranolovém soklu barokního, nově upraveného mostu. Mělké vodní koryto překračují tři valené oblouky o stejných rozměrech, vozovka je vymezena plnou zídkou. Při vjezdu na mostech ze vsi je na piedestalu osazen Sarkander, jeho protějškovou sochu tvoří sv. Jan Nepomucký, obě sousoší pocházejí z první poloviny 18. století a klečí na obláčcích s okřídlenými hlavičkami. Sokl čtvercového půdorysu, jehož stěny jsou členěny pravoúhlými vpadlinami, je ukončen vyloženou římsou, na kterou dosedá oblačná základna, u Jana Sarkandera se dvěma okřídlenými hlavičkami andílků. Moravský mučedník [78] v životní velikosti klečí na obou kolenou, kdy pravé má mírně předsunuto kupředu. Oděný je v kněžském rouchu se štólou, typickým kolárkem se stuhou kolem krku a biretem na hlavě. V levé ruce drží zavřenou knihu opřenou o bok, druhá ruka je volně svěšena podél těla. Hlavu má mírně potočenou k pravému rameni. Draperie je zřasená v bohatých vertikálních záhybech, šat je propracován do jemných detailů. Celá figura je obrysově uzavřena a esovitě prohnutá.

[77] Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander*, kolem 1740, pískovec. Dobromilice, most.

[78] Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander* – detail, kolem 1740, pískovec. Dobromilice, most.

38. SV. JAN SARKANDER ONDŘEJ ZAHNER

1742

Pískovec; výška cca 600 cm

Objednavatel: Jan Tomaščík

Nápis na čelní straně soklu: *POSTAVENO NÁKLADEM / P. Jana TOMAŠTÍKA / Z HOLEŠOVA / ZEMŘELÉHO L. P. 1442 //*

Jankovice (okr. Kroměříž), při staré poutní cestě na Sv. Hostýn, sousoší Sv. Anny Samotřetí

Prameny: Jemelková – Orálková 2001, s. 113.

Literatura: Stehlík 1967, s. 39–49; Kroupa 2002, s. 59; Jemelková – Zápalková 2009, s. 29, 104.

Pískovcové sousoší [79] je dílem, které dodnes neztratilo svůj původní krajinný rámec. Roku 1742 bylo osazeno za Jankovicemi při staré obchodní a poutní cestě z Holešova do Bystřice pod Hostýnem a odtud pak na Svatý Hostýn. Donátorem byl holešovský kupec a měšťan Jan Tomaščík, který na daném místě údajně unikl

svým vrahům, které si na něj najala jeho o mnoho let mladší manželka. Podle vyprávění se tak mělo stát v předvečer svátku sv. Anny, jako poděkování za záchranu života věnoval Tomašík peníze na postavení památníku zasvěceného sv. Anně.

Sousoší je 6 metrů vysoké, autorem je olomoucký sochař Ondřej Zahner (1709–1752). Zahner vytvořil toto pozoruhodné dílo v době, kdy v Holešově pracoval na výzdobě tamního farního kostela. Na mohutném hranolovém soklu s bočními volutovými křídly je umístěna na vyvýšeném středovém nástavci skupina sv. Anny s Pannou Marií a malým Ježíškem, ke kterému se Anna sklání a žehná. Zleva je sousoší adorováno sv. Janem Sarkanderem [80], který nebyl vybrán náhodně, ale zcela účelně, protože za svého života působil v nedalekém Holešově. Zprava je na postranním piedestalu umístěna dvojice andílků, kterým u nohou leží dvě knihy v bohatých vazbách. Jednotlivé svazky symbolizují Písmo – uzavřená kniha vzadu odkazuje na Starý zákon (již byl naplněn), naopak pootevřená kniha vepředu představuje Nový zákon (má ke svému naplnění teprve dospět). Andílci v ruce drží světcovy insignie – kříž a svazek obilí. Reliéfní kartuš v přední stěně soklu obsahuje novodobý pamětní nápis vytvořený na desce z bílého mramoru. V sochařsky bravurně zpracovaném díle Zahner prokazuje schopnost kompozičního i dějového provázání vícefigurální scény. Opravy sousoší proběhly v letech 1964 a 1997, kdy dílo zrestauroval akademický sochař Hořínek.

[79] Ondřej Zahner, *Sv. Anny Samotětí* – detail sv. Jana Sarkandera, 1742, pískovec. Jankovice, při staré poutní cestě na Sv. Hostýn.

[80] Ondřej Zahner, *Sv. Anna Samotětí*, 1742, pískovec. Jankovice, při staré poutní cestě na Sv. Hostýn.

39. SV. JAN SARKANDER DOPORUČUJE ZAKLADATELE ŠPITÁLU POD MARIÁNSKOU OCHRANU

KAREL JOSEF AIGEN

Kolem 1745

Olej, plátno; 222 × 126 cm

Náměšť nad Oslavou (okr. Třebíč), špitální kaple sv. Anny

Literatura: Samek 1999, s. 633; Ariječuk 2009, s. 97–100.

V retabulu mariánského oltáře je zasazen obraz [81] znázorňující sv. Jana Sarkandera poroučejícího do ochrany Madony s dítětem zakladatele špitálu Jana Leopolda Kuefsteina (1676–1745) s jeho manželkou Marií Františkou hraběnkou Kuefsteinovou, rozenou

Kollonitschovou. Manželé na počátku 40. let 18. století přistoupili ke stavbě špitálu pro nemocné, jehož součástí byla kaple sv. Anny (vysvěcená v červenci roku 1745). Pro boční oltář byl objednan výše zmíněný obraz, který byl dlouhou dobu přisuzován Paulu Trogerovi (1698–1762) – Trogerovo autorství obrazu, zmiňované opakovaně Cerronim a následně dále přejímané, bylo odmítnuto teprve v souvislosti s přípravou malířovy monografie, vybavené obsáhlým katalogem děl.

Za autora plátna [82] byl posléze označen Karel Josef Aigen (1685–1762), vyškolený v Olomouci a následně ve Frankfurtu nad Mohanem, který se po učení natrvalo usazuje ve Vídni. Přesvědčivým motivem připsání tohoto díla Karlu Josefu Aigenovi se vedle charakteristického a neměnného rukopisu umělce ukazuje i evidentní souvislost náměšťského obrazu s malířovým signovaným a rokem 1740 datovaným obrazem *Sv. Iva z Chartres jako prosebníka před Pannou Marií*, jenž byl objednaný Janem Leopoldem Kuefsteinem pro boční oltář farního kostela v Grossweikersdorfu. Základní kompozici tamní malby, tvořenou postavou klečícího a k Panně Marii s Ježíškem se modlitbou obracejícího světce, přenesl Aigen na obraz mučedníka v náměšťské kapli, kde světecká postava vystupuje ve zcela stejné póze tentokrát v roli prostředníka a poručníka mezi Madonou s dítětem a klečícími manželi Kuefsteinovými jako zakladateli špitálu sv. Anny. Kvůli tomuto shodnému uspořádání bývá v některé literatuře Sarkanderova figura z náměšťského plátna označována taktéž za sv. Iva z Chartres, patrona právníků. V postavách manželského páru malíř osvědčil své portrétní schopnosti. Pozadí obrazu tvoří krajinné panorama s náměšťským zámkem.

[81] Karel Josef Aigen, *Sv. Jan Sarkander doporučuje zakladatele špitálu pod mariánskou ochranu*, kolem 1745, olej, plátno. Náměšť nad Oslavou, špitální kaple sv. Anny.

[82] Karel Josef Aigen, *Sv. Jan Sarkander doporučuje zakladatele špitálu pod mariánskou ochranu*, kolem 1745, olej, plátno. Náměšť nad Oslavou, špitální kaple sv. Anny.

40. SV. JAN SARKANDER IGNÁC LENGELACHER

Kolem 1745

Vápenec; podživotní velikost

Mikulov, pilíř vstupní brány na hřbitov u kostela sv. Václava

Literatura: Krsek – Richter – Stehlik – Zemek 1971, s. 193–194.

Patrně v polovině čtyřicátých let Ignác Lengelacher (1698 – kolem 1780) prováděl plastickou výzdobu bočních prostorů proboštského kostela sv. Václava v Mikulově. Vybavením dvou kaplí (Panny Marie Loretánské a Panny Marie Bolestné) jeho zakázka neskončila, vytvořil i dvě externí skulptury pro areál kostela. Pilíře vstupní

brány na hřbitov kostela sochař osadil figurálními zdobnými prvky v podobě dvou soch sv. Jana Nepomuckého a sv. Jana Sarkandera [83] (bývá mylně označován za sv. Františka Xaverského). Obě postavy jsou zhotoveny z vápence v drobnějším měřítku. Jan Sarkander je oděný v typický oděv s kvadrátkem na hlavě, v pravé ruce objímá korpus kříže, v levici pak přidržuje knihu a kovovou palmovou ratolest.

[83] Ignác Lengelacher, *Sv. Jan Sarkander*, kolem 1745, vápenec. Mikulov, pilíř vstupní brány na hřbitov u kostela sv. Václava.

41. SV. JAN SARKANDER

ONDŘEJ ZAHNER

1745–1752

Mladějovský pískovec; výška 260 cm

Olomouc, Horní Náměstí, sloup Nejsvětější Trojice

Prameny: Lenhart – Stárek 1973, nestr.

Literatura: Krajča – Šorm 1939, s. 268–273; Jemelková – Ondrušková – Zápalková 2008, s. 71–72; Jemelková – Zápalková 2009, s. 30–34; Jakubec – Perůtka 2010, s. 196; Slouka 2010, s. 156.

Iniciátorem stavby sloupu byl olomoucký měšťan a sochař Václav Render (1669–1733), který roku 1716 dal městské radě revers o stavbě velkolepého trojičního sloupu na paměť přetrpěného moru ve městě. Idea sloupu akcentuje oslavy církevních tradic města, což je na monumentu představeno ikonografickým programem se světcí, kteří mají k Olomouci vztah, ať už svým přímým působením, nebo tím, že jsou patrony významných olomouckých kostelů a církevních společenství. Celá stavba trvala 38 let a stála v té době neuvěřitelných 150 000 zlatých. Sousoší je 35 m vysoké, bohatě členěnou architekturu zdobí osmnáct postav světců v nadživotní velikosti, mezi kterými je zobrazen i sv. Jan Sarkander, který byl právě s Olomoucí velmi úzce spjatý. Rozhodnutí umístit do tak velkolepého celku postavu muže, který v té době nebyl ani blahoslavený, bylo velmi riskantním krokem, který mohl vést až k problémům s papežským stolcem. Jeho mučednický kult v Olomouci byl ale natolik silný, že byl i přesto do celkové kompozice začleněn.

Autorem figur je významný olomoucký sochař Ondřej Zahner (1709–1752), který prošel studiem na vídeňské akademii. Čtyřicátá léta 18. století byla pro Zahnerovu tvorbu plodným uměleckým obdobím, do kterého se řadí i nejvýznamnější zakázka jeho života, tedy sochařská výzdoba Čestného sloupu Nejsvětější Trojice. Smlouvu podepisuje v září roku 1745, podle ní má zhotovit osmnáct kamenných soch světců, dvanáct skulptur andílků, sousoší Panny Marie Nanebevzaté s dvěma anděly po stranách, modely sousoší Nejsvětější Trojice a Archanděla Michaela a zároveň šest reliéfů apoštolů. Výběr světců, kteří mají konkrétní vztah k Olomouci, akcentuje oslavy církevních tradic města. Sarkanderova skulptura [84] je osazena v druhém patře, v rukou svírá lilii jako symbol čistoty. Jak je tomu v Zahnerově tvorbě typické, používá zde vytříbené sochařské tendence zbavené vrcholně barokního pathosu. Ve výrazu světce tlumočí jeho vnitřní citový prožitek s lehkým

úsměvem na rtech. Autorův rukopis je jasně čitelný v obrysové malebnosti a vroucném výrazu, který je pro jeho modelování tváří natolik charakteristický. Plně plastická figura je oděna do bohaté a dynamicky pojaté draperie, která přese všechno působí vzdušným a odlehčeným dojmem. V traktaci a modelaci tvarů si sochař pohrává s hrou světla a stínů. Na stejném podlaží v bezprostřední blízkosti je osazena i postava sv. Jana Nepomuckého, který má obdobnou fyziognomie tváře.

[84] Ondřej Zahner, *Sv. Jan Sarkander*, 1745-1752, pískovec. Olomouc, Horní náměstí, sloup Nejsvětější Trojice.

42. SV. JAN SARKANDER

AUTOR NEZNÁMÝ

1748–1750

Mladějovický pískovec, výška 70 cm

Vrbátky (okr. Prostějov), kaple sv. Floriána, atika

Prameny: Werkmann 1995.

Literatura: Orálková 2012, s. 496.

Socha sv. Jana Sarkandera [85] je umístěna na pilíři vpravo na atice barokní kaple sv. Floriána z poloviny 18. století. Vznikla společně s postavami sv. Jana Nepomuckého v nice a sv. Karla Boromejského v levé části atiky v rozmezí let 1748–1750, kdy byla kaple dokončena a slavnostně vysvěcena. Jan Sarkander je oblečen do kněžského roucha se zdobenou štolou, levicí přidržuje knihu uzamčenou visacím zámekem – odkaz na jeho kult mučedníka zpovědního tajemství. Pravou ruku si tiskne k srdci, tělem probíhá výraznější esovitá linka zdůrazněná předkročenou levou nohou. Hlava s kvadrátkem je mírně skloněna k pravému rameni. Figura byla roku 1995 restaurována sochařem Werkmannem.

[85] Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander*, 1748-1750, pískovec. Vrbátky, kaple sv. Floriána, atika.

43. OSLAVA SV. JANA SARKANDERA

IGNÁC GÜNTHER nebo JIŘÍ ANTONÍN HEINZ (?)

1749

Maletínský pískovec; nadživotní velikost

Fulnek (okr. Nový Jičín), náměstí J. A. Komenského, kašna

Prameny: Evidenční list nemovité kulturní památky, poř. č. 40354 / 8-1566.

Literatura: Samek 1994, s. 459.

Kašna stojí v severozápadním rohu fulneckého náměstí poblíž radnice a představuje jedinou dochovanou barokní kašnu na Novojičínsku. Jedná se o kvalitní práci neznámého sochaře, jež bývá v literatuře připisována Jiřímu Antonínu Heinzovi (1698–1759). Podle mého soudu by se v otázce autorství mělo uvažovat o Ignáci Güntherovi (1725–1775), německém sochaři a řezbáři pracujícím v intencích bavorského rokoka. Jeho tvorba se vyznačuje extatickými postavami v elegantním postoji s protáhlými proporcemi a úhlovým uspořádáním záhybů oděvu a draperie. K této domněnce o autorství přispívá především jasná shoda kompozic u postavy Jana Sarkandera [86] z fulnecké kašny s dřevořezbou Güntherovy *Panny Marie Immaculaty* [87] z doby kolem roku 1750, tedy se stejného časového vymezení, která je nyní vystavena v berlínském Bode Museu. Günther byl sice sochařem pracujícím převážně ve dřevě či štuku (kamenné skulptury z jeho rukou v podstatě žádné neznáme), ale stejná typika tváří fulneckého Sarkandera s postavami Güntherových děl jasně dokládá autorovu spojitost s moravským sousoším, byl tedy minimálně původcem modelu či návrhu sousoší, podle kterého monument vznikl.

Ve středu čtyřlísté vodní nádrže s vydutými stěnami je situováno na vysokém třístranném podstavci sousoší sv. Jana Sarkandera zachycující okamžik světcovy apoteózy. Sokl je komponován na půdorysu trojúhelníku s okosenými vrcholy. Na

nárožích podstavce se nachází volutová křídla se zavěšenými festony, která lemují jednotlivé strany soklu, kde jsou zobrazeny dekorativní rámce s reliéfy ilustrujícími konkrétní scény světcova umučení (výjevy na sebe navazují zleva doprava). Celý podstavec je završen profilovanou římsou. Figura světce je komponována do vláčné esovité linie klečící na stylizovaném oblaku. Je prostovlasá s řídkým vousem na bradě a oděná v kanovnickém rouchu se štólou. Krajčované lemy rochety jsou na zápěstích ohrnuté, což utváří působivý detail a realistický vzhled šatu. Sarkanderovy ruce jsou rozpažené, pravá ruka pozvedá k očím kovaný křížek, svěšená levice drží biret nad hlavou andílka zobrazeného u Janových nohou, ten drží v ruce uzavřenou knihu. Druhý a větší andělský putti v popředí svírá slepou eliptickou a asymetrickou kartuši, jeho levé křídlo je zlomené [88]. Stejný motiv zlomeného křídla použil Günther i u skulptury *Chronos* [89] z let 1765–1770. Skupina je dále doplněna okřídlenými andělskými hlavami. Roku 1999 prošlo sousoší restaurováním akademickým sochařem Vojtěchem Míčou.

Všechny reliéfy jsou umístěny ve stejně zdobeném profilovaném rámu v horní části s volutami a akantovým listem uprostřed. Ve scéně *Sv. Jan Sarkander se hájí před tribunálem* [90] stojí světec v levé polovině výjevu před šestici soudců sedících kolem obdélného stolu znázorněného v perspektivní zkratce. Pět mužů má na hlavách pokrývky, poslední prostovlasý muž, sedící naproti diváka, zobrazuje postavu městského písaře Jana Scintilly, který má před sebou na desce stolu rozložený sešit a psací potřeby. Scéna se odehrává v interiéru s okny a průhledem na městskou architekturu (věž), který je v horní části ohraničen drapérií s erbem uprostřed.

Ústřední místo ve výjevu *Sv. Jan Sarkander je vyslýchán na mučidlech* [91] zaujímá skřípec s přivázaným světcem za obě ruce v zápěstí. Kolem beder má omotanou látku, která splývá až k jeho chodidlům. Před mučidlem sedí čtveřice mužů, mezi kterými je znovu zachycen městský zapisovatel, katolík Scintilla, jenž je jako

jediný prostovlasý (vyjma mučedníka). Ostatní sudí mají dobové městské šaty s límcí a klobouky. V levé části scény jsou dále zobrazeni dva vězeňští kati, jeden u kola natahující provaz, druhý pak pálicí Sarkanderův bok. Mučení je zasazeno do podzemního vězení, interiér je zde naznačen, okna již chybí.

Poslední reliéf představuje znázornění *Snímání sv. Jana Sarkandera z mučidel* [92] a navazuje na Sarkanderovo mučení, interiér i oděvy postav jsou shodné. Martyr je zrovna sundán ze skřipce, zezadu je přidržován dvěma katy, aby neupadl. Soudci jsou redukováni na dva muže, z nichž jeden sedí a hrozí pravicí Janovi, druhý stojí za ním.

[86] Ignác Günther (?), *Oslava sv. Jana Sarkandera*, 1749, pískovec. Fulnek, náměstí J. A. Komenského, kašna.

[87] Ignác Günther, *Panna Marie Immaculata*, kolem 1750, dřevo. Bode Museum v Berlíně.

[88] Ignác Günther (?), *Oslava sv. Jana Sarkandera* – detail anděla, 1749, pískovec. Fulnek, náměstí J. A. Komenského, kašna.

[89] Ignác Günther, *Chronos*, 1765–1770, dřevo. Bayerisches Nationalmuseum v Mnichově.

[90] Ignác Günther (?), *Oslava sv. Jana Sarkandera* – detail scény Sv. Jan Sarkander se hájí před tribunálem, 1749, pískovec. Fulnek, náměstí J. A. Komenského, kašna.

[91] Ignác Günther (?), *Oslava sv. Jana Sarkandera* – detail scény Sv. Jan Sarkander je vyslýchán na mučidlech, 1749, pískovec. Fulnek, náměstí J. A. Komenského, kašna.

[92] Ignác Günther (?), *Oslava sv. Jana Sarkandera* – detail scény Sv. Jan Sarkander je z mučidel snímán, 1749, pískovec. Fulnek, náměstí J. A. Komenského, kašna.

44. MODEL SOCHY SV. JANA SARKANDERA MORAVSKÝ SOCHAŘ

2. třetina 18. století

Dřevo, polychromováno, stříbřeno, zlaceno; výška 37 cm

Brno, Moravská galerie (inv. č. E 422)

Literatura: Kratinová 1986, č. kat. 44.

Dílo [93] bylo roku 1966 zakoupeno v brněnských starožitnostech společně s protějškovou figurou sv. Jana Nepomuckého. Drobná forma propůjčuje sošce hravě rokokový půvab. Postava je podaná v živém esovitém pohybu, řezbářsky je dílo propracováno do velmi jemných detailů. Sarkander je oproštěn od výrazných gestikulací, jeho forma je prostorově uzavřená. Ukazováček pravé ruky si tiskne k ústům, v levici drží uzavřenou knihu. Tento model sochy zapadá slohově do moravské sochařské tvorby. Vyznačuje se srdečností a lyrickou intonací.

[93] Moravský sochař, *model sochy sv. Jana Sarkandera*, 2. třetina 18. století, dřevo. Brno Moravská galerie (inv. č. E 422).

45. SV. JAN SARKANDER

ALEXANDER JELÍNEK

2. třetina 18. století

Mušlový vápenec; mírně nadživotní velikost

Stařeč (okr. Třebíč), u mostu přes Stařečský potok

Prameny: Evidenční list nemovité kulturní památky, pořadové číslo: 3058; 86965 / 7-3058.

Literatura: Věždová 2010, s. 67.

Když Jan Sarkander cestoval ze Štýrského Hradce do Velkého Meziříčí, patrně se vydal napříč krajem okolo Třebíče, neboť v obci Stařeč si ho lidé také připomínají. Je zde vztyčena socha Jana Sarkandera [94] od Alexandra Jelínka (1704–1743) z Kosmonos, který přibližně od roku 1728 pracoval na západní Moravě s centrem ve Velkém Meziříčí. Na základě formálních a rukopisných souvislostí s některými náměšťskými skulpturami lze tuto statui datovat do 2. třetiny 18. století (přibližně kolem roku 1740). Oba konce kamenného mostku v obci střeží kamenné svatojanské skulptury. Subtilnější Paganovu sochu sv. Jana Nepomuckého doplňuje poměrně mohutná a rozložitá, živým pohybem rozevlátá Jelínkova skulptura.

Sarkander stojí v kněžském rouchu s biretem na hlavě, plášť má přehozený přes pravou paži, cíp mu kryje levý bok. V levé ruce drží otevřenou knihu a pravou ruku má umístěnou před ústy v gestu mlčenlivosti. Působivým doplňkem skulptury je klečící putto [95] u pravé nohy světce, který v ruku drží okovy. Ten má kromě významového dokreslení i funkci kompoziční, kdy zmírňuje příliš mohutně působící šat figury. Socha andílka je tedy formálně vhodným kontrastem a zároveň svou bezprostředností i určitým prostředníkem směrem k divákovi. Tělem probíhá silný esovitý

pohyb. Hlava je zakloněná s vyrovnaným a blaženým výrazem ve tváři vzhlíží k nebi.

Rozměrné proporce a mohutná bohatá draperie je příznačná pro Jelínkovy pozdější práce. Na traktování oděvu se projevuje zvláštní a zároveň velmi typické, jakoby nelogické pomačkání struktury. Je možné, že je to jakýmsi důsledkem určité bezradnosti v pojetí těchto velkoplošných, tuhých a dosti málo členěných, zdaleka již ne braunovsky odvážně probíraných, vzdutých a prudce rozevlátých šatů, jak je tomu u autorových starších skulptur. Kromě stařečské sochy se tato charakteristika vztahuje i na Jelínkovy práce v Náměšti nad Oslavou (1740-1743) a v Otradicích (kolem 1740) [96]. Roku 1993 prošla socha restaurováním od sochaře V. Martináka.

[94] Alexander Jelínek, *Sv. Jan Sarkander*, 2. třetina 18. století, mušlový vápenec. Stařeč, u mostu.

[95] Alexander Jelínek, *Sv. Jan Sarkander* – detail andílka, 2. třetina 18. století, mušlový vápenec. Stařeč, u mostu.

[96] Srovnání:

Alexander Jelínek, *Sv. Jan Nepomucký*, 1740, mušlový vápenec, Otradice.

Alexander Jelínek, *Sv. Jan Sarkander*, kolem 1740, mušlový vápenec, Stařeč.

46. VÝJEVY Z MUČEDNICKÉ SMRTI JANA SARKANDERA AUTOR NEZNÁMÝ

1. polovina 18. století

Olej na dřevě; 160 × 130 cm

Olomouc, Vlastivědné muzeum (inv. č. O 2602)

Literatura: Nепublikováno.

Jedná se o nesignovanou olejomalbu na dřevě [97] z 1. poloviny 18. století, která je rozdělena na devět samostatných oválných osově souměrných polí, v nichž jsou zachyceny scény z mučednické smrti Jana Sarkandera. Každý výjev je očíslovaný a orámovaný zlatavou nápisovou páskou s latinským textem. Medailon s portrétem světce

je po stranách doprovázen znázorněním kozácké jízdy blížící se k městu Holešov.

První výjev [98] nese nápis „*I. R. D. IOANNES SARCANDER DE SKOCZOWA HOLESCHO: PARO:*“ a představuje nám modlíciho se Jana typu „*vera effigies*“ před vztyčeným krucifixem. Oděný je do černé kleriky s bílým límcem a manžetami rukávů. Nápadné je vysoké čelo a výrazná oční víčka.

Druhá scéna [99] v levém horním rohu je lemována textem „*2. EX ARCE TOWACZOV AD OLOMVCENSES CARCERES RAPITUR,*“ ten připomíná Janovo zatčení v Tovačově a jeho následný převoz do olomoucké městské věznice. Sarkander je zachycen v doprovodu sedmi mužů v dobových oděvech. Přicházející skupinku sledují další dva muži zpoza zamřížovaného okna.

Podélný ovál v pravém horním rohu [100] odkazuje na Sarkanderův výslech před šesti soudci sedícími kolem stolu, který je doplněn popisem „*3. SISTITVR PSEVDOCAPITANEO MORAVIÆ CETERISQVE ASSESSORIBVS.*“ Soudního řízení se účastní další tři přísedící zachyceni v soukromém rozhovoru.

Centrální motiv [101] je věnován Sarkanderovu mučení před soudním tribunálem v podzemní městské mučírně. Opis zní: „*4. CAVERNOSVS TORTVRARVM LOCVS IN PVBLICIS OLOMVCENSIBVS CARCERIBVS SITVS.*“ Celá scéna je perspektivně pojatá a účastní se jí velké množství osob. V centru výjevu je zachycen sedící syndik Scintilla u malého stolku s psacími potřebami. Působivým detailem jsou pohozené dva kabáty a meč v popředí výjevu u muže připravujícího horkou smolu. Tato scéna byla jasným inspiračním zdrojem pro plátno vzniklé kolem poloviny 18. století, za jehož autora je považován Ignác Raab [102, 111]. Jednotlivé prvky se zde opakují, zdárným příkladem je detail povalujícího se svršku s mečem u spodního okraje malby. Stejně je

utvářen i interiér mučírny s rozmístěným jednotlivých předmětů a figur, které jsou i téměř totožně oblečeny.

Pátý výjev [103] ve svislém medailonu znázorňuje zraněného Sarkandera po posledním výslechu ležícího v žaláři, jak je ošetřován dvěma muži. Text v nápisu zní: „5. *ODIOSE CURÆ LICTORIS SANANDUS TRADITVR.*“ Situaci jsou přítomné tři dámy ve stylových róbách, z nichž jedna jasně ukazuje svůj žal a utírá si slzy bílým kapesníčkem. Malíř si zde pohrál s detaily muskulatury polonahého světce.

V šesté scéně [104] je světec zachycen ve společnosti dalších tří postav, jak předčítá z rozevřeného breviáře, který mu přidržuje mladá dívka. Vedle něj sedí muž v měšťanském oděvu, který k němu zjevně hovoří. Poslední figura představuje spoluvězně z řad kněží, který taktéž čte z rozevřené knihy ležící na lavici před ním. Opis medailonu jest: „6. *VIRIBVS PRIVATVS ILENVSQ DOLORIBUS TAM NVMQVAM PENSVM SACRARVM PRECVM OMITIT.*“

Sedmý medailon [105] je věnován smrti Jana Sarkandera po poslední tortuře, kdy umírá ve své cele. Scéně jsou přítomni dva kněží, muž v městském oděvu a jeden ze Sarkanderových spoluvězňů. Text s uvedením data Sarkanderova skonání zní: „7. *SACRAMENTIS MVNITVS OBDORMIVIT IN DOMINO XVII. MARTY. A. MDCXX.*„

Předposlední scéna [106] cyklu ukazuje pohřební průvod olomouckých měšťanů nesoucích černou rakev. Procesí je znázorněno v ulicích města, v pozadí je kostel Panny Marie na Předhradí, kde byl Jan Sarkander pochován. Výjev je doplněn nápisem s letopočtem: „8. *CORPVS MARTY: SEPVLVM XXIV MARTY. ANNO MDCXX.*“

Devátý medailon [107] ukazuje Mikuláše Sarkandera, Janova staršího bratra, jako zbožného člověka modlícího se před oltářem s obrazem Panny Marie s malým Ježíškem. Scéna je zasazena do

interiéru. Opis v orámování jest: „9. R. D. NICO: SARCAND: DE SKOCZO: GERMANVS MARTY: OBIERAT XXIX NOVEMB: A. MDCXXII.“ Překlad textu jako celku zní následovně: „Důstojný pán Jan Sarkander ze Skočova, holešovský farář z tovačovského hradu byl převezen (doslova unesen) do olomouckého vězení, postaven před soud pseudohejtmana Moravy a dalších přísedících a posazen do slujovitého místa muk ve veřejném olomouckém vězení. Předán nenávistné péči drába, aby byl uzdraven, zbaven sil za nesmírných bolestí nikdy neopomněl denní povinnost (úkol) svatých modliteb, posílen svátostmi zesnul v Pánu 17. března 1620. Tělo mučedníka bylo pohřbeno 24. března roku 1620. Ctihodný pán Mikuláš Sarkander ze Skočova, německý mučedník, zemřel 29. listopadu roku 1622.“

[97] Autor neznámý, *Výjevy z mučednické smrti Jana Sarkandera*, 1. polovina 18. století, olej, dřevo. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 2602).

[98] Autor neznámý, *Portrét Jana Sarkandera*, 1. polovina 18. století, olej, dřevo. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 2602).

[99] Autor neznámý, *Zatčení Jana Sarkandera*, 1. polovina 18. století, olej, dřevo. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 2602).

[100] Autor neznámý, *Sarkanderův výslech*, 1. polovina 18. století, olej, dřevo. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 2602).

[101] Autor neznámý, *Mučení Jana Sarkandera*, 1. polovina 18. století, olej, dřevo. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 2602).

[102] Viktorin Ignác Raab (?), *Výslech Jana Sarkandera v olomoucké mučírňe*, polovina 18. století, olej, plátno. Olomouc, Kněžský seminář, chodba.

[103] Autor neznámý, *Jan Sarkander v žaláři*, 1. polovina 18. století, olej, dřevo. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O

[104] Autor neznámý, *Jan Sarkander předčítá z breviáře*, 1. polovina 18. století, olej, dřevo. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 2602).

[105] Autor neznámý, *Smrt Jana Sarkandera*, 1. polovina 18. století, olej, dřevo. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 2602).

[106] Autor neznámý, *Pohřební průvod Jana Sarkandera*, 1. polovina 18. století, olej, dřevo. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 2602).

[107] Autor neznámý, *Ctihodný pán Mikuláš Sarkander*, 1. polovina 18. století, olej, dřevo. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 2602).

47. VERA EFFIGIES SV. JANA SARKANDERA

JAN ANTONÍN FREINDT

Kolem 1750

Mezzotinta, ruční papír; 420 × 390 mm

Značeno v kartuši: „*Chalcographus Olomucensis Ioannes Freündt*“

Praha, Národní galerie (inv. č. R 48 245)

Literatura: Jakubec – Perůtka 2010, s. 390; s. 422, č. kat. 291.

Dílo [108] je rytcovým darem pro olomouckého kardinála Ferdinanda Julia hrabě Troyera z Troyersteinu (1698–1758), který usiloval o obnovu světcova ustrnulého beatifikačního procesu, jenž byl zahájen olomouckým biskupem Wolfgangem Schrattenbachem (1660–1738) roku 1715. Kardinál Troyer vyhlásil nové úsilí o světcovo blahoslavení roku 1749, tedy rok po svém nastoupení na biskupský stolec. Na „*vera effigies*“ stojí polopostava Jana Sarkandera před mučidly, martyr s viditelnými ránami a opálenými boky vzývá jména „*Jesus, Maria a Anna.*“ Zobrazení je vloženo do bohatě zdobeného rokokového rámu se znakem biskupa v horní

části. Autorství grafiky je uvedeno v textu připojené kartuše „*Chalcographus Olomucensis Ioannes Freündt*“. Grafika je Petrou Zelenkovou kladena k roku 1750. Rytina je silně inspirována dřívější grafikou [109] Antonína Birckhardta (1677–1748), jež byla otištěna ve svazku *Oslava Marchionatus Moraviae Flumen* vydaného roku 1728 v Brně. Stejně je tomu i u ústřední grafiky [110] devoční koláže z 1. poloviny 18. století. Jasná shoda panuje v rozložení rukou, traktování bederní roušky a textu zasazeného do světelného paprsku směřujícího do nebes, v druhém případě do zamřížovaného okna.

[108] Jan Antonín Freindt, *Vera effigies Jana Sarkandera*, kolem 1750, mezzotinta. Národní galerie v Praze (inv. č. R 48 245).

[109] Antonín Birkhardt, *Vera effigies Jana Sarkandera*, 1728, mědirytina. Jan Felix Pacher, *Oslava Marchionatus Maraviae flumen [...]*. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura 34.391).

[110] Antonín Freindt a další, *Devoční koláž s vlepenými grafikami* – detail ústřední scény *Vera effigies Jana Sarkandera*, 1. polovina 18. století, mědirytina. Státní okresní archiv v Olomouci.

48. VÝSLECH JANA SARKANDERA V OLOMOUCKÉ MUČÍRNĚ

VIKTORIN IGNÁC RAAB (?)

Kolem 1750

Olej, plátno; 200 × 300 cm

Obraz původem z ambitu kostela sv. Michala v Olomouci.

Olomouc, Kněžský seminář, chodba

Prameny: Evidenční list movité kulturní památky, poř. č. 4831.

Literatura: Hošková 1995, č. kat. 1.

Obraz [102, 111] je laděný do hnědo-červených tónů a představuje scénu výslechu Jana Sarkandera útrpným právem. Obraz je celkově ponořen do tmavých odstínů, jen Sarkanderovo zbídačené tělo se vymyká svou bělobou. V pravé části obrazu je světec natahován na skřípec, při tom je třemi muži pálen svícemi v místě žeber. Ze Sarkanderových úst vychází tři jména Ježíše, Marie a Anny. Levou polovinu obrazu zabírá tribunál soudců sedících u stolu s červeným ubrusem. Samostatné místo před stolem zaujímá městský písař Jan Scintilla, který zapisuje průběh výslechu. V pozadí je namalována architektura, scéna se odehrává v bývalé městské mučírně.

Autorem díla je pravděpodobně Viktorin Ignác Raab (1711–1787), jeden z nejvýznamnějších českých malířů 18. století, který v 50. letech krátce působil v Olomouci, kde vytvořil rozsáhlý soubor obrazů pro kostel sv. Michala. Plodný malíř-jezuita se ve své tvorbě výlučně zaměřoval na náboženskou tematiku a legendární cykly. Jeho autorství by odpovídal způsob malby kombinující rokokově laděný styl s dramatickou mučednickou scénou a rukopis střídající dlouhé pastózní tahy na světlých plochách v kontrastu se splývavou malbou pozadí nanášenou v tenkých vrstvách.

[111] Viktorin Ignác Raab (?), *Výslech Jana Sarkandera v olomoucké mučírně*, kolem 1750, olej, plátno. Olomouc, Kněžský seminář, chodba.

49. SV. JAN SARKANDER VE SLÁVĚ

JAN JIŘÍ ETGENS

50. léta 18. století

Nástěnná malba

Kroměříž, emeritní dům, kaple sv. Jana Nepomuckého, klenba

Literatura: Cigánková 2010, s. 19–47; Togner 2012, s. 181–183.

Emeritní dům, tzv. příbytek pro zestárlé kněží celé diecéze, je situovaný v dolní části Riegrova náměstí v Kroměříži. V domě byla vystavěna kaple sv. Jana Nepomuckého oválného půdorysu s kopulí. Výmalba klenby svatostánku je dílem moravského malíře Jana Jiřího Etgense (1691–1757), autorství tohoto díla připsal Etgensovi Ivo Krsek, který své poznatky publikoval v monografii *Kroměříž* z roku 1963. Nástěnná malba vznikla v polovině 50. let 18. století a nese typické rysy Etgensova pozdního tvůrčího období. V literatuře byla scéna chybně označována jako *Oslava sv. Jana Nepomuckého*, podle znázornění ústřední postavy se však jedná o moravský protějšek českého světce, jak správně poznamenal Milan Togner v knize *Kroměříž, historické město a jeho památky*.

Nástropní kruhová malba zachycuje scénu s námětem oslavy světce [112], kterou v pendativech klenby doplňují čtyři personifikace ctností. Celá scéna je zasazena do iluzivního rámce tvořeného římsou s volutami, mezi nimiž jsou umístěny busty andělíčků. V centru kompozice je symbolicky usazena postava Boha Otce v gestu požehnání. Trůnící Bůh Otec na nebesích je oděný ve světle zeleném rouchu, opírá se o zeměkouli symbolizující božskou všudypřítomnost a moc. Po jeho levé straně můžeme ve světelné záři spatřit holubici Ducha svatého. Ústřední postavou celého uspořádání je sv. Jan Sarkander oblečený do rochety s červenou štolou. Martyr obklopený skupinou andělů pokorně klečí pod

nebeským trůnem s roztaženými pažemi a upírá svůj zrak k Bohu. Dva menší andělci sedící u jeho nohou drží světcovy atributy, konkrétně kvadrátek a palmový list, jež odkazuje k jeho mučednické smrti. Anděl v zeleném rouchu po Sarkanderově pravici drží v levé ruce hořící fakuli, kterou byly Janovy páleny boky. Anděl namalovaný ve světlých tónech vedle něj, mírně v pozadí při okraji malby, se opírá o dřevěné kolo – nástroj světceva umučení [113]. Protilehlou stranu zaujímá postava sv. Anny otočená k divákovi zády a napřahující ruce směrem ke světci. Má oblečené zelené šaty se žlutým pláštěm a s bílou loktuškou na hlavě. Doprovází ji Panna Marie s Ježíškem v tradičním červeném rouchu s modrým pláštěm. Kompozice malby působí uzavřeným a celistvým dojmem, především díky rozmístění jednotlivých andělů v pravidelných odstupech po obvodu malby. Ti jsou navíc barevně akcentovány, jejich výrazné oděvy kontrastují s pozadím, jež je tvořeno nebesy v jemně narůžovělých a zlatavých tónech. Autor provzdušnil a světelně projasnil celý prostor, tři barevné nejvýraznější části tvořené poklekajícím světceem s dvojicí andělů, sedící Madonou s dítětem a andělem s rozevlátou draperií ve vrcholu scény je kompozičně propojen celý výjev.

Personifikace ctností v pendativech klenby jsou zachyceny na obláčcích umístěných v kruhových nikách, které jsou po stranách dekorovány volutami. Sjednocujícím prvkem je usazení figur na obláčcích s jednou bosou nohou předsunutou vpřed. Postavy spodobňují *Stálost (Constantia)*, *Mlčenlivost (Silentio)*, *Moudrost (Sapientia/Sophia)* a *Lásku (Caritas)*, jež ve své pravé ruce pozvedá hořící srdce [114].

Jedním z hlavních argumentů, proč se skutečně jedná o Jana Sarkandera, jsou postavy kardinálů Schrattenbacha, který byl zakladatelem emeritního domu, a Troyera. Oba se zasloužili o zahájení procesu Sarkanderova blahoslavení. Právě za episkopátu

kardinála Troyera provedl Jan Jiří Etgens výmalbu kaple, smlouva se bohužel nedochovala. Kdyby se skutečně jednalo o Jana Nepomuckého, nebyly by při výběru atributů opomenuty jeho charakteristické znaky, kterými jsou svatozář s pěti hvězdami, most, voda či zámek. Naopak je zde namalováno kolo skřipce jako typický symbol Sarkanderovy mučednické smrti. Stejně tak rysy obličeje světce a zvolené ctnosti připomínají spíše památku moravského mučedníka. Posledním vážným důvodem, proč se přiklonit k sarkanderovské ikonografii, je skupina sv. Anny a Panny Marie s Ježíškem, ke které se svatý obrací. Jedná se o jasný odkaz tří jmen, která Sarkander během svého mučení volal, tedy „*Jesus, Maria, Anna.*“

[112] Jan Jiří Etgens, *Sv. Jan Sarkander ve slávě*, 50. léta 18. století, nástěnná malba. Kroměříž, emeritní dům, kaple sv. Jana Nepomuckého.

[113] Jan Jiří Etgens, *Sv. Jan Sarkander ve slávě* – detail anděla s kolem, 50. léta 18. století, nástěnná malba. Kroměříž, emeritní dům, kaple sv. Jana Nepomuckého.

[114] Jan Jiří Etgens, *Láska (Caritas)*, 50. léta 18. století, nástěnná malba. Kroměříž, emeritní dům, kaple sv. Jana Nepomuckého.

50. SV. JAN NEPOMUCKÝ VE SPOLEČNOSTI SV. JANA SARKANDERA

JAN VÁCLAV XAVER FREY Z FREYENFELSU

1762

Tisk na plátně; 100 × 144 cm

Mapa na dvou stranách upevněna do dřevěných oválných tyčí

Olomouc, Vlastivědné muzeum (inv. č. O 2637)

Literatura: Burian 1996, s. 118; Opatrný 2014, s. 76.

Sv. Jan Sarkander [115] se objevuje ve světecké skupině patronů olomoucké diecéze v parergonu mapy s označením *TABULA GENERALIS DIOECESIS OLOMUCENSIS IN LXII. DECENATUS DIVISAE, EXHIBENS OMNES EJUSDEM PAROCHIAS*

ET CAPELLANT LOCALES, který je umístěn v levém horním rohu (jeho součástí je i označení s datací). Tato historicky první mapa olomoucké diecéze byla zhotovena Janem Václavem Xaverem Freyem z Freyenfelsu (1705–1776), který byl olomouckým a vřatislavským kanovníkem a prelátem. Vydalo ji proslulé norimberské vydavatelství Homannových dědiců roku 1762.

Sarkander se objevuje ve společnosti sv. Jana Nepomuckého v typickém oděvu. Atributem je mu zavřená kniha s označením *conscientia* („svědomí“), před ním pak v oblecích leží palmová ratolest. Dala by se zde přirovnat k jakémusi symbolu podpory procesu o blahořečení a uznání jeho martyria v olomoucké diecézi ihned po jeho smrti roku 1620.

[115] Jan Václav Xaver Frey z Freyenfelsu, *Sv. Jan Nepomucký ve společnosti sv. Jana Sarkandera* – detail, 1762, mědirytina. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 2637).

51. ZNAKOVÝ KALENDÁŘ OLOMOUCKÉ DIECÉZE

GOTTFRIED BERNHARD GÖZ a J. SCHMUTZER

1762

Mědirytina s čárovým leptom; 1520 × 670 mm

Značeno vlevo dole: „*Godefrid{us} Bernardus Göz Moravus natus Wellehradensis S. Caes. Maj. Aulae Pictor et Calchographus invenit delineavit et Sculpsit Augustae Vindelic.*“; pod portrétem biskupa: „*M. Milliz pinx. J. Schmutzer sculp.*“

Olomouc, Vlastivědné muzeum (inv. č. O 482)

Literatura: Jemelková 2013, s. 145-146.

Nástěnný znakový kalendář se řadí k ojedinělému známému souboru tohoto typu „reprezentačního“ tisku u nás. Znakové kalendáře s bohatou heraldickou a figurální výzdobou měly ustálenou kompoziční podobu. Ta byla ve formě oltářů či vítězných oblouků, celek byl rozdělen na tři sféry. Horní nebeská část byla věnována patronům instituce, středové pole obsahovalo kalendář a znaky, spodní třetina doplněná alegorickými postavami pak nesla vedutu města či vyobrazení kláštera.

Dominantou celé kompozice je rokokový retábl, na kterém je detailně vyvedená bohatá výzdoba. Horní prostor představuje nebesa s patrony olomoucké diecéze. Na pomezí vrchní scény a středového pole rytiny jsou při okrajích znázorněny dvě sedící ženy, z nichž postava vlevo představuje alegorii církve – biskupství (*Ecclesia*) a protější ženská figura s šesticí pou hvězdou a korunou v podobě hradeb, s mečem, portrétem Jana Sarkandera a orlicí symbolizuje město Olomouc (*Olomucensis*). Autorem grafiky je augšpurský malíř a rytec Gottfried Bernhard Göz (1708–1774).

Poprsí Jana Sarkandera [116] je umístěno do oválné kartuše, na které je štítek s nápisem: „*Vener Ioannes Sarcander.*“ Kolem světcovy hlavy oděného v černé klerice jsou vypsána jména Ježíše,

Marie a Anny. Nad medailonem je umístěn atribut knihy s výrazným zámekem, klíč od něj drží Jan v podpaží. Po stranách kartuše jsou pak dvě hořící svíce, jimiž byl Sarkander mučen. Zpod kartuše vylézají listy palmové ratolesti. Zachycení mučednickovy podobizny v ruce alegorie Olomouce na oficiálním kalendáři diecéze jasně ukazuje podporu kultu z oficiálních míst.

[116] Gottfried Bernhard Göz a J. Schmutzer, *Znakový kalendář olomoucké diecéze* – detail portrétu Jana Sarkandera, 1762, mědirytina s čárovým leptem. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 482).

52. SV. JAN NEPOMUCKÝ A JAN SARKANDER UCTÍVAJÍ PANNU MARIÍ POMOCNOU

JOSEF STERN

1764–1771

Olej na plátně; rozměry 255 × 140 cm

Stará Ves – Bílovec (okr. Nový Jičín), filiální kostel sv. Jakuba, boční oltář sv. Jana Nepomuckého

Prameny: Evidenční list movité kulturní památky, poř. č. 2382; Matějková 2003, s. 8.

Literatura: Samek 1994, s. 53; Olšovský – Schenková 2001, s. 68–69.

Na epištolní straně lodi kostela před triumfálním obloukem je nakoso postavený boční oltář sv. Jana Nepomuckého s oltářním

obrazem [117] znázorňující dva světce českých zemí adorující mariánský obraz. Olej na plátně je osazen v obdélném půlkruhově ukončeném zlaceném rámu s vykrajovanými rohy. Autorem díla je podle M. Schenkové, která se ve svém soudu odvolává na závěry Ivo Krska, rakouský malíř Josef Stern (1716–1775), významný reprezentant rokokové malby na Moravě. Zastával post dvorního malíře u hraběte Leopolda Dietrichsteina v Brně, ve své produkci se soustředil především na oltářní obrazy a nástěnné malby. Oltář společně s plátnem vznikl mezi lety 1764–1771, jednotlivé roky jsou určeny dochovanými archiváliemi. V děkanské matrice Odry z roku 1764 nejsou uvedeny pro kostel sv. Jakuba žádné boční oltáře, v zápise z roku 1771 je již v matriční knize zaznamenán boční oltář sv. Jana Nepomuckého, z tohoto důvodu je kladen vznik obrazu do rozmezí výše uvedených let.

Zpracování námětu je málo obvyklé, obě ústřední postavy se vyznačují jadrnou zemitostí. Výrazná postava mladého světce v tradičním šatě s věncem hvězd kolem hlavy je obrácena k divákovi, pravou rukou ukazuje k obrazu Panny Marie Pomocné, který je nesen dvěma anděly v mracích nad oltářem. Pod jeho stupni, v pravém dolním rohu plátna, klečí mladistvě vyhlížející Jan Sarkander v bílé albě, vedle něj sedí dva buclatí andílci držící klíč a palmovou ratolest, atributy, které se řadí k oběma znázorněným světčům. V nebeské sféře nad centrální scénou se vznáší Bůh Otec a holubice Ducha Svatého. Obraz je namalován hutnými tahy štětce s energickým rukopisem. Barevnost je svěží s převahou teplých tónů. Typ sv. Jana Nepomuckého je podobný postavě Jakuba Většího ze Sternova obrazu v Brně – Králově Poli. Vyvážená a přehledná kompozice je založena na křížení diagonál.

[117] Josef Stern, *Sv. Jan Nepomucký a sv. Jan Sarkander uctívají Pannu Marii Pomocnou*, 1764–1771, olej, plátno. Stará Ves – Bílovec, filiální kostel sv. Jakuba, boční oltář sv. Jana Nepomuckého.

53. MUČENÍ SV. JANA SARKANDERA

JAN ANTONÍN FREINDT

PODLE ANTONÍNA BIRCKHARDTA

3. čtvrtina 18. století

Rytina

Značeno vlevo dole: „*I: A: Freindt Sc: Olomucij*“

Nápis v kartuši: „*EFFIGIES VENERABILIS SERVI DEI IOANNES SARCANDRI*“

Olomouc, Státní okresní archiv

Literatura: Jakubec – Perůtka 2010, s. 390.

Světcovo vyobrazení [118] je odvozeno ze staršího grafického listu [119] vytvořeného mědirytcem Antonínem Birckhardtem (1677–1748) jako úvodní list svazku *Theatrum Glorae & Honoris [...]* z roku 1715. Starší kompozice je zde Janem Antonínem (1703–

1779), synem známého rytce Antonína Freindta (1664–1727), doplněna andělem s prstem na ústech a věncem glorifikujícím světcevu nezdolnost, po stranách oválné kartuše jsou umístěny dva kotlíky s řezavým uhlím.

Ústřední motiv Freindtovy práce je věnován pálení boků Jana Sarkandera dvěma muži [120], kteří v rukou drží hořící pochodně. Postavy jsou zrcadlově převráceny, než jak je tomu na Birckhardtově rytině [121]. Světec je přivázaný ke skřipci, nad kterým se vznáší putti s prstem na ústech jako gestem Sarkanderova mlčení. Z Janových úst jsou patrná vycházející tři jména: „*Jesus, Maria, Anna*,“ stejně jako je tomu i u druhé umělcovy rytiny znázorňující *Vera effigies sv. Jana Sarkandera* [108]. Ve spodní části výjevu jsou zobrazeny mučící nástroje a scéna zázračného vytrysknutí pramene ze země šatlavy [122]. Tento výjev [123] se objevuje i ve spodní části úvodní grafiky spisu *Coelum vivium* [...] od Bohumíra Josefa Bílovského z roku 1724. Jejím autorem je Antonín Josef Schindler.

[118] Jan Antonín Freindt, *Mučení sv. Jana Sarkandera*, 3. čtvrtina 18. století, rytina. Státní okresní archiv v Olomouci.

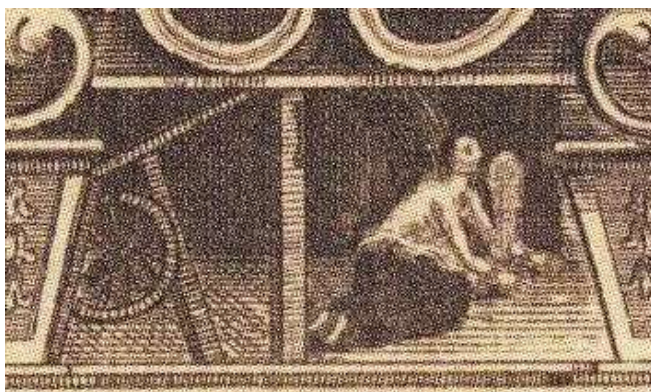
[119] Antonín Birckhardt, *Mučení sv. Jana Sarkandera*, 1715, rytina. Josef Leopold Kyrbes, *Theatrum Gloriæ & Honoris* [...]. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura 601.072).

[120] Jan Antonín Freindt, *Mučení sv. Jana Sarkandera* – detail, 3. čtvrtina 18. století, rytina. Státní okresní archiv v Olomouci.

[121] Antonín Birckhardt, *Mučení sv. Jana Sarkandera* – zrcadlově otočený detail, 1715, rytina. Josef Leopold Kyrbes, *Theatrum Gloriæ & Honoris [...]*. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura 601.072).

[122] Jan Antonín Freindt, *Mučení sv. Jana Sarkandera* – detail, 3. čtvrtina 18. století, rytina. Státní okresní archiv v Olomouci.

[123] Antonín Josef Schindler, *Vytrysknutí zázračného pramene*, 1724, mědirytina. Bohumír Josef Bílovský, *Coelum visum [...]*, frontispis. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura 32.385).

54. SV. JAN SARKANDER

AUTOR NEZNÁMÝ

1777

Pískovec; mírně podživotní velikost

Rešice (okr. Hodonín), areál kaple sv. Jana Nepomuckého

Literatura: Falcová – Stehlíková 2000, s. 97.

Barokní kapli zasvěcenou Janu Nepomuckému nechal roku 1720 postavit majitel zdejšího panství Josef Antonín Rödern. V roce 1777 pak bylo v okolí kaple rozmístěno sedm rokokových soch světců (sv. Donát, Florián, Jan Nepomucký, Vendelín, Juda Tadeáš, Valentin a Jan Sarkander). Letopočet byl součástí původních nápisů na podstavcích statuí sv. Jana Nepomuckého a sv. Jana Sarkandera [124]. Všechny skulptury byly nejdříve rozmístěny na různých místech zdejšího katastru a společně utvářely ucelenou koncepci tehdejšího poutního místa a okolní krajiny.

Světec štíhlých proporcí má podobu muže středních let [125] s upraveným vousem a lehce zvlněnými vlasy, na kterých má posazený biret. Skulptura v mírném kontrapostu je oproštěna od jakýchkoliv výrazných pohybů či detailů zřasení draperie, působí statickým a střídým dojmem. Lehce natočený Sarkander oděný v kleriku drží v obou rukách korpus kříže s ukřižovaným Kristem. Podstavec je zdobený volutami po stranách a reliéfem znaku rodu Rödernů, kde byl i dřívější nápis datující vznik skulptury k roku 1777.

[121] Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander* – detail, 1777, pískovec. Rešice, areál kaple sv. Jana Nepomuckého.

[120] Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander*, 1777, pískovec. Rešice, areál kaple sv. Jana Nepomuckého.

55. SV. JAN SARKANDER nebo SV. JAN NEPOMUCKÝ (?) AUTOR NEZNÁMÝ

2. polovina 18. století

Dřevo, polychromie; výška 103 cm

**Stará Červená Voda (okr. Jeseník), filiální kostel Božího Těla,
kruchta**

Prameny: Evidenční list movité kulturní památky, poř. č. 3874.

Literatura: Nепublikováno.

Polychromovaná socha podživotní velikosti je osazena na poprsní balustrádě kruchty kostela Božího Těla v obci Stará Červená Voda. Na vyřezávaném stylizovaném oblaku je ve vratkém postoji umístěn Jan Sarkander [126] oděný do tmavé kleriky, bílé rochety se zlacenými detaily a černým límcem a fialového pláště sepnutého na hrudi malou a poměrně nevýraznou sponou. Kanovníká mozzeta je

zcela netypická, vzhledem k tomu, že sám Sarkander nikdy nebyl kanovníkem. Není tedy jisté, zda se v tomto případě skutečně jedná o Jana Sarkandera, nebo jeho český protějšek sv. Jana Nepomuckého. Černá barva límce je taktéž zcela ojedinělým prvkem, v malbě a grafice byla tradičně využívána barva bílá, která je pro olomouckou diecézi obvyklá a stala se pro ni velmi oblíbeným a charakteristickým jevem. Šat je traktován v jemných drobnějších záhybech. Ruce jsou sepyaty před tělem v modlitebném gestu, graciézně pokrčená pravá noha dodává postavě půvabu. Světec je zachycen v mírném záklonu při modlitbě. Svoji tvář [127] zbožně obrací k nebi, má vysoké čelo, výrazné oči hledící vzhůru s klenutým obočím, pootevřená ústa a kudrnaté, krátce zastřižené, vousy. Vousy i vlasy jsou tmavě hnědé barvy. Rokoková plastika je v zadní části hloubená.

[126] Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander* nebo *Sv. Jan Nepomucký* (?), 2. polovina 18. století, dřevo. Stará Červená Voda, kostel Božího Těla.

[127] Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander* nebo *Sv. Jan Nepomucký* (?) – detail hlavy, 2. polovina 18. století, dřevo. Stará Červená Voda, kostel Božího Těla.

56. CYKLUS ŽIVOTA A SMRTI SV. JANA SARKANDERA

JOSEF FREINDT

PODLE ANTONÍNA FREINDTA

2. polovina 18. století

Soubor 16-ti kolorovaných mědirytin s čárovým leptem, ruční papír;
7 × 9 cm

Značeno dole: „*Ios: Freünd Sc: Ol.*“

Olomouc, Vlastivědné muzeum (inv. č. O 135)

Literatura: Mlčák 2009, s. 25; Jakubec – Perůtka 2010, s. 425, č. kat. 296.

Jedná se o cyklus šestnácti kolorovaných mědirytin inspirovaných souborem šestnácti desek s vyprávěním o sv. Janu Sarkanderovi, které byly zrevidované 26. února 1727 v pozůstalosti po zemřelém Antonínu Freindtovi (1664–1727), agilním zakladateli více jak stoleté dílenské rodové tradici. Byly vytvořeny jako obrazová příloha a ilustrace textu ve spisu Bohumíra Hynka Josefa Bílovského *ZoDlaCVs soLarIs gLorIae [...]* (katalogové číslo: 9), kde se otisklo pouze devět rytin legendy. Stejného námětu se znovu ujal Josef Freindt (1742–1807), vnuk Antonína, který přepracoval kompletní soubor. Každý jednotlivý výjev je orámován zdvojenou linkou a v dolní části je doprovázen biblickými citáty napsanými v německém jazyce, původní rytiny byly komentovány textem napsaným v latině. Sbíрка začíná výjevem *Procesí za záchranu Holešova* [128], na kterém je znázorněn Sarkander stojící s monstrancí před polskými lisovčíky, v pozadí kompozice je zobrazeno město Holešov s dominantou zámku. Další mědirytiny za sebou zobrazují scény ze Sarkanderova zatčení, věznění, výslechu spojených s mučením [129], jeho smrt [130] a posmrtnou úctu [131]. Poslední rytina je věnována *Pohřebnímu průvodu zemřelého mučedníka* [132], jak prochází olomouckými ulicemi. Ve

Vlastivědném muzeu byly grafiky druhotně uloženy do společné pasparty ve čtyřech řadách po čtyřech rytinách [133]. Rozměry jednotlivých obrázků jsou 7 × 9 cm, pasparta má formát 9,5 × 14,5 cm.

[128] Josef Freindt, *Procesi za záchranu Holešova*, 2. polovina 18. století, kolorovaná mědirytina. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 135).

[129] Josef Freindt, *Výslech Jana Sarkandera*, 2. polovina 18. století, kolorovaná mědirytina. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 135).

[130] Josef Freindt, *Smrt Jana Sarkandera v městském vězení*, 2. polovina 18. století, kolorovaná mědirytina. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 135).

[131] Josef Freindt, *Posmrtná úcta Janu Sarkanderovi*, 2. polovina 18. století, kolorovaná mědirytina. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 135).

[132] Josef Freindt, *Pohřební průvod zemřelého mučedníka*, 2. polovina 18. století, kolorovaná mědirytina. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 135).

[133] Josef Freindt, *Cyklus života a smrti Jana Sarkandera*, 2. polovina 18. století, kolorovaná mědirytina. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 135).

57. SV. JAN SARKANDER

AUTOR NEZNÁMÝ

2. polovina 18. století

Olej na plátně; rozměry 90 × 64,5 cm

Příbor (okr. Nový Jičín), farní kostel Narození Panny Marie, presbytář

Prameny: Evidenční list movité kulturní památky, poř. č. 7778.

Literatura: Nepublikováno.

Polopostava sedícího mučedníka [134] u stolu je zobrazena z čelního pohledu. Levou rukou přidržuje rozevřenou knihu s latinským textem: „*Cor Confrifum ef Humi, Liafum DEUS non Despi. cies. Psalmo 50. Ver: 18.*“ Jedná se o Žalm č. 15, verš 19 (nikoliv 18, jak je uvedeno na obraze), v českém překladu „*Bože, ty*

nepohrdneš srdcem zkrušeným a poniženým.“ Sarkanderovu hlavu zdobí gloriola, což bylo opravdovým unikátem, na žádném jiném barokním plátně se svatozář nad Janovou hlavou neobjevuje. Je namalován s vysokým čelem, výraznými očima a sytě rudými rty, kdy jeho obličej se výrazně zužuje do špičaté brady. V levém horním rohu vylétá z oblak okřídlené hořící srdce nesoucí jména *IHS MARIA ANNA*, ke kterému světec obrací svůj zrak. Hořící srdce [135] se objevuje i na grafice Antonína Birckhardta (1677–1748) otištěné v knize *Oslava Marchionatus Moraviæ Flumen [...]* z roku 1728. Na grafice drží v kleštích nad ohněm Sarkanderovo srdce anděl, to symbolizuje statečnost a ušlechtilost. V pravé části obrazu je naznačen interiér sloupem a kusem modré látky, pravděpodobně část závěsu. Dílo není signováno, přesto se jedná o hodnotnou malbu 2. poloviny 18. století zastupující ojedinělou ikonografii.

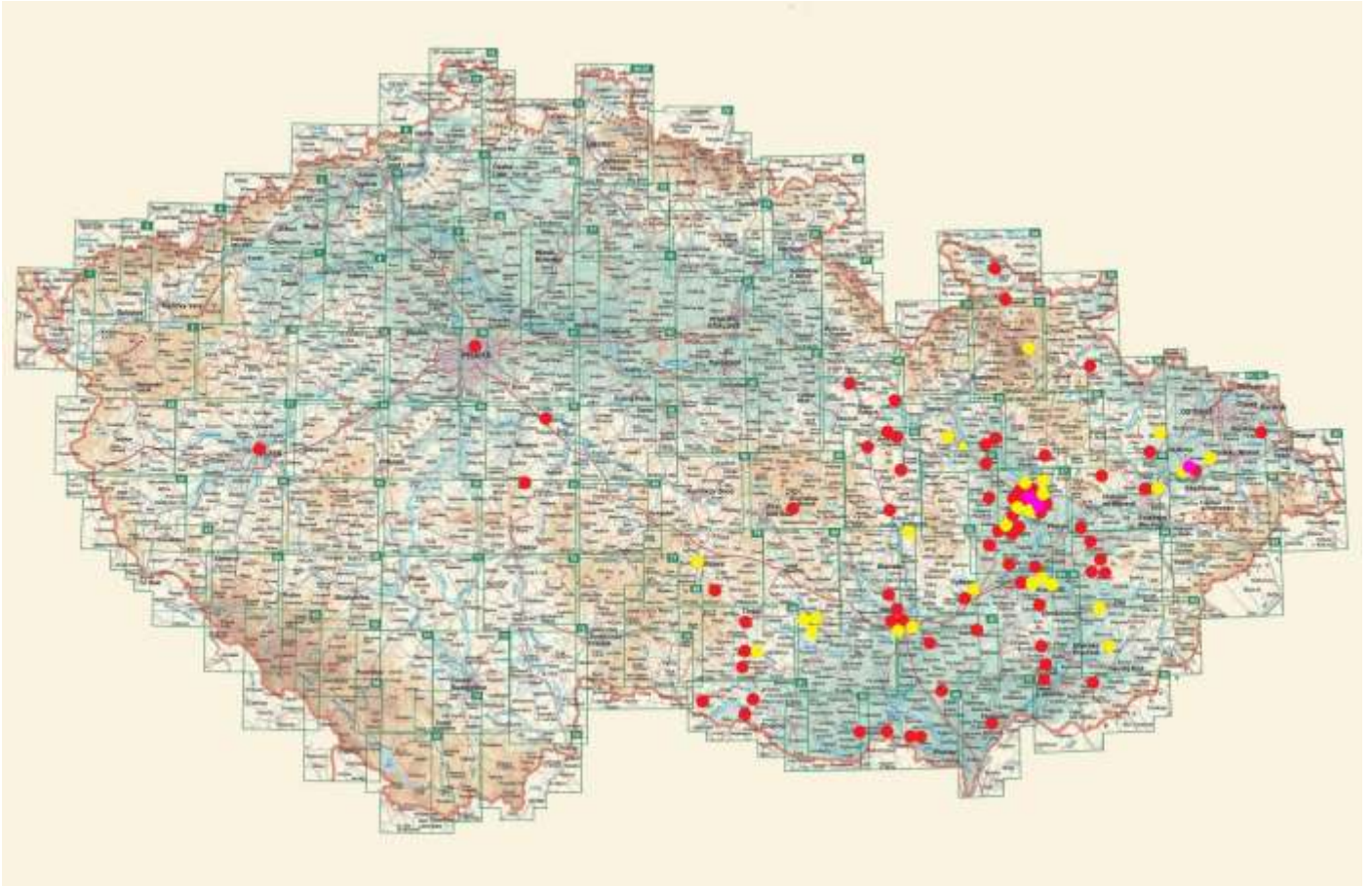

[134] Autor neznámý, Sv. Jan Sarkander, 2. polovina 18. století, olej, plátno. Příbor, kostel Narození Panny Marie.

[135] Antonín Birckhardt, *Kristus žehná Sarkanderovi* – detail anděla, 1728, mědirytina. Jan Felix Pacher, *Oslava Marchionatus Moraviæ Flumen [...]*. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura 34.391).

Obrazová příloha

[136] Mapa České republiky s rozmístěním jednotlivých památek.

Vysvětlivky:

- Malířství
- Sochařství
- Architektura

Seznam obrazové přílohy

1. Autor neznámý, *Epitaf sv. Jana Sarkandera*, 1620–1622, pískovec. Olomouc, kaple sv. Jana Sarkandera. Zdroj:
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Sarkandrova_kaple_-_epitaf.jpg
2. Antonín Birckhardt, *Epitaf sv. Jana Sarkandera*, 1728, rytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura 34.391). Repro: Jan Felix Pacher, *Oslava Marchionatus Moraviae flumen*, Brunæ 1728.
3. Tobiáš Biden, *Propagační leták Sarkanderova kultu*, 1620, rytina. Repro: Jindřich Schulz (ed.), *Dějiny Olomouce, I. svazek*, Olomouc 2009.
4. Autor neznámý, *Mučení sv. Jana Sarkandera*, 2. čtvrtina 17. století, olej, plátno. Nový Jičín, fara. Foto: Autor.
5. Autor neznámý, *Mučení sv. Jana Sarkandera – detail scény Čtení sv. Jana Sarkandera z breviáře*, 2. čtvrtina 17. století, olej, plátno. Nový Jičín, fara. Foto: Autor.
6. Autor neznámý, *Mučení sv. Jana Sarkandera – detail scény Sv. Jan Sarkander před tribunálem*, 2. čtvrtina 17. století, olej, plátno. Nový Jičín, fara. Foto: Autor.
7. Autor neznámý, *Mučení sv. Jana Sarkandera – detail scény Vytrysknutí zázračného pramene*, 2. čtvrtina 17. století, olej, plátno. Nový Jičín, fara. Foto: Autor.
8. Autor neznámý, *Mučení sv. Jana Sarkandera – detail scény Tortura sv. Jana Sarkandera*, 2. čtvrtina 17. století, olej, plátno. Nový Jičín, fara. Foto: Autor.
9. Antonín Birckhardt, *Suterén kaple sv. Jana Sarkandera*, 1728, rytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura 34.391). Repro: Jan Felix Pacher, *Oslava Marchionatus Moraviae flumen*, Brunæ 1728.

10. Antonín Freindt, *Kaple sv. Jana Sarkandera*, 1712, rytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525). Repro: Bohumír Josef Bílovský, *ZoDiACVs soLarIs gLorIæ [...]*, Olomucii: Typis Ignatii Rosenberg 1712.
11. František Domek, *Sv. Jan Sarkander a výjevy z jeho života – detail kaple sv. Jana Sarkandera*, 1860, kamenorytina. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 1990). Foto: Autor.
12. Johann Tscherning podle Antonína Martina Lublinského, *Ctihodný Jan Sarkander*, 1689, mědirytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura 36.062). Repro: Jiří Protivín Žalkovský z Žalkovic, *Tortura seu elogium vitae mortisque [...]*, Olomucii: Typis Joannis Josephi Kylian 1689.
13. Johann Tscherning podle Antonína Martina Lublinského, *Ctihodný Jan Sarkander – detail scény Výslech a mučení Jana Sarkandera*, 1689, mědirytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura 36.062). Repro: Jiří Protivín Žalkovský z Žalkovic, *Tortura seu elogium vitae mortisque [...]*, Olomucii: Typis Joannis Josephi Kylian 1689.
14. Antonín Freindt a další, *Devoční koláž s vlepenými grafikami – detail parapetu se scénou Mučení Jana Sarkandera*, 1. polovina 18. století, mědirytina. Státní okresní archiv v Olomouci. Foto: Autor.
15. Antonín Freindt, *Tumba Jana Sarkandera v kapli sv. Vavřince*, 1712, rytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525). Repro: Bohumír Josef Bílovský, *Zodiacus Sarcandri de Skoczowa*, Olomucii: Typis Ignatii Rosenberg 1712.
16. Antonín Birckhardt, *Kaple sv. Vavřince*, 1728, mědirytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura 34.391). Repro: Jan

- Felix Pacher, *Oslava Marchionatus Moraviae flumen*, Brunæ 1728.
17. Antonín Birckhardt, *Hlavní oltář kaple sv. Vavřince*, 1728, mědirytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura 34.391). Repro: Jan Felix Pacher, *Oslava Marchionatus Moraviae flumen*, Brunæ 1728.
 18. Josef Petrowitz a Jan Janek, *Sv. Jan Sarkander*, 1710, pískovec. Nový Jičín, Masarykovo náměstí, mariánský sloup. Foto: Autor.
 19. Jan Václav Sturmer a dílna, *Sv. Jan Sarkander*, 1710–1720, pískovec. Kunčina, areál kostela sv. Jiří. Foto: Autor.
 20. Jan Václav Sturmer a dílna, *Sv. Jan Nepomucký a sv. Jan Sarkander*, 1710–1720, pískovec. Kunčina, areál kostela sv. Jiří. Foto: Autor.
 21. Antonín Freindt, *Vera effigies Jana Sarkandera ve zvěrokruhu*, 1712, mědirytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525). Repro: Bohumír Hynek Bílovský, *ZoDlaCVs soLar Is gLorIæ [...]*, Olomucii: Typis Ignatii, Rosenberg 1712.
 22. Antonín Freindt, *Procesi za záchranu Holešova*, 1712, mědirytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525). Repro: Bohumír Hynek Bílovský, *ZoDlaCVs soLar Is gLorIæ [...]*, Olomucii: Typis Ignatii, Rosenberg 1712.
 23. Antonín Freindt, *Zatčení Jana Sarkandera*, 1712, mědirytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525). Repro: Bohumír Hynek Bílovský, *ZoDlaCVs soLar Is gLorIæ [...]*, Olomucii: Typis Ignatii, Rosenberg 1712.
 24. Antonín Freindt, *Výslech Jana Sarkandera*, 1712, mědirytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525). Repro: Bohumír Hynek Bílovský, *ZoDlaCVs soLar Is gLorIæ [...]*, Olomucii: Typis Ignatii, Rosenberg 1712.

25. Antonín Freindt, *Mučení Jana Sarkandera*, 1712, mědirytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525). Repro: Bohumír Hynek Bílovský, *ZoDlaCVs soLar Is gLorIæ [...]*, Olomucii: Typis Ignatii, Rosenberg 1712.
26. Antonín Freindt, *Tortura Jana Sarkandera*, 1712, mědirytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525). Repro: Bohumír Hynek Bílovský, *ZoDlaCVs soLar Is gLorIæ [...]*, Olomucii: Typis Ignatii, Rosenberg 1712.
27. Antonín Freindt, *Podávání poháru Janu Sarkanderovi*, 1712, mědirytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525). Repro: Bohumír Hynek Bílovský, *ZoDlaCVs soLar Is gLorIæ [...]*, Olomucii: Typis Ignatii, Rosenberg 1712.
28. Antonín Freindt, *Zázračné vytrysknutí pramene*, 1712, mědirytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525). Repro: Bohumír Hynek Bílovský, *ZoDlaCVs soLar Is gLorIæ [...]*, Olomucii: Typis Ignatii, Rosenberg 1712.
29. Antonín Freindt, *Smrt Jana Sarkandera*, 1712, mědirytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525). Repro: Bohumír Hynek Bílovský, *ZoDlaCVs soLar Is gLorIæ [...]*, Olomucii: Typis Ignatii, Rosenberg 1712.
30. Antonín Freindt, *Pohřební procesí Jana Sarkandera*, 1712, mědirytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525). Repro: Bohumír Hynek Bílovský, *ZoDlaCVs soLar Is gLorIæ [...]*, Olomucii: Typis Ignatii, Rosenberg 1712.
31. Antonín Freindt, *Tumba Jana Sarkandera*, 1712, mědirytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura II 630.525). Repro: Bohumír Hynek Bílovský, *ZoDlaCVs soLar Is gLorIæ [...]*, Olomucii: Typis Ignatii, Rosenberg 1712.

32. Ferdinand Maxmilián Brokof a Jan Brokof, *Sv. Filip Neri* (původně sv. Jan Sarkander), 1715, pískovec. Praha, Hradčany. Foto: Autor.
33. Ferdinand Maxmilián Brokof a Jan Brokof, *Sv. Filip Neri* (původně sv. Jan Sarkander) – detail, 1715, pískovec. Praha, Hradčany. Foto: Autor.
34. David Lippart, *Sv. Jan Sarkander*, 1715–1717, mušlový vápenec. Brtnice, most na Náměstí Svobody. Foto: Autor.
35. David Lippart, *Sv. Jan Sarkander* – odlitek, 1715–1717, Brtnice, muzeum. Foto: Autor.
36. Štěpán Pagan, *Sv. Jan Sarkander*, 1716, mušlový vápenec. Jaroměřice nad Rokytnou, most. Zdroj:
<http://www.vanderkrogt.net/statues/object.php?webpage=ST&record=czvy031>
37. Štěpán Pagan, *Sv. Jan Sarkander* – detail, 1716, mušlový vápenec. Jaroměřice nad Rokytnou, most. Repro: Jaroslav Budík, *Restaurátorská zpráva pro akci: Socha bl. Jana Sarkandera*, Vyškov 1994.
38. David Johann Zürn, *Sv. Jan Sarkander* nebo *sv. František Xaverský* (?), kolem 1717, pískovec. Němčice nad Hanou, areál kostela sv. Marie Magdaleny. Foto: Adam Sekanina.
39. David Johann Zürn, *Sv. Jan Sarkander* nebo *sv. František Xaverský* (?) – detail, kolem 1717, pískovec. Němčice nad Hanou, před kostelem sv. Marie Magdaleny. Foto: Adam Sekanina.
40. Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander*, 1720, pískovec. Bučovice, areál kostela Nanebevzetí Panny Marie. Foto: Autor.
41. Jan Sturmer, *Sv. Jan Sarkander*, 1720–1724, pískovec. Litovel, náměstí Přemysla Otakara, morový sloup. Foto: Autor.

42. Josef František Wickart, *Panna Marie s dítětem přijímá skrze přímlovu sv. Anny Jana Sarkandera*, 1721 / 1724, olej, plátno. Muzeum umění v Olomouci (inv. č. O 140). Repro: Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (ed.), *Olomoucké baroko (Výtvarná kultura let 1620–1780), II / Katalog*, Olomouc 2010.
43. Antonín Appeller, *Sv. Jan Sarkander*, 1722, pískovec. Lanškroun, zámecké nádvoří. Foto: Autor.
44. Antonín Appeller, *Sv. Jan Sarkander – detail*, 1722, pískovec. Lanškroun, zámecké nádvoří. Foto: Tereza Jiroušková.
45. Ignác Lengelacher, *Sv. Jan Sarkander*, 1723–1724, vápenec. Mikulov, hlavní náměstí, sloup Nejsvětější Trojice. Foto: Autor.
46. Ignác Lengelacher, *Anděl s hořícím srdcem*, 1723–1724, vápenec. Mikulov, hlavní náměstí, sloup Nejsvětější Trojice. Foto: Autor.
47. Antonín Freindt, *Propagační leták Sarkanderova kultu*, 1721, rytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura 997.613). Foto: Autor.
48. Tobiáš Biden, *Propagační leták Sarkanderova kultu*, 1620, rytina. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O – 499).
49. Karel Dvořák, *Sv. Jan Sarkander*, 1875, pískovec. Nové Město na Moravě, náměstí za kostelem, kašna se světeckým sloupem sv. Anny. Zdroj:
<http://www.vanderkrogt.net/statues/object.php?webpage=ST&record=czvy009>
50. Jan Kryštof Handke, *Přímlova sv. Jana Nepomuckého za Jana Sarkandera před Pannou Marií s Ježíškem*, kolem 1727, olej, plátno. Mírov, kaple Panny Marie, hlavní oltář. Foto: Autor.
51. Jan Kryštof Handke, *Stigmatizace sv. Františka z Assisi*, 1726, olej, plátno. Opava, konvent minoritů. Zdroj:

<http://www.olmuart.cz/MUO/VYSTAVY/archiv-vystav/archiv-1994/?di=388>

52. Josef Antonín Schauer podle Jana Kryštofa Handkeho, *Sv. Jan Nepomucký ve vězení*, 1728, mezzotinta. Zemský archiv Opava – pobočka v Olomouci, fond Univerzita Olomouc. Repro: Milan Tognier, *Barokní malířství v Olomouci*, Olomouc 2008.
53. Antonín Freindt, *Přímluva sv. Jana Nepomuckého za Jana Sarkandera*, 1721, mědirytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura 26.628). Repro: Josephus Dalbert, *Hebdonas gemino Sacrationi Luminari [...]*, Olomucii 1721.
54. Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander*, 2. čtvrtina 18. století, pískovec. Dřevohostice, nádvoří zámku. Foto: Autor.
55. Lazar Widemann a dílna, *Sv. Jan Sarkander – detail*, do 30. let 18. století, pískovec. Plzeň, Muzeum, depozitář. Zdroj:
<http://www.npu.cz/barokni-socha/vyznamne-soubory/vypis/detail/288/>
56. Lazar Widemann a dílna, *Sv. Jan Sarkander*, do 30. let 18. století, pískovec. Plzeň, Saský (Rooseveltův) most. Zdroj:
<http://www.npu.cz/barokni-socha/vyznamne-soubory/vypis/detail/288/>
57. Lazar Widemann, *Sv. Josef s Ježíškem*, před 1740, dřevo. Národní galerie v Praze. Foto: Autor.
58. Ondřej Zahner (?), *Oslava sv. Jana Sarkandera*, kolem 1730, dřevo. Olomouc, kostel sv. Michala, křížová chodba. Repro: Miloslava Hošková, *Jan Sarkander a jeho doba (Katalog k výstavě pořádané při příležitosti svatořečení sv. Jana Sarkandera)*, Olomouc 1995.
59. Ondřej Zahner, *Sv. Jan Nepomucký*, 1. polovina 30. let 18. století, dřevo. Muzeum hlavního města Prahy (inv. č. 28 303).
Repro: Simona Jemelková – Helena Zápalková, *Ondřej Zahner*, Olomouc 2009.

60. Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander*, kolem 1730, pískovec. Holešov, náměstí Dr. E. Beneše, morový sloup. Foto: Autor.
61. Petr Hochecker, *Medailon se sv. Janem Sarkanderem*, 1730, nástěnná malba. Olomouc, kanovnická rezidence v Křížkovského ulici č. 6, domácí kaple. Foto: Autor.
62. Karel František Josef Haringer, *Sv. Jan Sarkander uctívající Nejsvětější Trojici*, 1733, olej, plátno. Olomouc, Hradisko – kostel sv. Štěpána, boční oltář sv. Jana Sarkandera. Foto: Autor.
63. Karel František Josef Haringer, *Sv. Jan Sarkander uctívající Nejsvětější Trojici*, 1733, olej, plátno. Olomouc, Hradisko – kostel sv. Štěpána, boční oltář sv. Jana Sarkandera. Repro: Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (ed.), *Olomoucké baroko (Výtvarná kultura let 1620–1780), II / Katalog*, Olomouc 2010.
64. Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander*, 1733, pískovec. Pavlovice u Přerova, areál farního kostela sv. Jiljí. Foto: Autor.
65. Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander*, 1734–1751, kámen. Buchlovice, areál zámku. Foto: Autor.
66. Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander* – detail podstavce, 1734–1751, kámen. Buchlovice, areál zámku. Foto: Autor.
67. Filip Sattler, *Střelecký štítek M. F. Deüerera s miniaturou Jana Sarkandera*, 1735-1738, lavírovaná kresba. Vlastivědné muzeum v Olomouci. Repro: Miloslava Hošková, *Jan Sarkander a jeho doba (Katalog k výstavě pořádané při příležitosti svatořečení sv. Jana Sarkandera)*, Olomouc 1995.
68. Filip Sattler, *Střelecký štítek s miniaturou Jana Sarkandera*, 1735-1738, lavírovaná kresba. Vlastivědné muzeum v Olomouci. Repro: Miloslava Hošková, *Jan Sarkander a jeho doba (Katalog k výstavě pořádané při příležitosti svatořečení sv. Jana Sarkandera)*, Olomouc 1995.

69. František Josef Seitel podle Severina Tischlera, *Sv. Jan Sarkander*, 1735-1740, pískovec. Uničov, Masarykovo náměstí, mariánský sloup. Foto: Autor.
70. Severin Tischler, *Sv. Jan Sarkander před Vítězným Kristem*, 1735-1740, pískovec. Uničov, Masarykovo náměstí, mariánský sloup. Foto: Autor.
71. Jiří Antonín Heinz, *Sv. Jan Sarkander*, kolem 1735, dřevo. Olomouc, kostel sv. Mořice. Foto: Autor.
72. Jiří Antonín Heinz, *Sv. Jan Sarkander* – detail zadní části, kolem 1735, dřevo. Olomouc, kostel sv. Mořice. Foto: Autor.
73. Jan Antonín Richter, *Sousoší Panny Marie Immaculaty*, 40. léta 18. století, dřevo. Olomouc, kostel sv. Václava, sakristie. Repro: Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (ed.), *Olomoucké baroko (Výtvarná kultura let 1620–1780), II / Katalog*, Olomouc 2010.
74. Jan Antonín Richter, *Sousoší Panny Marie Immaculaty* – detail sv. Jana Sarkandera, 40. léta 18. století, dřevo. Olomouc, kostel sv. Václava, sakristie. Foto: Autor.
75. Jan Jiří Schauberger (?), *Sv. Jan Sarkander*, kolem 1740, pískovec. Holešov, průčelí kostela Nanebevzetí Panny Marie. Foto: Autor.
76. Jan Jiří Schauberger, *Sv. Felix z Kantalicia*, 30. léta 18. století, pískovec. Hrad Pernštejn. Repro: Ivo Krsek – Zdeněk Kudělka – Miloš Stehlík – Josef Válka, *Umění baroka na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1996.
77. Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander*, kolem 1740, pískovec. Dobromilice, most. Foto: Autor.
78. Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander* – detail, kolem 1740, pískovec. Dobromilice, most. Foto: Autor.

79. Ondřej Zahner, *Sousoší sv. Anny Samotřetí* – detail sv. Jana Sarkandera, 1742, pískovec. Jankovice, při staré poutní cestě na Sv. Hostýn. Foto: Autor.
80. Ondřej Zahner, *Sousoší sv. Anny Samotřetí*, 1742, pískovec. Jankovice, při staré poutní cestě na Sv. Hostýn. Foto: Autor.
81. Karel Josef Aigen, *Sv. Jan Sarkander doporučuje zakladatele špitálu pod mariánskou ochranu*, kolem 1745, olej, plátno. Náměšť nad Oslavou, špitální kaple sv. Anny. Foto: Autor.
82. Karel Josef Aigen, *Sv. Jan Sarkander doporučuje zakladatele špitálu pod mariánskou ochranu*, kolem 1745, olej, plátno. Náměšť nad Oslavou, špitální kaple sv. Anny. Repro: Petr Ariječuk, Dominikáni a hrabě Kuefstein – K zakázkám malíře Karla Josefa Aigena na Moravě. In: Kol. autorů, *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, ročník LVII, řada uměnovědná (F), č. 52*, Brno 2009.
83. Ignác Lengelacher, *Sv. Jan Sarkander*, kolem 1745, vápenec. Mikulov, pilíř vstupní brány na hřbitov u kostela sv. Václava. Foto: Autor.
84. Ondřej Zahner, *Sv. Jan Sarkander*, 1745–1752, pískovec. Olomouc, Horní náměstí, sloup Nejsvětější Trojice. Zdroj: http://cs.wikipedia.org/wiki/Soubor:Holy_Trinity_Column-John_Sarkander.jpg
85. Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander*, 1748-1750, pískovec. Vrbátky, kaple sv. Floriána, atika. Repro: Ladislav Werkmann, *Kaple sv. Floriána ve Vrbátkách – zpráva o restaurování soch umístěných na fasádě kaple*, Olomouc 1995. NPÚ Olomouc.
86. Ignác Günther nebo Jiří Antonín Heinz (?), *Oslava sv. Jana Sarkandera*, 1749, pískovec. Fulnek, náměstí J. A. Komenského, kašna. Foto: Adam Sekanina.

87. Ignác Günther, *Panna Marie Immaculata*, kolem 1750, dřevo. Bode Museum v Berlíně. Zdroj:
http://en.wikipedia.org/wiki/Ignaz_G%C3%BCnther
88. Ignác Günther nebo Jiří Antonín Heinz (?), *Oslava sv. Jana Sarkandera* – detail anděla, 1749, pískovec. Fulnek, náměstí J. A. Komenského, kašna. Foto: Adam Sekanina.
89. Ignác Günther, *Chronos*, 1765–1770, dřevo. Bayerisches Nationalmuseum v Mnichově. Zdroj:
http://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D0%B0%D0%B9%D0%BB:Chronos_by_Ignaz_G%C3%BCnther,_1765-75,_Munich.jpg
90. Ignác Günther nebo Jiří Antonín Heinz (?), *Oslava sv. Jana Sarkandera* – detail scény Sv. Jan Sarkander se hájí před tribunálem, 1749, pískovec. Fulnek, náměstí J. A. Komenského, kašna. Foto: Adam Sekanina.
91. Ignác Günther nebo Jiří Antonín Heinz (?), *Oslava sv. Jana Sarkandera* – detail scény Sv. Jan Sarkander je vyslýchán na mučidlech, 1749, pískovec. Fulnek, náměstí J. A. Komenského, kašna. Foto: Adam Sekanina.
92. Ignác Günther nebo Jiří Antonín Heinz (?), *Oslava sv. Jana Sarkandera* – detail scény Snímání sv. Jana Sarkandera z mučidel, 1749, pískovec. Fulnek, náměstí J. A. Komenského, kašna. Foto: Adam Sekanina.
93. Moravský sochař, *Model sochy sv. Jana Sarkandera*, 2. třetina 18. století, dřevo. Brno, Moravská galerie (inv. č. E 422). Repro: Vlasta Kratinová (ed.), *Barok na Moravě (Malířské a sochařské návrhy z moravských sbírek)*, Praha 1986.
94. Alexander Jelínek, *Sv. Jan Sarkander*, 2. třetina 18. století, mušlový vápenec. Stařeč, u mostu. Zdroj:
http://www.dedictvivysociny.cz/kultura/pamatky-50/ubert_ální_socharska_a_drobna_architektura-8/?id=411

95. Alexandr Jelínek, *Sv. Jan Sarkander* – detail andílka, 2. třetina 18. století, mušlový vápenec. Stařeč, u mostu. Zdroj:
http://www.dedictvivysociny.cz/kultura/pamatky-50/sepulkralni_socharska_a_drobna_architektura-8/?id=411
96. Srovnání: Alexander Jelínek, *Sv. Jan Nepomucký*, 1740, mušlový vápenec, Otradice a Alexander Jelínek, *Sv. Jan Sarkander*, kolem 1740, mušlový vápenec, Stařeč. Repro: Jitka Věždová, *Český barokní sochař Alexander Jelínek z Kosmonos a jeho dílo na západní Moravě (Diplomová práce)*, Brno 2010, s. 85.
97. Autor neznámý, *Výjevy z mučednické smrti Jana Sarkandera*, 1. polovina 18. století, olej, dřevo. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 2602). Foto: Pavel Rozsival.
98. Autor neznámý, *Výjevy z mučednické smrti Jana Sarkandera* – detail Portrét Jana Sarkandera, 1. polovina 18. století, olej, dřevo. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 2602). Foto: Pavel Rozsival.
99. Autor neznámý, *Výjevy z mučednické smrti Jana Sarkandera* – detail Zatčení Jana Sarkandera, 1. polovina 18. století, olej, dřevo. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 2602). Foto: Pavel Rozsival.
100. Autor neznámý, *Výjevy z mučednické smrti Jana Sarkandera* – detail Sarkanderův výslech, 1. polovina 18. století, olej, dřevo. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 2602). Foto: Pavel Rozsival.
101. Autor neznámý, *Výjevy z mučednické smrti Jana Sarkandera* – detail Mučení Jana Sarkandera, 1. polovina 18. století, olej, dřevo. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 2602). Foto: Pavel Rozsival.

102. Viktorin Ignác Raab (?), *Výslech Jana Sarkandera v olomoucké mučírňě*, polovina 18. století, olej, plátno. Olomouc, Kněžský seminář, chodba. Repro: Miloslava Hošková, *Jan Sarkander a jeho doba (Katalog k výstavě pořádané při příležitosti svatořečení sv. Jana Sarkandera)*, Olomouc 1995.
103. Autor neznámý, *Výjevy z mučednické smrti Jana Sarkandera* – detail scény Jan Sarkander v žaláři, 1. polovina 18. století, olej, dřevo. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 2602). Foto: Pavel Rozsival.
104. Autor neznámý, *Výjevy z mučednické smrti Jana Sarkandera* – detail scény Jan Sarkander předčítá z breviáře, 1. polovina 18. století, olej, dřevo. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 2602). Foto: Pavel Rozsival.
105. Autor neznámý, *Výjevy z mučednické smrti Jana Sarkandera* – detail scény Smrt Jana Sarkandera, 1. polovina 18. století, olej, dřevo. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 2602). Foto: Pavel Rozsival.
106. Autor neznámý, *Výjevy z mučednické smrti Jana Sarkandera* – detail scény Pohřební průvod Jana Sarkandera, 1. polovina 18. století, olej, dřevo. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 2602). Foto: Pavel Rozsival.
107. Autor neznámý, *Výjevy z mučednické smrti Jana Sarkandera* – detail scény Ctihodný pán Mikuláš Sarkander, 1. polovina 18. století, olej, dřevo. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 2602). Foto: Pavel Rozsival.
108. Jan Antonín Freindt, *Vera effigies Jana Sarkandera*, kolem 1750, mezzotinta. Národní galerie Praze (inv. č. R 48 245). Repro: Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (ed.), *Olomoucké baroko (Výtvarná kultura let 1620–1780), II / Katalog*, Olomouc 2010.

109. Antonín Birckhardt, *Vera effigies Jana Sarkandera*, 1728, mědirytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura 34.391).
Repro: Jan Felix Pacher, *Oslava Marchionatus Moraviae flumen*, Brunæ 1728.
110. Antonín Freindt a další, *Devoční koláž s vlepenými grafikami – detail ústřední scény Verra effigies Jana Sarkandera*, 1. polovina 18. století, mědirytina. Státní okresní archiv v Olomouci. Repro: Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (ed.), *Olomoucké baroko (Výtvarná kultura let 1620–1780), II / Katalog*, Olomouc 2010.
111. Viktorin Ignác Raab (?), *Výslech Jana Sarkandera v olomoucké mučírňě*, kolem 1750, olej, plátno. Olomouc, Kněžský seminář, chodba. Repro: Miloslava Hošková, *Jan Sarkander a jeho doba (Katalog k výstavě pořádané při příležitosti svatořečení sv. Jana Sarkandera)*, Olomouc 1995.
112. Jan Jiří Etgens, *Sv. Jan Sarkander ve slávě*, 50. léta 18. století, nástěnná malba. Kroměříž, emeritní dům, kaple sv. Jana Nepomuckého. Repro: Monika Cigánková, *Jan Jiří Etgens – Malířská výzdoba kaple sv. Jana Nepomuckého v emeritním domě v Kroměříži*, Brno 2010.
113. Jan Jiří Etgens, *Sv. Jan Sarkander ve slávě – detail anděla s kolem*, 50. léta 18. století, nástěnná malba. Kroměříž, emeritní dům, kaple sv. Jana Nepomuckého. Repro: Monika Cigánková, *Jan Jiří Etgens – Malířská výzdoba kaple sv. Jana Nepomuckého v emeritním domě v Kroměříži*, Brno 2010.
114. Jan Jiří Etgens, *Láska (Caritas)*, 50. léta 18. století, nástěnná malba. Kroměříž, emeritní dům, kaple sv. Jana Nepomuckého. Repro: Monika Cigánková, *Jan Jiří Etgens – Malířská výzdoba kaple sv. Jana Nepomuckého v emeritním domě v Kroměříži*, Brno 2010.

115. Jan Václav Xaver Frey z Freyenfelsu, *Sv. Jan Nepomucký ve společnosti sv. Jana Sarkandera* – detail, 1762, mědirytina. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 2637). Foto: Autor.
116. Gottfried Bernhard Gáz a J. Schmutzer, *Znakový kalendář olomoucké diecéze* – detail portrétu Jana Sarkandera, 1762, mědirytina s čárovým leptem. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 482).
117. Josef Stern, *Sv. Jan Nepomucký a Jan Sarkander uctívají Pannu Marii Pomocnou*, 1764–1771, olej, plátno. Stará Ves – Bílovec, filiální kostel sv. Jakuba, boční oltář sv. Jana Nepomuckého. Foto: Autor.
118. Jan Antonín Freindt, *Mučení sv. Jana Sarkandera*, 3. čtvrtina 18. století, rytina. Státní okresní archiv v Olomouci. Repro: Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (ed.), *Olomoucké baroko (Výtvarná kultura let 1620–1780), II / Katalog*, Olomouc 2010.
119. Antonín Birckhardt, *Mučení sv. Jana Sarkandera*, 1715, rytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura 601.072). Repro: *Theatrum Gloriam & Honoris [...]*, Prag: Gedruckt bey Johann Wentzel Helm, 1715.
120. Jan Antonín Freindt, *Mučení sv. Jana Sarkandera* – detail, 3. čtvrtina 18. století, rytina. Státní okresní archiv v Olomouci. Repro: Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (ed.), *Olomoucké baroko (Výtvarná kultura let 1620–1780), II / Katalog*, Olomouc 2010.
121. Antonín Birckhardt, *Mučení sv. Jana Sarkandera* – zrcadlově otočený detail, 1715, rytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura 601.072). Repro: *Theatrum Gloriam & Honoris [...]*, Prag: Gedruckt bey Johann Wentzel Helm, 1715.
122. Jan Antonín Freindt, *Mučení sv. Jana Sarkandera* – detail, 3. čtvrtina 18. století, rytina. Státní okresní archiv v Olomouci.

Repro: Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (ed.), *Olomoucké baroko (Výtvarná kultura let 1620–1780), II / Katalog*, Olomouc 2010.

123. Antonín Josef Schindler, *Vytrysknutí zázračného pramene*, 1724, mědirytina. Bohumír Josef Bílovský, *Coelum visum [...]*, frontispis. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura 32.385).
124. Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander*, 1777, pískovec. Rešice, areál kaple sv. Jana Nepomuckého. Zdroj:
<http://www.muzeumvedrovice.cz/zajimavosti-okoli/resice/>
125. Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander* – detail, 1777, pískovec. Rešice, areál kaple sv. Jana Nepomuckého. Foto: Autor.
126. Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander* nebo *Sv. Jan Nepomucký* (?), 2. polovina 18. století, dřevo. Stará Červená Voda, kostel Božího Těla. Foto: Autor.
127. Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander* nebo *Sv. Jan Nepomucký* (?) – detail hlavy, 2. polovina 18. století, dřevo. Stará Červená Voda, kostel Božího Těla. Foto: Autor.
128. Josef Freindt, *Cyklus života a smrti Jana Sarkandera* – detail Procesí za záchranu Holešova, 2. polovina 18. století, kolorovaná mědirytina. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 135). Foto: Autor.
129. Josef Freindt, *Cyklus života a smrti Jana Sarkandera* – detail Výslech Jana Sarkandera, 2. polovina 18. století, kolorovaná mědirytina. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 135). Foto: Autor.
130. Josef Freindt, *Cyklus života a smrti Jana Sarkandera* – detail scény Smrt Jana Sarkandera v městském vězení, 2. polovina 18. století, kolorovaná mědirytina. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 135). Foto: Autor.

131. Josef Freindt, *Cyklus života a smrti Jana Sarkandera* – detail scény Posmrtná úcta Janu Sarkanderovi, 2. polovina 18. století, kolorovaná mědirytina. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 135). Foto: Autor.
132. Josef Freindt, *Cyklus života a smrti Jana Sarkandera* – detail scény Pohřební průvod zemřelého mučedníka, 2. polovina 18. století, kolorovaná mědirytina. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 135). Foto: Autor.
133. Josef Freindt, *Cyklus života a smrti Jana Sarkandera*, 2. polovina 18. století, kolorovaná mědirytina. Vlastivědné muzeum v Olomouci (inv. č. O 135). Foto: Autor.
134. Autor neznámý, *Sv. Jan Sarkander*, 2. polovina 18. století, olej, plátno. Příbor, farní kostel Narození Panny Marie, presbytář. Foto: Autor.
135. Antonín Birckhardt, *Kristus žehná Sarkanderovi* – detail anděla, 1728, mědirytina. Vědecká knihovna v Olomouci (signatura 34.391). Repro: Jan Felix Pacher, *Oslava Marchionatus Moraviae flumen*, Brunæ 1728.
136. Mapa České republiky s rozmístěním jednotlivých památek.

Tabulka děl seřazených chronologicky dle data vzniku

Památka	Město / obec	Typ, materiál	Datace	Autor
Mučení sv. Jana Sarkandera	Vídeň	Mědirytina	1620	Neznámý
Epitaf sv. Jana Sarkandera	Olomouc	Reliéf	1620-1622	Neznámý
Mučení sv. Jana Sarkandera	Olomouc	Obraz, olej na plátně	Po r. 1620	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Nový Jičín	Socha, dřevo	Kolem 1644	Zachariáš Ferdinand Schubert
Sv. Jan Sarkander	Jankov	Socha, dřevo	2. polovina 17. století	Regionální práce
Ukřižovaný Kristus se čtyřmi scénami mučení sv. Jana Sarkandera	Nový Jičín	Obraz, olej na plátně	2. polovina 17. století	Neznámý
Kaple Všech svatých mučedníků	Olomouc	Architektura	1672-1673	Neznámý
Oslava mučednické smrti Jana Sarkandera	Olomouc	Rytina	1678	Georg Andreas Wolfgang (podle Johanna Stegera)
Ctihodný Jan Sarkander	Olomouc	Mědirytina	1689	Johann Tscherning (podle Antonína Martina Lublinského)
Sv. Jan Sarkander	Kroměříž	Obraz, olej na plátně	Kolem 1700	Neznámý
Sv. Jan	Zlín -	Obraz, olej na	Kolem 1700	Neznámý

Sarkander	Malenovice	plátně		
Sv. Jan Sarkander	Vranov nad Dyjí	Socha, dřevo	Kolem 1700	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Brno - Ivanovice	Socha, dřevo	Počátek 18. století	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Chocerady	Socha, dřevo	1. čtvrtina 18. století	F. Zelenka
Apoteóza sv. Jana Nepomuckého a Jana Sarkandera	Velký Ořechov	Obraz, olej na plátně	1. čtvrtina 18. století	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Boleradice	Socha, dřevo	1. polovina 18. století	Neznámý – dílenská práce
Sv. Jan Sarkander	Boskovice	Obraz, olej na plátně	1. polovina 18. století	Neznámý
Sv. Jan Nepomucký ve společnosti Jana Sarkandera	Fryčovice	Obraz, olej na plátně	1. polovina 18. století	Neznámý
Umučení sv. Jana Sarkandera	Jihlava	Nástěnná malba	1. polovina 18. století	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Olomouc	Socha, dřevo	1. polovina 18. století	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Olomouc	Střelecký štítek – kresba	1704	Filip Sattler
Kaple sv. Vavřince	Olomouc	Architektura	Po r. 1704	Jan Kryštof Handke a další
Mariánský sloup	Nový Jičín	Socha, pískovec	1710	Josef Petrowitz, Jan Janek

Sv. Jan Sarkander	Kunčina	Socha, maletínský pískovec	1710-1720	Jan Sturmer a dílna
Zodiakus Sarkander ze Skočova	Olomouc	Mědirytina	1712	Antonín Freindt
Cyklus života a smrti Jana Sarkandera	Olomouc	Mědirytina	1712	Antonín Freindt
Sv. Filip Neri (původně Jan Sarkander)	Praha	Socha, pískovec	1715	Ferdinand Maxmilián Brokof, Jan Brokof
Sv. Jan Sarkander	Brtnice	Socha, mušlový vápenec	1715-1717	David Lippart
Morový sloup	Potštát	Socha, pískovec	1715-1718	Jan Sturmer
Sv. Jan Sarkander	Jaroměřice nad Rokytnou	Socha, mušlový vápenec	1716	Štěpán Pagan
Sv. Jan Nepomucký a Jan Sarkander	Olomouc	Střelecký štítek	1717	Neznámý
Sv. Jan Sarkander nebo sv. František Xaverský	Němčice nad Hanou	Socha, pískovec	Kolem 1717	David Zürn nejmladší
Sv. Jan Sarkander	Bučovice	Socha, kámen	1720	Neznámý
Morový sloup	Litovel	Socha, pískovec	1720-1724	Jan Sturmer a dílna
PM s dítětem přijímá skrze přímluvu	Olomouc	Obraz, olej na plátně	1721 / 1724	Josef František Wickart

sv. Anny Jana Sarkandera				
Sv. Jan Sarkander	Lanškroun	Socha, pískovec	1722	Antonín Appeller
Diplom Františka Meixnera	Olomouc	Rytina	1722	Antonín Freindt
Sloup Nejsvětější Trojice	Mikulov	Socha, vápenec	1723-1724	Ignác Lengelacher, Anton Josef Prenner
Sousoší sv. Jana Nepomuckého	Kralice na Hané	Socha, pískovec	1724 (?)	Ignác Matyáš Rohrbacher
Umučení sv. Jana Sarkandera	Olomouc	Mědirytina	1725	Antonín Freindt
Sv. Jan Sarkander	Brno	Socha, dřevo	2. čtvrtina 18. století	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Bzenec	Socha, dřevo	2. čtvrtina 18. století	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Dřevohostice	Socha, maletínský pískovec	2. čtvrtina 18. století	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Lubnice	Socha, dřevo	2. čtvrtina 18. století	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Pavlovice u Kojetína	Socha, dřevo	2. čtvrtina 18. století	Neznámý
Sloup sv. Anny	Nové Město na Moravě	Socha, pískovec	1727	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Olomouc	Střelecký štítek	1727	Neznámý
Přímluva sv. Jana Nepomuckého za	Olomouc (nyní Mírov)	Obraz, olej na plátně	Po 1729	Jan Kryštof Handke

Jana Sarkandera před Pannou Marií s Ježíškem				
Sv. Jan Sarkander	Plzeň	Socha, lohotínský pískovec	Do 30. let 18. století	Lazar Widman
Mariánský sloup	Holešov	Socha, křídový pískovec	Kolem 1730	Neznámý
Medailon se sv. Janem Sarkanderem	Olomouc	Nástěnná olejomalba	1730	Petr Hochecker
Sv. Jan Sarkander	Křenov	Socha, dřevo	1730-1740	Neznámý
Kaple zasvěcená sv. Janu Nepomuckému a památce Jana Sarkandera	Příbor	Architektura	1731	Neznámý
Sv. Jan Sarkander uctívající Nejsvětější trojici	Olomouc	Obraz, olej na plátně	1732	Karel František Josef Haringer
Sv. Jan Nepomucký a Jan Sarkander	Olomouc	Střelecký štítek	1732	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Pavlovice u Přerova	Socha, jemnozrný pískovec	1733	Neznámý
Model sochy sv. Jana	Brno	Socha, dřevo	2. třetina 18. století	Moravský sochař

Sarkandera				
Sv. Jan Sarkander	Stařeč	Socha, mušlový vápenec	1. polovina 18. století	Alexander Jelínek
Kostel sv. Petra a Pavla, oltář sv. Michala	Polešovice	Socha, dřevo	1734-1735	Ondřej Zahner
Sv. Jan Sarkander	Buchlovice	Socha, kámen	1734-1751	Neznámý
Mariánský sloup	Uničov	Socha, maletínský pískovec	1735-1740	František Josef Seitel (podle Severina Tischlera)
Sv. Jan Sarkander před Vítězným Kristem	Uničov	Reliéf, maletínský pískovec	1735-1740	Severin Tischler
Sv. Jan Sarkander	Olomouc	Socha, dřevo	Kolem 1735	Jiří Antonín Heinz
Sv. Jan Sarkander	Polešovice	Socha, štuk	1735	Ondřej Zahner
Sv. Jan Sarkander	Jaroměřice nad Rokytnou	Obraz, olej na plátně	Před 1736	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Dobré Pole	Socha, štuk	40. léta 18. století	Ignác Lengelacher
Sousoší PM Immaculaty	Olomouc	Socha, dřevo	40. léta 18. století	Jan Antonín Richter
Sv. Jan Sarkander	Dobromilice	Socha, pískovec	Kolem 1740	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Holešov	Socha, křídový pískovec	Kolem 1740	Neznámý

Sv. Jan Sarkander	Pavlovice u Kojetína	Obraz, olej na plátně	Kolem 1740	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Hluk	Socha, dřevo	Kolem 1741	Martin Ignác Morávek – rodina
Sousoší sv. Anny Samotřetí	Jankovice	Socha, pískovec	1742	Ondřej Zahner
Sv. Jan Sarkander	Náměšť Nad Oslavou	Obraz, olej na plátně	Kolem 1744	Neznámý
Sv. Jan Nepomucký a Jan Sarkander	Olomouc	Střelecký štítek	1744	Neznámý
Sv. Jan Sarkander doporučuje zakladatele špitálu pod mariánskou ochranu	Náměšť nad Oslavou	Obraz, olej na plátně	Kolem 1745	Karel Josef Aigen
Sv. Jan Sarkander	Mikulov	Socha, vápenec	Kolem 1745	Ignác Lengelacher
Sloup Nejsvětější Trojice	Olomouc	Socha, maletínský pískovec	1745-1752	Ondřej Zahner
Sv. Jan Sarkander	Vrahovice	Socha, kámen	1747	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Potštát	Socha, kámen	1748	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Vrbátky	Socha, mladějovický pískovec	1748	Neznámý
Apoteóza	Fulnek	Socha,	1749	Ignác Günther nebo

sv. Jana Sarkandera		maletínský pískovec		Jiří Antonín Heinz (?)
Sv. Jan Sarkander se hájí před tribunálem	Fulnek	Reliéf, maletínský pískovec	1749	Ignác Günther nebo Jiří Antonín Heinz (?)
Sv. Jan Sarkander je vyslýchán na mučidlech	Fulnek	Reliéf, maletínský pískovec	1749	Ignác Günther nebo Jiří Antonín Heinz (?)
Snímání sv. Jana Sarkandera z mučidel	Fulnek	Reliéf, maletínský pískovec	1749	Ignác Günther nebo Jiří Antonín Heinz (?)
Vera effigies sv. Jana Sarkandera	Olomouc	Mezzotinta	Kolem 1750	Jan Antonín Freindt
Sv. Jan Sarkander	Zdounky	Socha, pískovec	Kolem 1750	Neznámý
Sv. Jan Sarkander ve slávě	Kroměříž	Nástěnná malba	50. léta 18. století	Jan Jiří Etgens
Sv. Jan Sarkander	Drahanovice	Socha, dřevo	Polovina 18. století	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Horní Těrlicko	Socha, dřevo	Polovina 18. století	Neznámý
Výslech Jana Sarkandera v olomoucké mučírňě	Olomouc	Obraz, olej na plátně	Polovina 18. století	Ignác Raab (?)
Mučení Jana Sarkandera (?)	Olomouc	Obraz, olej na plátně	Polovina 18. století	Ignác Raab (?)
Sv. Jan	Jívová	Socha, dřevo	Polovina	Neznámý

Sarkander (?)			18. století	
Glorifikace Jana Sarkandera	Kroměříž	Nástěnná malba	50. léta 18. století	Jan Jiří Etgens
Sv. Jan Sarkander	Určice	Socha, dřevo	Po polovině 18. stoltí	Neznámý
Sv. Jan Sarkander (?)	Karlova Studánka	Obraz, olej na plátně	2. polovina 18. století	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Krčmaň	Socha, dřevo	2. polovina 18. století	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Náměšť nad Oslavou	Obraz, olej na plátně	2. polovina 18. století	Neznámý
Cyklus života a smrti Jana Sarkandera	Olomouc	Kolorované mědirytiny	2. polovina 18. století	Josef Freindt (podle Antonína Freindta)
Kázání sv. Jana Sarkandera	Olomouc	Obraz, olej na plátně	2. polovina 18. století	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Příbor	Obraz, olej na plátně	2. polovina 18. století	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Stará Červená Voda	Socha, dřevo	2. polovina 18. století	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Troubky	Socha, pískovec	2. polovina 18. století	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Ústí nad Orlicí	Socha, dřevo	2. polovina 18. století	Neznámý
Sousoší PM	Velký Týnec	Socha, pískovec	2. polovina 18. století	Neznámý
Umučení sv. Jana Sarkandera	Olomouc	Rytina	3. čtvrtina 18. století	Jan Antonín Freindt (podle Antonína Freindta)

Sv. Jan Sarkander	Újezd u Brna	Socha, dřevo	3. čtvrtina 18. století	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Luleč	Socha, dřevo	1751-1753	Neznámý
Sv. Roch s Janem Sarkanderem	Olomouc	Střelecký štítek	1752	Neznámý
Votivní obraz sv. Jana Nepomuckého a Jana Sarkandera	Brno	Obraz, olej na plátně	1755	J. T. Rotter
Sv. Jan Sarkander	Brno	Dřevo, socha	60. léta 18. století	Neznámý
Skupina světců olomoucké diecéze	Olomouc	Mapa, rytina	1762	Jan Václav Xaver Frey z Freyenfelsu
Znakový kalendář olomoucké diecéze	Olomouc	Mědiryt s čárovým leptem	1762	Gottfried Bernhard Göz, J. Schmutzer (podle Johanna Michaela Millitze)
Sv. Jan Sarkander	Olomouc	Obraz, olej na plátně	1763	Neznámý
Sv. Jan Nepomucký a Jan Sarkander uctívají PM	Stará Ves – Bílovec	Obraz, olej na plátně	1764-1771	Josef Stern
Sv. Jan Nepomucký	Brno	Obraz, olej na plátně	3. třetina 18. století	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Sosnová	Socha, dřevo	3. třetina 18. století	Neznámý
Poprsí sv. Jana	Nový Jičín	Obraz, olej na	Do r. 1770	Eliáš Franz Herbert

Sarkandera		dřevě		
Sv. Jan Sarkander	Řešice	Socha, kámen	1777	Neznámý
Sv. Jan Sarkander	Štítary	Socha, dřevo	Kolem 1780	Neznámý
Kázání sv. Jana Sarkandera	Olomouc	Obraz, olej na plátně	Konec 18. století	Klášterní práce
Sv. Jan Sarkander	Olomouc	Socha, dřevo	Konec 18. století	Neznámý
Sv. Jan Sarkander uctívá sv. Annu Samotřetí	Kroměříž	Obraz, olej na plátně	Konec 18. století	W. D.
Sv. Jan Sarkander	Letovice	Socha, dřevo	Konec 18. století	Neznámý
Sv. Jan Sarkander v žaláři	Vyškov	Skříňový obrázek s rytinou	Konec 18. století	Zlidovělá klášterní práce

Summary

John Sarcander is a Moravian martyr and saint. This Polish and Moravian priest was born into a Silesian family on 20th of December in 1576 in Skoczów in Duchy of Silesia. His parents were Gregory Matthias Sarcander and Helena Górecka of Kornitz. He studied since 1597 philosophy at the University of Olmütz and then since 1600 he continued at the Charles University in Prague, where he merited the title of master of philosophy in 1603. Later, he studied theology abroad, namely at University of Graz. Although at first he felt he had a vocation to the priesthood, he eventually dropped his courses and married. However, after his wife died one year later, he recommenced his priestly studies, deeply convinced now that God was calling him. He was ordained in 1609, after that he start working as a Catholic priest. He exercised his sacred functions in several places in the Diocese of Olmütz. His fatal placing was in Holeschau in Moravia, where he caused from year 1616.

In 1620, during the ongoing Bohemian Revolt, Sarcander was by Protestant Moravian Estates accused of betrayal and tortured in Olmütz prison. He died on 17th of March in 1620. Today the St. John Sarcander chapel stands on the place of his torture. The torturing rack and Sarcander's epitaph are preserved here. The people immediately began to venerate John Sarcander and to ask for his beatification. The process was opened under Benedict XIV but was interrupted. It was brought to a close by Pius IX, who pronounced the solemn beatification 6 May, 1860. The relics are in an altar dedicated to his name in the cathedral of Olmütz. Sarcander was canonized by Pope John Paul II during his visit to Olomouc in 1995.

After his dead came into existence many works of art, which celebrate his life and also his dead and torture. These mastery

pieces contain paintings, sculptures, statues, monuments and architectures. They arised from his dead in 1620 and for all 17th and 18th century.

Anotace

Jméno a příjmení:	Gabriela Kodysová
Katedra:	dějiny umění
Vedoucí práce:	doc. Martin Pavlíček, Ph.D.
Rok obhajoby:	2014

Název práce:	Sv. Jan Sarkander v barokním umění
Název práce v angličtině:	Saint John Sarcander in baroque art
Anotace práce:	Práce je zaměřena na život, mučednickou smrt a posmrtný kult moravského světce Jana Sarkandera. Hlavní důraz je kladen na katalog výtvarných děl se sarkanderovskou ikonografií, která vznikla na našem území do roku 1800.
Klíčová slova:	Jan Sarkander, ikonografie, kult, barokní umění
Anotace práce v angličtině:	The work is focused on the life, martyrdom and posthumous cult of Moravian St. John Sarkander. The main emphasis is put on the catalog of artworks with Sarcander's iconography, which origin comes from our country by 1800.

Klíčová slova v angličtině:	John Sarcander, iconography, cult, baroque art
Přílohy vázané v práci:	Obrazová příloha děl s ikonografií sv. Jana Sarkandera a Tabulka děl seřazených chronologicky dle data vzniku.
Rozsah práce:	241 stran
Jazyk práce:	čeština

Seznam zkratek

bl.	blahoslavený / blahoslavená
č.	číslo
ed.	editor / editoři
f.	folio / foliant
Foto:	fotografie
inv.	inventární
kap.	kapitola
kat.	katalog
Kol.	kolektiv
l.	léta
NPÚ	Národní památkový ústav
obr.	obrázek
okr.	okres
P.	Panna / Páně
poř.	pořadové
r.	rok
Repro:	reprodukce
s.	strana
sign.	signatura
sv.	svatý / svatá
v.	výška

Použité prameny (chronologicky)

- **1689**

Jiří Protivín Žalkovský z Žalkovic, *Tortura seu elogium vitae mortisque reverendi ac venerabilis Joannis Sarcander de Scoczowia, dignissimi Holessowiensium curionis, Olomucii: Typis Joannis Josephi Kylian, 1689. Olomouc, Vědecká knihovna (signatura 36.062).*

- **1712**

Bohumír Josef Bílovský, *ZoDlaCVs soLarIs gLorIæ, & MalestatIs, Annô præsentè 12. è SignIs 12: Portæ TrIVMphalis LoCô aDaptatVs. ID est: Salve Carolinum. [...] Caroli [...] Cæsari Sexto [...] Svæ Cæsareæ Maiestati, Ac... Avstriacæ Domvs Cynthio, [...] A beLLè nota, [...] proDIGIosa Neo-Stella, Genuino, Et Insigni Christi Martyre, Ioanne Sarcandro, [...] consecratum [...], Olomucii: Typis Ignatii Rosenburg, 1712. Olomouc, Vědecká knihovna (signatura II 630.525).*

- **1715**

Josef Leopold Kyrbes, *Theatrum Gloriæ & Honoris: Oder Schaubühn Der Glory und Ehr, Welche sich Vor hundert Jahren zu Ollmütz in offentlichen Kercker In Joanne Sarcandro geöffnet, Prag: Gedruckt bey Johann Wentzel Helm, 1715. Olomouc, Vědecká knihovna (signatura 601.072).*

- **1721**

Josephus Dalbert, *Hebdonas gemino Sacrationi Luminari uno ecclesiastici Cleri Boëmici, Altero Moravici, videlicet. Div: Joanne Nepomuceno, et ven. Joanne Sarcandro [...] illustrata, ac in Symbolis, Epigrammatis, Elogiis, proposita, et Parergis ex Historia Bohemiæ, ac Moraviæ atque Scholasticis Dissertationibus, praesertim Meteorologicis interstinctæ [...] quam in [...] Univ.*

Olomuc. Soc. Jesu [...], Olomucii 1721. Olomouc, Vědecká knihovna (signatura 26.628).

- **1724**

Bohumír Josef Bílovský, *Coelum vivum, et firmamentum dogmatum Christi, id est: Doctrinales de Gloriosa, ac Immaculata Virgine Panegyrici, per annus ejusdem Deiparæ Solemnites distributi, nec non: Dogmatica de Sanctis: in Singula erorum festa, encomia, pro Necessaria Simplicis plebeculæ, et aliorum eruditione accomodata, idiomate Boemico edita, et Moraviæ nostræ coelo, quot vitâ, ac morte enarrabat Gloriam...*, Oppawa: Typis Joannis Wenceslai Schindler, 1724. Olomouc, Vědecká knihovna (signatura 32.385).

- **1728**

Jan Felix Pacher, *Oslava Marchionatus Moraviæ Flumen in tot rivos, quot Annô dies se uberrimè diffundens atque foederato fluctu Aquis Sarcandrinis reverenter illabens Sive Alma Congregatio Magno Mezriczij ad Oslavam Sub terno Sanctissimo Nomine JESUS, MARIA, ANNA, Annô 1720. Gloriosæ Mortis Venerabilis servi DEI JOANNIS SARCANDRI, Sanctissimorum horum Nominum Cultoris Maximi Jubilaeô erecta*, Brunæ: Typis Jacobi Maximiliani Svoboda, 1728. Olomouc, Vědecká knihovna (signatura 34.391).

- **1807**

Jan Petr Cerroni, *Skitze einer Geschichte der bildenden Künste in Mähren*, 1807. MZA Brno, Cerroniho sbírka – G-12, I-34.

- NPÚ Olomouc

Simona Jemelková – Iva Orálková, *Sochařské dílo Ondřeje Zahnera (1709–1752), Programový projekt výzkumu a vývoje (PK99P040PP023)*, Olomouc 2001.

- NPÚ Ostrava
Pavla Matějková, *Průzkum archivních pramenů vztahujících se k památkovému fondu – baroknímu mobiliáři kostelů a kaplí na Novojičínsku*. Institucionální výzkumný úkol 2003, Ostrava 2003.
- SokA Žďár nad Sázavou, FÚ Nové Město na Moravě, inv. č. 42.

Restaurátorské zprávy (abecedně)

Budík 1994

Jaroslav Budík, *Restaurátorská zpráva pro akci: Socha bl. Jana Sarkandera*, Vyškov 1994. NPÚ Telč.

Budík – Vácha 1997

Jaroslav Budík – Zdeněk Vácha, *Restaurátorská zpráva pro akci: Sousoší sv. Jana Nepomuckého*, Vyškov 1997. NPÚ Olomouc.

Hajerová – Novotný st. – Novotný ml. 1974

Svatava Hajerová – Jiří Novotný st. – Jiří Novotný ml., *Zpráva o restaurátorské komisi při ČFVU a rekonstrukci a obnově soch sv. Jana Sarkandra na nádvoří a Jana z Nepomuku též na nádvoří zámku v Dřevohosticích*, 1974. NPÚ Olomouc.

Lenhart – Stárek 1973

Karel Lenhart – Josef Stárek, *Restaurování 6 plastik na sloupu Nejsvětější Trojice*, Olomouc 1973. NPÚ Olomouc.

Novák 1997

Jiří Novák, *Svatý Jan Nepomucký a svatý Jan Sarkander – restaurování plastiky a hlavice podstavce*, Dřevohostice 1997. NPÚ Olomouc.

Novák – Snížek – Šobr 1994

Novák – Snížek – Šobr, *Restaurování plastik a soklů blahoslaveného Jana Sarkandera a svatého Jana Nepomuckého*, Olomouc 1994. NPÚ Olomouc.

Plachý 2003

Jarmil Plachý, *Zpráva o restaurování kašny se sloupem a sochou sv. Anny v Novém Městě na Moravě*, Praha 2003. NPÚ Telč.

Teplý 1999

Bohumil Teplý, *Restaurování sousoší Panny Marie, Velký Týnec*, Olomouc 1999. NPÚ Olomouc.

Tikal 2007a

René Tikal, *Závěrečná restaurátorská zpráva (Z obnovy soch P. Marie, sv. Antonína, sv. Barbory, sv. Jana Nepomuckého, sv. Jana Sarkandera, sv. Jakuba Většího, sv. Josefa, sv. Judy Tadeáše, sv. Karla Boromejského, sv. Ondřeje, architektury sloupu a čtyř soch andílků z Mariánského sloupu), II/III*, Olomouc 2007. NPÚ Olomouc.

Tikal 2007b

René Tikal, *Závěrečná restaurátorská zpráva (Z obnovy soch P. Marie, sv. Antonína, sv. Barbory, sv. Jana Nepomuckého, sv. Jana Sarkandera, sv. Jakuba Většího, sv. Josefa, sv. Judy Tadeáše, sv. Karla Boromejského, sv. Ondřeje, architektury sloupu a čtyř soch andílků z Mariánského sloupu), III/III*, Olomouc 2007. NPÚ Olomouc.

Tikal 2008

René Tikal, *Závěrečná restaurátorská zpráva (Z obnovy soch andílků balustrády a architektury sloupu z Mariánského sloupu), I/II*, Olomouc 2008. NPÚ Olomouc.

Urban 1967

Jan Urban, *Restaurátorská zpráva o opravě morového sloupu v Litovli*, Brno 1967. NPÚ Olomouc.

Werkmann 1995

Ladislav Werkmann, *Kaple sv. Floriána ve Vrbátkách – zpráva o restaurování soch umístěných na fasádě kaple*, Olomouc 1995. NPÚ Olomouc.

Werkmann 1996

Ladislav Werkmann, *Zpráva o restaurování mariánského morového sloupu na nám. Přemysla Otakara v Litovli*, Olomouc 1995. NPÚ Olomouc.

Evidenční listy památek

- NPÚ Olomouc, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Doplňkový list kulturní památky, pořadové číslo: 401/6.
- NPÚ Olomouc, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Doplňkový list kulturní památky, pořadové číslo: 509/2.
- NPÚ Olomouc, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list nemovité kulturní památky, pořadové číslo: 1179.
- NPÚ Olomouc, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list movité kulturní památky, pořadové číslo: 1282.
- NPÚ Ostrava, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list movité kulturní památky, pořadové číslo: 2266.
- NPÚ Ostrava, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list movité kulturní památky, pořadové číslo: 2382.
- NPÚ Olomouc, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list movité kulturní památky, pořadové číslo: 3874.
- NPÚ Telč, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list nemovité kulturní památky, pořadové číslo: 3058.

- NPÚ Telč, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list nemovité kulturní památky, pořadové číslo: 4285.
- NPÚ Olomouc, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list movité kulturní památky, pořadové číslo: 4644.
- NPÚ Olomouc, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list movité kulturní památky, pořadové číslo: 4665.
- NPÚ Telč, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list nemovité kulturní památky, pořadové číslo: 4745.
- NPÚ Telč, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list nemovité kulturní památky, pořadové číslo: 4750.
- NPÚ Olomouc, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list movité kulturní památky, pořadové číslo: 4825.
- NPÚ Olomouc, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list movité kulturní památky, pořadové číslo: 4831.
- NPÚ Olomouc, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list movité kulturní památky, pořadové číslo: 4946.
- NPÚ Olomouc, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list nemovité kulturní památky, pořadové číslo: 5514.
- NPÚ Olomouc, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list nemovité kulturní památky, pořadové číslo: 5515.
- NPÚ Olomouc, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list nemovité kulturní památky, pořadové číslo: 5610.
- NPÚ Olomouc, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list nemovité kulturní památky, pořadové číslo: 5654.
- NPÚ Ostrava, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list movité kulturní památky, pořadové číslo: 7778.
- NPÚ Ostrava, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list nemovité kulturní památky, pořadové číslo: 13089 / 8-3331.
- NPÚ Telč, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list nemovité kulturní památky, pořadové číslo: 17081 / 7-2691.

- NPÚ Telč, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list nemovité kulturní památky, pořadové číslo: 27417 / 7-3057.
- NPÚ Telč, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list nemovité kulturní památky, pořadové číslo: 33082 / 7-4285.
- NPÚ Telč, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list nemovité kulturní památky, pořadové číslo: 36263 / 7-4745.
- NPÚ Ostrava, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list nemovité kulturní památky, pořadové číslo: 40354 / 8-1566.
- NPÚ Telč, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list nemovité kulturní památky, pořadové číslo: 86965 / 7-3058.
- NPÚ Olomouc, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list movité kulturní památky, pořadové číslo: 011870.
- NPÚ Olomouc, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list movité kulturní památky, pořadové číslo: 011896.
- NPÚ Olomouc, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list movité kulturní památky, pořadové číslo: 011903.
- NPÚ Olomouc, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list movité kulturní památky, pořadové číslo: 012139.
- NPÚ Telč, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list movité kulturní památky, pořadové číslo: 014235.
- NPÚ Telč, Ústřední seznam kulturních památek ČR, Evidenční list movité kulturní památky, pořadové číslo: 014476.

Použitá literatura (abecedně)

Arijčuk 2009

Petr Ariječuk, Dominikáni a hrabě Kuefstein – K zakázkám malíře Karla Josefa Aigena na Moravě, in: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, ročník LVII, řada uměnovědná (F), č. F 52*, Brno 2009, s. 89-110.

Bílovský 1933

Bohumír Hynek Bílovský, *Církevní cherubín anebo slavný, a stálý v ohni, a mukách víry a svaté ubert zástupce Jan Sarkander. Vytištěný po prvé v Brně l. P. 1703 u Marie Synáповy, vdovy*, Olomouc 1933.

Bočková 2012

Hana Bočková, Cherubín Jan Sarkander, in: Václav Bok – Jiří Fiala – Helena Chýlová (ed.), *Viator Pilsnensis neboli Plzeňský poutník. Literárnímu vědci Viktoru Viktorovi k sedmdesátinám*, Plzeň 2012, s. 94-102.

Blažíček 1958

Oldřich J. Blažíček, *Sochařství baroku v Čechách. Plastika 17. a 18. věku*, Praha 1958.

Blažíček 1976

Oldřich J. Blažíček, *Ferdinand Brokof*, Praha 1976.

Blažíček – Kropáček 1991

Oldřich J. Blažíček – Jiří Kropáček, *Slovník pojmů z dějin umění. Názvosloví a tvarosloví architektury, sochařství, malby a užitého umění*, Praha 1991.

Burian 1984

Václav Burian, Poznámky ke stavební historii zaniklého kostela P. Marie na olomouckém Předhradí, *Vlastivědný věstník moravský*, ročník 36, 1984, s. 308-315.

Burian 1987

Václav Burian, K umělecké historii zaniklého kostela P. Marie na Předhradí v Olomouci, *Vlastivědný věstník moravský*, ročník 39, 1987, s. 67-77.

Burian 1995

Václav Burian, Osudy tělesných pozůstatků svatého Jana Sarkandra ve světle historických pramenů, *Vlastivědný věstník moravský*, ročník 47, 1995, s. 364-371.

Burian 1996

Václav Burian, Ikonografie Jana Sarkandra v drobné plastice, *Vlastivědný věstník moravský*, ročník 48, 1996, s. 118-129.

Cibulka – Sokol 1935

Josef Cibulka – Jan Sokol, *Soupis památek historických a uměleckých v okrese lanškrounském*, Praha 1935.

Cigánková 2010

Monika Cigánková, *Jan Jiří Etgens. Malířská výzdoba kaple sv. Jana Nepomuckého v emeritním domě v Kroměříži*, Diplomová práce, Masarykova univerzita, Brno 2010.

Čapská 2008

Veronika Čapská, Confinia Moraviae. Kazatel Ondřej Antonín Richter († 1750) mezi Moravou a Slezskem, in: Jiří Knapík (ed.), *Acta Historica Universitatis Silesianae Opaviensis*, 1 / 2008, Opava 2008, s. 337-358.

Černý 1996

Jiří Černý, Sv. Jan Sarkander ve výtvarném umění jihozápadní Moravy, in: *Sborník Západomoravského muzea v Třebíči. Naším krajem. Vlastivědné čtení o jihozápadní Moravě*, číslo 7, 1996, s. 1-7.

Černý 2000

Černý Jiří, Některá zapomenutá zobrazení sv. Jana Sarkandra v Čechách a na Moravě, *Mezinárodní zpravodajství z katolického světa Report*, číslo 2, únor, 2000, s. 32-34.

Dohnalová – Musilová 1996

Emilie Dohnalová – Eva Musilová, *Bibliografie okresu Olomouc*, II. svazek (Ostatní města a obce olomouckého okresu), Brno 1996.

Dohnalová – Musilová 1997

Emilie Dohnalová – Eva Musilová, *Bibliografie okresu Olomouc*, I. svazek (Město Olomouc), Brno 1997.

Doleželová 1986

Ladislava Doleželová, Muzeum Litovle – Morový sloup na náměstí v Litovli, *Kulturní zpravodaj města Litovle*, březen, 1986, s. 10-13.

Elbel – Jakubec 2010

Martin Elbel – Ondřej Jakubec (ed.), *Olomoucké baroko. Proměny ambicí jednoho města*, I / Úvodní svazek, Olomouc 2010.

Falcová – Stehlíková 2000

Zdeňka Falcová – Drahoslava Stehlíková, *Nemovitě kulturní památky jižní Moravy*, V. svazek (Okres Znojmo), Brno 2000.

Fiala 1995

Jiří Fiala, Počátky kultu Jana Sarkandra, *Hanácké noviny*, 13. 5. 1995, příloha Na neděli, 1995, s. 11.

Fiala 2011

Jiří Fiala, Město Olomouc v letech 1620 – 1780, in: Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (ed.), *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura let 1620–1780*, III / Historie a kultura, Olomouc 2011, s. 21-34.

Filipi 2012

Hana Filipi, *Doklady původu olomouckých kanovníků v 17.–19. století*, Diplomová práce, Univerzita Palackého, Olomouc 2012.

Foltynovský – Tenora 1920

Josef Foltynovský – Jan Tenora, *Bl. Jan Sarkander. Jeho doba, život a blahoslavení*, Olomouc 1920.

Gabzdyl 2010

Josef Gabzdyl, Morový sloup zdobí město už 300 let!, *Novojičínský zpravodaj*, měsíčník města – září, 2010, s. 1.

Hall 1991

James Hall, *Slovník námětů a symbolů ve výtvarném umění*, Praha 1991.

Havlík 1993

Lubomír E. Havlík, *Moravské letopisy*, Brno 1993.

Hladík 2001

Tomáš Hladík, Sochařství baroka v Čechách, in: Vít Vlnas (ed.), *Sláva barokní Čechie. Stati o umění, kultuře a společnosti 17. a 18. století*, Praha 2001, s. 132-176.

Hlobil 1993

Ivo Hlobil, Nejstarší sochy sv. Jana Nepomuckého na severní Moravě, *Zprávy památkové péče LIII*, č. 10, 1993, s. 389-392.

Hlobil – Michna – Togner 1984

Ivo Hlobil – Pavel Michna – Milan Togner, *Olomouc*, Praha 1984.

Horníčková – Šroněk 2010

Kateřina Horníčková – Michal Šroněk (ed.), *Umění české reformace (1380–1620)*, Praha 2010.

Hostašová 2013

Zuzana Hostašová, *Po stopách projevů kultu sv. Jana Sarkandera*, Diplomová práce, Brno 2013.

Hošková 1995

Miloslava Hošková, *Jan Sarkander a jeho doba*, Katalog k výstavě pořádané při příležitosti svatořečení sv. Jana Sarkandera, Olomouc 1995.

Hradil – Jakubec 2009

Filip Hradil – Ondřej Jakubec, *Uničovský kostel Nanebevzetí Panny Marie a Jan Sarkander*, Uničov 2009.

Hrubý 1940

František Hrubý, *Kněz Jan Sarkander, moravský mučedník doby bělohorské a jeho legenda*, Praha 1940.

Hyhlík – Charouz – Zatloukal 1992

Vladimír Hyhlík – Jindřich Z. Charouz – Pavel Zatloukal, *OLOMOUC, Kaple bl. Jana Sarkandra*, Velehrad 1992.

Chládková 2013

Veronika Chládková, *Čeští zemští patroni ve výtvarném umění – okres Ústí nad Orlicí*, Diplomová práce, Pardubice 2013.

Chobot 2010

Karel Chobot, Barokní skvost na náměstí slaví třisetleté kulatiny, *Novojičínský zpravodaj*, měsíčník města – září, 2010, s. 6-7.

Jakubec 2010

Ondřej Jakubec, Ikonografie barokního kultu Jana Sarkandera v Olomouci, in: Martin Elbel – Ondřej Jakubec (ed.), *Olomoucké baroko. Proměny ambicí jednoho města, I / Úvodní svazek*, Olomouc 2010, s. 182-189.

Jakubec – Perůtka 2010

Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (ed.), *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura let 1620–1780*, II / Katalog, Olomouc 2010.

Jakubec – Perůtka 2011

Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (ed.), *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura let 1620–1780*, III / Historie a kultura, Olomouc 2011.

Janoušek 1938

Vojtěch Janoušek, *Vlastivěda moravská*, II. Místopis – Prostějovský okres, Brno 1938.

Jaroš 1999

Zdeněk Jaroš, *Nemovitě kulturní památky jižní Moravy*, III. svazek (Okres Jihlava), Brno 1999.

Jemelková – Ondrušková – Zápalková 2008

Simona Jemelková – Markéta Ondrušková – Helena Zápalková, *Sloup Nejsvětější Trojice Olomouc*, Olomouc 2008.

Jemelková – Zápalková 2009

Simona Jemelková – Helena Zápalková, *Ondřej Zahner (1709–1752)*, Olomouc 2009.

Jemelková 2013

Simona Jemelková (ed.), *Mezi východem a západem. Svatí Cyril a Metoděj v kultuře českých zemí*, Olomouc 2013.

Jiroušková 2013

Tereza Jiroušková, *Antonín Appeller*, Diplomová práce, Univerzita Palackého, Olomouc 2012.

Josef 1984

Dušan Josef, *Mosty. Naše mosty historické a současné*, Praha 1984.

Josef 2002

Dušan Josef, *Encyklopedie mostů v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*, Praha 2002.

Jurok – Kovářová – Loukotka et al. 2002

Jiří Jurok – Stanislava Kovářová – Lubomír Loukotka et al., *Dějiny města Příbora*, Nový Jičín – Příbor 2002.

Kalista 1941

Zdeněk Kalista, *České baroko: studie, texty, poznámky*, Praha 1941.

Kalista 2001

Zdeněk Kalista, *Česká barokní pouť*, Žďár nad Sázavou 2001.

Keřkovský 1995

Pavel Keřkovský (ed.), *Evangelíci o Janu Sarkandrovi*, Sborník ke kanonizaci nového katolického světce, Heršpice 1995.

Kossak 1995

Zofia Kossak, *Błogosławiony Jan Sarkander ze Skoczowa*, Warszawa 1995.

Kostelníčková – Togner 2008

Martina Kostelníčková – Milan Togner (ed.), *Olomoucká obrazárna III, Středoevropské malířství 16.–18. století z olomouckých sbírek*, Olomouc 2008.

Koudela 2009

Miroslav Koudela, Město za třicetileté války, in: Jindřich Schulz (ed.), *Dějiny Olomouce*, I. svazek, Olomouc 2009, s. 333-369.

Krajča – Šorm 1939

Antonín Krajča – Antonín Šorm, *Mariánské sloupy v Čechách a na Moravě*, Praha 1939.

Kratinová 1986

Vlasta Kratinová (ed.), *Barok na Moravě. Malířské a sochařské návrhy z moravských sbírek*), Praha 1986.

Kronus 1934

Václav Kronus, *Bl. Jan Sarkander, vzor křesťanské statečnosti*, Praha 1934.

Kroupa 2003

Jiří Kroupa (ed.), *V zrcadle stínů. Morava v době baroka 1670-1790*, Brno 2003.

Krsek 1996

Ivo Krsek, Malířství, in: Ivo Krsek – Zdeněk Kudělka – Miloš Stehlík et al., *Umění baroka na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1996, s. 112-149.

Krsek – Kudělka – Stehlík et al. 1996

Ivo Krsek – Zdeněk Kudělka – Miloš Stehlík et al., *Umění baroka na Moravě a ve Slezsku*, Praha 1996.

Krsek – Richter – Stehlík et al. 1971

Ivo Krsek – Václav Richter – Miloš Stehlík et al., *Mikulov*, Brno 1971.

Křupalová 2012

Eva Křupalová, *Kněz Jan Sarkander jako světec. Východiska pro obsah katecheze s mladými lidmi*, Olomouc 2012.

Kubešová-Peřinová – Richterová 1997

Irena Kubešová-Peřinová – Helena Richterová, Bývalá kanovnická rezidence č. p. 505 v Křížkovského ulici 6, *Ročenka státního okresního archivu v Olomouci*, číslo 5, ročník 24, 1997, s. 171-187.

Kvasnička 1929

Pavel Kvasnička, *Vlastivěda moravská*, II. Místopis – Holešovský okres, Brno 1929.

Lešovský 2010

Dalibor Lešovský, *Antonín Birckhardt. Grafické kabinet / Print Cabinets*, Praha 2010.

Machačová 2012

Daniela Macháčová, *Jan Sarkander v obrazu literatury doby barokní*, Diplomová práce, Masarykova univerzita, Brno 2012.

Maxová – Nejedlý – Zahradník 1997

Ivana Maxová – Vratislav Nejedlý – Pavel Zahradník, *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v okrese Svitavy*, Praha 1997.

Maxová – Nejedlý – Zahradník 2006

Ivana Maxová – Vratislav Nejedlý – Pavel Zahradník, *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a pilíře v kraji Vysočina*, Praha 2006.

Masař 1932

Antonín Masař, *Paměti obce Pavlovic u Přerova*, Pavlovic u Přerova 1932.

Medlíková 1971

Jana Medlíková, *Život sochaře J. A. Heinze a jeho uničovské dílo*, Diplomová práce, Univerzita Palackého, Olomouc 1971.

Mlčák 2009

Leoš Mlčák, *Olomoučtí mědirytci 1690 – 1820 I., Střední Morava. Vlastivědná revue*, č. 29, 2009, s. 34-54.

Mracký – Niklová 1995

Jan Mracký – Gabriela Niklová, *Sarkandrova kaple*, Litomyšl 1995.

Nejedlý – Zahradník 2008

Vratislav Nejedlý – Pavel Zahradník, *Mariánské, trojiční a další světecké sloupy a piliře v Pardubickém kraji*, Praha 2008.

Němec 2009

Jaroslav Němec, *Zázraky ke kanonizaci českých světců*, Olomouc 2009.

Olšovský – Schenková 2001

Jaromír Olšovský – Marie Schenková (ed.), *Barokní malířství a sochařství v západní části českého Slezska*, Opava 2001.

Opatrný 2014

Tomáš Opatrný (ed.), *Kouzlo starých map*, Olomouc 2014.

Orálková 2008

Iva Orálková, Mariánský sloup v Uničově (K historii morového sloupu a k archivnímu průzkumu jeho historických obnov), in: *Sborník národního památkového ústavu územního odborného pracoviště v Olomouci 2007*, Olomouc 2008, s. 66-74.

Orálková 2012

Iva Orálková (ed.), *Soupis nemovitých kulturních památek okresu Prostějov*, Olomouc 2012.

Otto 1897

Jan Otto, *Ottův slovník naučný*, 12. díl (Ch – Sv. Jan), Praha 1897.

Otto 1907

Jan Otto, *Ottův slovník naučný*, 26. díl (U – Vusín), Praha 1907.

Pavlíček 2006

Martin Pavlíček, Severin Tischler (1705–1742 / 1743), *Průzkumy památek XIII*, II / 2006, s. 35-53.

Pavlíček 2008

Martin Pavlíček, *Severin Tischler. Sochař pozdního baroka na pomezí Moravy a Čech*, Katalog výstavy, Olomouc 2008.

Pavlíček 2010

Martin Pavlíček, Sochaři a sochařství baroka v Olomouci, in: Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (ed.), *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura let 1620–1780*, II / Katalog, Olomouc 2010, s. 119-141.

Pavlíček 2012

Martin Pavlíček, „Sleeps in this chapel,...he sleeps the great sleep”. Baroque mausoleums, tombs and epitaphs in Olomouc and Kroměříž, *Czech and Slovak Journal of Humanities*, I / 2012, s. 84-95.

Perůtka – Michna 1993

Marek Perůtka – Pavel Michna, *Seznam nemovitých kulturních památek okresu Přerov*, Olomouc 1993.

Peřinka 1930

František Václav Peřinka, *Vlastivěda moravská*, II. Místopis – Kojetský okres, Brno 1930.

Petráň 2001

Josef Petráň, Kultura a společnost v Čechách doby baroka, in: Vít Vlnas (ed.), *Sláva barokní Čechie. Stati o umění, kultuře a společnosti 17. a 18. století*, Praha 2001, s. 61-78.

Pfleiderer 1992

Rudolf Pfleiderer, *Atributy světců*, Praha 1992.

Piřha 1999

Petr Piřha, *Čechy a jejich svatí*, Praha 1999.

Poche 1977

Emanuel Poche (ed.), *Umělecké památky Čech*, 1. díl (A / J), Praha 1977.

Poche 1978

Emanuel Poche (ed.), *Umělecké památky Čech*, 2. díl (K / O), Praha 1978.

Poche 1980

Emanuel Poche (ed.), *Umělecké památky Čech*, 3. díl (P / Š), Praha 1980.

Poche 1982

Emanuel Poche (ed.), *Umělecké památky Čech*, 4. díl (T / Ž), Praha 1982.

Pokorný 1917

Ferdinand Pokorný, *Vlastivěda Moravská*, II. Místopis – Příborský okres, Brno 1917.

Procházka 1861

Matěj Procházka, *Žiwot bl. Jana Sarkandra mučeníka*, Brno 1861.

Pumprla 1975a

Václav Pumprla, *Soupis starých tisků ve fondech Státní vědecké knihovny v Olomouci, I. tisky vydané na území Čech a Moravy v letech 1501–1800, Svazek 2: B – Č (517–1141)*, Olomouc 1975.

Pumprla 1975b

Václav Pumprla, *Soupis starých tisků ve fondech Státní vědecké knihovny v Olomouci, I. tisky vydané na území Čech a Moravy v letech 1501–1800, Svazek 3: D – F (1142–1652)*, Olomouc 1975.

Pumprla 1976a

Václav Pumprla, *Soupis starých tisků ve fondech Státní vědecké knihovny v Olomouci, I. tisky vydané na území Čech a Moravy v letech 1501–1800*, Svazek 5: K – L (2255–2838), Olomouc 1976.

Pumprla 1976b

Václav Pumprla, *Soupis starých tisků ve fondech Státní vědecké knihovny v Olomouci, I. tisky vydané na území Čech a Moravy v letech 1501–1800*, Svazek 6: M – O (2839–3346), Olomouc 1976.

Pumprla 1977

Václav Pumprla, *Soupis starých tisků ve fondech Státní vědecké knihovny v Olomouci, I. tisky vydané na území Čech a Moravy v letech 1501–1800*, Svazek 8: S – Š (3984–4571), Olomouc 1977.

Pumprla 1978

Václav Pumprla, *Soupis starých tisků ve fondech Státní vědecké knihovny v Olomouci, I. tisky vydané na území Čech a Moravy v letech 1501–1800*, Svazek 10: W – Ž (4951–5277), Olomouc 1978.

Pumprla 1979

Václav Pumprla, *Soupis starých tisků ve fondech Státní vědecké knihovny v Olomouci, I. tisky vydané na území Čech a Moravy v letech 1501–1800*, Svazek 12: Rejstříky II., Olomouc 1979.

Royt 1993a

Jan Royt, *České nebe: topografie poutních míst barokních Čech*, Praha 1993.

Royt 1993b

Jan Royt, *Ikonografie svatého Jana Nepomuckého, Zprávy památkové péče LIII*, 1993, s. 373-379.

Royt 2011

Jan Royt, *Obraz a kult v Čechách 17. a 18. století*, Praha 2011.

Royt – Šedinová 1998

Jan Royt – Hana Šedinová, *Slovník symbolů. Kosmos, příroda a člověk v křesťanské ikonografii*, Praha 1998.

Rozeňnal 1960

Aleš Rozeňnal, Opravy uměleckých plastik v ostravském kraji, *Časopis Slezského muzea*, ročník IX (série B), č. 1, 1960, s. 64-67, 125-128.

Rulíšek 2005

Hynek Rulíšek, *Postavy, atributy, symboly. Slovník křesťanské ikonografie*, Hluboká nad Vltavou 2005.

Samek 1994

Bohumil Samek, *Umělecké památky Moravy a Slezska*, I. svazek (A / I), Praha 1994.

Samek 1999

Bohumil Samek, *Umělecké památky Moravy a Slezska*, II. svazek (J / N), Praha 1999.

Scintilla 1970

Jan Scintilla, *Zpráva o výsledku, mučednické smrti a pohřbu bl. Jana Sarkandra*, Olomouc 1970.

Sekanina 2013

Adam Sekanina, *David Zürn nejmladší (1665 – po 1724)*, Diplomová práce, Univerzita Palackého, Olomouc 2013.

Skružný 1996

Ludvík Skružný, *Atributy vybraných biblických postav, světců a blahoslavených*, Čelákovice 1996.

Slouka 2010

Jiří Slouka, *Mariánské a morové sloupy Čech a Moravy*, Praha 2010.

Sobotková 2011

Marie Sobotková, Literatura v barokní Olomouci, in: Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (ed.), *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura let 1620–1780*, III / Historie a kultura, Olomouc 2001, s. 199-211.

Soušek 1987

Tomáš Soušek, Morový sloup v Uničově, in: *Kulturní zpravodaj města Uničova, březen*, 1987.

Spáčilová 2011

Jana Spáčilová, Barokní hudba v Olomouci, in: Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (ed.), *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura let 1620–1780*, III / Historie a kultura, Olomouc 2011, s.187-199.

Stehlík 1967

Miloš Stehlík, Die Statuengruppe der hl. Anna selbdritt in Janovice und ihr Autor, in: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, řada uměnovědná (F 11)*, 1967, s. 39-51.

Stehlík 1976

Miloš Stehlík, Nástin dějin sochařství 17. a 18. věku na Moravě, in: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity, řada uměnovědná (F 19–20)*, 1976, s. 23-40.

Stehlík 2006

Miloš Stehlík, *Barok v soše*, Brno 2006.

Stoklas 1926

Eugen Stoklas, Mor v Litovli r. 1714, in: Norbert Černý (ed.), *Vlastivědný sborník pro mládež župy olomoucké, ročník IV. (1925–26)*, Kroměříž 1926, s. 16-19.

Stupková 2009

Eva Stupková, Ze života Jana Sarkandra fakta, domněnky a fámy, in: Miloslav Čermák (ed.), *Olomoucký archivní sborník 7*, 2009, s. 97-105.

Suchánek 1999

Pavel Suchánek, *Johann Sturmer. Olomoucký sochař počátku 18. století*, Diplomová práce, Masarykova univerzita, Brno 1999.

Suchánek 2003

Pavel Suchánek, Mariánské a svatotrojiční sloupy Johanna Sturmera, in: Jiří Kroupa (ed.), *Ars naturam adiuvans. Sborník k poctě prof. PhDr. Miloše Stehlíka*, Brno 2003, s. 11-29.

Suchánek 2013

Pavel Suchánek, *Triumf obnovujícího se dne. Umění a duchovní aristokracie na Moravě v 18. století*, Brno 2013.

Šidlovský 1991

Evermod Gejza Šidlovský, *Svět liturgie*, Praha 1991.

Štěpánek 2011

Pavel Štěpánek, Ozvuky španělské kultury v barokní Olomouci, in: Ondřej Jakubec – Marek Perůtka (ed.), *Olomoucké baroko. Výtvarná kultura let 1620–1780*, III / Historie a kultura, Olomouc 2011, s. 83-90.

Štindl 1995

Martin Štindl, *Sv. Jan Sarkander – Působení a kult ve Velkém Meziříčí*, Velké Meziříčí 1995.

Togner 1994

Milan Togner, *Jan Kryštof Handke, 1694-1774. Malířské dílo*, Olomouc 1994.

Togner 2004

Milan Togner, *Antonín Martin Lublinský (1636–1690)*, Olomouc 2004.

Togner 2008

Milan Togner, *Barokní malířství v Olomouci*, Olomouc 2008.

Togner 2012

Milan Togner, Barokní dotvoření města, in: Marek Perůtka (ed.), *Kroměříž, historické město a jeho památky*, Kroměříž 2012, s. 181-183.

Vejrostová 2013

Alžběta Vejrostová, *Farní kostel Nanebevzetí Panny Marie v Holešově*, Diplomová práce, Masarykova univerzita, Brno 2013.

Vězdová 2010

Jitka Vězdová, *Český barokní sochař Alexander Jelínek z Kosmonos a jeho dílo na západní Moravě*, Diplomová práce, Masarykova univerzita, Brno 2010.

Vlnas 2001

Vít Vlnas (ed.), *Sláva barokní Čechie. Stati o umění, kultuře a společnosti 17. a 18. století*, Praha 2001.

Vrajobá 2008

Ivana Vrajobá, *Phoenix Moravicus. Ke zrodu legendy*, Diplomová práce, Masarykova univerzita, Brno 2005.

Vyhlídal 2009

Zdeněk Vyhlídal, *Sarkander, historická freska*, Olomouc 2009.

Wolný 1859

Gregor Wolný, *Kirchliche Topographie von Mähren nach Urkunden und Handschriften, Abtheilung 1: Olmüzer Ärzdiöcese, Band 3*, Brünn 1859.

Zápalková 2007

Helena Zápalková (ed.), *Fontána sv. Jana Sarkandra v Olomouci*, Kyjov 2007.

Zápalková 2011

Helena Zápalková, *Jiří Antonín Heinz (1698–1759)*, Olomouc 2011.

Zelenková 2011

Petra Zelenková, *Martin Antonín Lublinský jako inventor grafických listů. Pohled do středoevropské barokní grafiky druhé poloviny 17. století*, Praha 2011.

Zlámal 1990

Bohumil Zlámal, *Blahoslavený Jan Sarkander*, Praha 1990.

Elektronické zdroje

Blanka Jeřábková, *Čeští světci*, www.umlaufoviny.com

- odkaz:

http://www.umlaufoviny.com/www/nabozenstvi/cesti_svetci/jan_sarkander/list_1.html

Informace staženy dne 20. 12. 2013.